דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

שרפת הפרה קטל המון שביבא דנורא (דניאל ג' י"ז) קיט): ואסף איש טהור את כל אפר הפרה קכ) זה הקב"ה שכתב בו ונשא גם לגוים ואסף נדחי ישראל וגו' (ישעיה י"א י"ב): איש זה הקב"ה דכתב ביה ה' איש מלחמה (שמות ט"ו ג'): טהור זה הקב"ה טהור עינים מראות ברע וגו' (חבקוק א' י"ג): את אפר הפרה אילו גליותיהם של ישראל: והניח מחוץ למחנה במקום טהור. זה ירושלים שהיא טהורה: והיתה לעדת בני ישראל למשמרת לפי שבעולם הזה מטהרים ומטמאים מפי כהן אבל לעתיד לבא אינו כן. אלא הקדוש ברוך הוא עתיד לטהרם מכל חטאותיהם ומכל טומאותיהם כמה שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם (יחזקאל ל"ו כ"ה) קכא):

פ"טו

החודש הזה לכם לראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה] (שמות י"ב ב') א)

עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו (תהלים ק"ד י"ט) אמר רבי יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל חמה. יהי מאורות (בראשית א' ט"ו) מארת כתיב. וא"כ למה נבראת לבנה. אלא לקדש בה ראשי חדשים וראשי שנים ב). רבי שילא איש כפר תמרתה בשם ר' יוחנן אע"פ שמש ידע מבואו. מכאן שאין מונין ללבנה אא"כ שקעה חמה ג). (תנו) [יוסטי] חבריא בשם ר' ברכיה שנאמר ויסעו מרעמסס בחדש הראשון [בחמשה עשר יום לחדש

מאיר מגן דוד עין

כנוכדנאצר. קיט) אולי ס"ל דגוצריא אלך די הסיקו לשדרך וגו' מיסראל הוון דהוו פלחין לצלמא. ודריש קרא על כנוכדנאצר אע"ג דולקא הכהן כתיב כיון דכנוכדנאצר עציד לגלס רב כהן קרא ליה דהוה כומר לע"ז. ובפסיקתא ב' זלקא זה נבוכדנאצר. הכהן זה ירמיה שב' קחנו ועיניך שים עליו (ירמיה ל"ט י"ב). ואינו מתפרש יפה. אלא דקרא משמע שהכהן לקח ועוד שלמודתו של ירמיה לוה כן. ובמוסמאות אחרות וכן בילקוט ליתא. ובלי ספק שהוא הוספה מאיזה תלמוד בועה. קכ) במקרא כתוב אח אחר. קכא) בפסיקתא שם ובתנחומא ליתנייהו כל הני דרשות. אמא"ש כשנקיש הפסיקתא רבתי והפסיקתא עם התנחומא והרבה. נמצא שהעתיקו מן הפסיקתא. ועי"כ פתחו במקרא מי יתן טהור מטמא דפתח ביה בפסיקתא וכן פתיחתא דאמרות ה' העתיקוה בכל ההרחבה שהיא בפסיקתא ולא בהרחבה שהיא בפסיקתא רבתי. וכן שנקו הנהו פתיחתא דאיתנייהו בפסיקתא רבתי ולא בפסיקתא. כגון פתיחתא דמתהלך בחומי וכן הא דילמדנו. מעתה ראוי לנו לדון עפ"י הרבה והתנחומא שכל שהשמיטו כגון פתיחתא דמשה ואהרן בבהיו והנהו מאמרים פרה זו מלרים וכו'. והם לפניהו בב' הפסיקתות שווים זו לזו. שאינם מעיקר הפסיקתא אלא הועתקו בה מהפסיקתא רבתי וע"כ לא העתיקום. אבל כבר היו בפסיקתא שלפני בעל הילקוט והעתיקם.

ס"טו א) בפרשה זו קורין בשבת רביעית והיא שבת פרשת החדש. ב) עיקר זה המאמר בב"ר פ"ו והוא פתיחתא לא ויאמר אלהים יהי מאורת והכי ג' התם ר' יוחנן פתח עשה ירח למועדים אר"י לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד א"כ למה נברא לבנה למועדים כדי לקדש בחשבונה ראשי חדשים ושניה. ולא הזכיר התם הא דמארת כתיב דלא צריך מעוס דאקרא קאי. ג) כלו' אעפ"י שעשה ירח למועדים שמש ידע מבואו. ובב"ר שם ג' ר' שילה דכפר תמרתא בשם ר' יוחנן אמר אעפ"י שעשה ירח למועדים שמש ידע מבואו. משמש ידע מבואו אין מונין ללבנה אלא משתשקע החמה. ובירושלמי פפ"ב דר"ה ר' שילה דכפר תמרתה בשם ר' [יוחנן] עשה ירח וגו' משמש ידע מבואו עשה ירח למועדים. ובמדרש תהלים ק"ד ג' אר"ש דכפר תמרתא בשם ר' יוחנן אין מונין ללבנה אלא משקיעת החמה הוי עשה ירח למועדים. וברבינו בר"ה בבלי כ"ה ע"א תכיא א"ל ר"ג לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים עבא בארובה ופעמים עבא בקלרה אמר ר' יוסנן מ"ע דבי רבי דכתיב עשה ירח וגו'. שמש הוא דידע מבואו ירח לא ידע מבואו. וכן פרש"י בתהלים שם וכן תרגם התרגום שם.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

הראשון ממחרת הפסח וגו'] (במדבר ל"ג ג'), אם ללבנה אתה מונה. עד כדון לית בה אלא ארבעה עשר משיקעות. מכאן שאין מונין ללבנה אלא אם כן שקעה חמה ד). רבי זעירא בשם רבי חנניא לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד. יהי מאורות מ א ר ת כתב. אם כן למה נבראת לבנה. צפה הקב"ה אומות העולם שעתידים לעמוד ולעשות אותן אלהות. ואמר אם בשעה שהם שנים והם מכחישים זה את זה אומות העולם עושים אותם אלהות. אילו היה אחד על אחת כמה וכמה ה). רבי ברכיה בשם רבי סימון שניהם נבראו להאיר ו ה י ו ל מ א ו ר ו ת (בראשית שם ט"ז) ויתן א ו ת ם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ (שם שם י"ז) ו). ו ה י ו ל א ו ת ו ת (שם שם ט"ו) אלו השבתות שנאמר כי אות היא וגו' (שמות ל"א י"ג). ו ל מ ו ע ד י ם (בראשית שם) אלו ימים טובים. ו ל י מ י ם (שם) אלו ראשי חדשים. ו ש נ י ם (שם) אלו ראשי השנים. שיהיו אומות העולם מונין לחמה וישראל ללבנה ה ח ד ש ה ז ה ל כ ם ז):

[דבר אחר החדש הזה לכם] רבות עשית אתה ה' אלהינו נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו' (תהלים מ' ו') ח) ר' הנניא בר פפא אמר כל נ פ ל א ו ת י ך ו מ ח ש ב ו ת י ך כדי שיקבל אברהם אבינו את המלכיות א ל י נ ו בשבילנו כדי שנעמוד בעולם ט).

ד) בב"ל שם יוסי מגלא בשם ר' ברכיה אמר הרי הוא אומר ויקנו וגו' ואם וכו' עד כדון לית לה אלא י"ד מטמונין הוי אין מונין וכו'. ולשון רש"י שם אע"פ כן שמע ידע מבואו לעפ"י שעשה ירח למועדים שמש ידע מבואו משתקע. לעפ"י שהיה המולד קודם חלות אין החדש מקודש עד שתשקע החמה. תדע לך שכן הוא אומר ויקנו וגו' עד כדון לית בה אלא י"ד מטמונין פי' שקיעת ימים. ויהי השמש באה מתרגמינן בתרגום ירושלמי והוה שמשא מיטמעא. ומצוה דקים לן בברייתא דשמואל ירחינאה כיצד שבו ילאו ישראל ממצרים יום ה' היה והמולד היה ביום ד' אחר חצות בתחילת שש אחרונות. וגם בקדר עולם מפורש שאותו ע"ו יום שנקעו מרעמסס יום ה' היה ואתמול ביום ד' שחטו פסחיהם. ותניא כל חדש שנולד משש שעות ולמעלה אין כח בעין לראותו וכו'. ואותו מולד היצן כיון שנולד לאחר חצות ביום ד' לא נראה בעליל עד ליל ששי וכו'. לפיכך אם אתה מונה ללבנה וזה בליל ששי. לא תמצא מראש חדש היצן עד יום ה' שבו ילאו ישראל ממצרים אלא י"ד שקיעות. וכתיב בע"ו יום. ואם למולד אתה מונה עדין יש שעות יותר מע"ו יום. ומאחר שכתוב בע"ו יום לעדנו שאין מונין ללבנה אלא משתקע החמה. שאין אתה עושה יום ד' מן המשבון עד שקיעתו. ומליל חמיסי ואילך אתה מונה ותמצא ע"ו יום. והוא שימד הפייט קץ מולדו חל להקלות. ביום רביעי בחצות. (פי' בתחלת שש אחרונות) ועד שלשים מרוצות (פי' שעות) לא ניכר בחצות. (פירוש שלא ראית הלבנה עד ליל ששי שהם ל' שעות לא ותשוב שש אחרונות מיום ד' וכ"ד מיום ה' ולילו הרי שלשים) לאה ליל ופחד. ותר מעת לעת כפור אחד. (פי' בקש משה לקדש את החדש בו ביום שהיה המולד ולחשוב מעת תחילת שש אחרונות של ד' עד חצות של יום ה' להיות יום אחד ולחשוב משש ימי החדש) פן לו הצור ויחד (משה לא יפה כוונת שאין לך לחשוב כן אלא) מערב ועד ערב מצות אחד (שאין לך לחשוב אלא משתקע החמה) עכ"ל. ובירושלמי דר"ה גרסינן א"ר ז ר כ י ה כתיב ויקנו וגו' כד יטמע בלילי מועדא י"ד מטמיעין אית בה. הוי משקיעת החמה את מונה ללבנה. ולגי' זו ה"פ כשיגיע ליל פסח כבר יהיו בחדש י"ד ימים שלמים. וזה לא תמצא רק כשתתחיל למנות משקיעת החמה. ול"ג שם יוסי מגלא ובדבה גרים לה וכ"ה בפסיקתא (ובדפוס פראג יוסנו והוא ע"ם ובאו המגיהים וקלקלו יותר). ובירושלמי שם גרסינן עוד. א"ר שמון והיו ע"י זה וע"י זה א"ל יומנן ויהי ערב ויהי בקר יום אחד כ"ש צן לקיש אמר החדש עד שיהא כולו מן החדש. ועיי' לקמן אות קכ"ח. ה) בדבה שם בשינוי קצמון לשון קלת. ושם ג' ר' עזריה בשם ר' סכינא וכ"ה בקלת מוקחאות בפסיקתא ועיי' בפרש"י על הרבה שם. ו) בדבה שם. והא דדרים ו ה י ו בירושלמי שהעתקתי לעיל אות ד' קאי אקלא והיו לאחת וגו'. ז) בדבה שם בשינוי קצמון לשון קלת ועיי' בילקוט שם ובתהלים ובפ' מקצי ועי"ע בתרגום יונתן שם. והבא קיים ש י ה א ו ר ה מ ו כ י ן וכו' ובדבה שם ליתא. הוא כדי להמשיך הדרוש אל החדש הזה לכם. ח) בקרא כתוב אלהי. ט) בפסיקתא הגי' ר' מ י כ נ א ב ר פ פ א ור' ש י מ ו ן ר' מ י כ נ א

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

(שכ) [שמעון] בר אבא בשם ר' יוחנן ארבעה דברים הראה הקב"ה לאברהם אבינו תורה וקרבנות גיהנם ומלכיות י). תורה לפיד אש (בראשית ט"ו י"ז). קרבנות קחה לי עגלה (שם שם ט'). גיהנם תנור עשן (שם י"ז). מלכיות הנה אימה חשיכה (שם י"ג). אמר לו הקב"ה. אברהם כל זמן שבניך עוסקים בשתים הם ניצולין משתים. כל זמן שבניך עוסקים בתורה ובקרבנות הן נצולין מגיהנם ומלכיות. ועתיד בהמ"ק ליחרב וקרבנות ליבטל. במה אתה רוצה. שירדו בניך לגיהנם או שישתעבדו למלכיות. רבי חנינא בר פפא אמר אברהם בירר לו את המלכיות. ומה טעם אם לא כי צורם מכרם (דברים ל"ב ל'). זה אברהם כמה דאת אמר הביטו אל צור חוצבתם (ישעיה נ"א א'). וה' הסגירם (דברים שם) שהסכים הקב"ה (עמוס) [עמו]. ר' ברכיה בשם ר"ל כל אותו היום היה אברהם יושב ותמיה בלבו ואמר איזה אברור לבני. זו קשה וזו קשה. אמר לו הקב"ה. אברהם עד מתי אתה יושב ותמה פסוק הדא מלכי לכך יא). הדא הוא דכתיב ביום ההוא כרת את אברם ברית לאמר (בראשית שם י"ח) יב). מה לאמר אמר ר' חנינא בר פפא אברהם בירר לו את המלכיות יג). באנו למחלוקת. רבי יודן רבי אידי רבי חמא בר חנינא זקן אחד בשם רבי יד) הקב"ה בירר לו את המלכיות. מה טעם. הרכבת אנוש לראשנו (תהלים ס"ו י"א) ארכבת אומיא על רשינן באנו באש ובמים (שם) טו): ר' חנינא בר פפא אמר [חורי] כל הנפלאות

מאיר מגן דוד עין

לאמר וכו' ועיי' לקמן לות י"ח. י) בפסיקתא ג' ס מעון בר אבא בשם ר' יוחנן לאמר וכ"ה בב"ר פמ"ד. יא) כלו' הכרע הדבר בין מועלות לבבך ומלכי הוא לשון רבים מן מלך מלשון מלכי ישפר עלך דדיאלא ד' פי' עלה והמלכה. יב) במקרא כתוב כרת ה'. יג) השתא מסיק הא דדיש נפלאותיך ומסבותיך אליבו ודרש הכי שכרת את אברהם ברית שיהא אומר לו לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו'. דהוא קרא דמסיב עשרה עמודים על ימות המשיח מידרש בב"ר שם וכיון שבירר את המלכיות הנה יעמדו בעולם עד שיפסוק שעבוד מלכיות ויבחנו אותם אבל אם היה בורר לו גיהינם כבר היו כלין מן העולם. יד) בפסיקתא הגי' ור' חמא ב"ח וזקן א'. טו) כלו' ועי"ז באנו באש ובמים ותוליאינו לרויה ונפטרנו מגיהנם. ובאנו למחלוקת דקאמר כלו' דהנהו אמוראי פליגי עליה דר' חנינא בר פפא. ובפסיקתא ג' הרכבת אנוש לראשינו כאילו באנו באש ובמים. וכל המאמר כן בפסיקתא שם אלא דהתם ג' ר"ב בשם ר' לוי אמר כל אותו היום וכו' עד מתי אתה יושב ותמה בלבך מילכיה מן לבך. אבל בקצת נוסחאות הגי' כמו שהוא לפנינו. ובב"ר פמ"ד גרסינן ס מעון בר אבא בשם ר"י ד' דברים הראה לו גיהנם ומלכיות ומתן תורה וביה המקדש א"ל כל זמן שבניך עסוקים בשתים הם נינולים משתים פירש ומשתים הם נידונין בשתים א"ל במה אתה רוצה שירדו בניך בגהינם או במלכיות (פי' שיבדו לשון רדוי ועונש) ר' חנינא בר פפא אמר אברהם בחר לו את המלכיות ר' יודן ור' אידי ור' חמא בר חנינא אמרו אברהם בחר בהינם והקב"ה בחר לו את המלכיות הה"ד אם לא כי צורם מכרם זה אברהם וה' הסגירם אלמד (שהסכים) [בלא הסכים] הקב"ה לדבריו ר' הונא בשם ר' אחא אמר כך היה אברהם אבינו יושב ותמה כל אותו היום אמר במה אבחר בגהינם או במלכיות א"ל הקב"ה קטע הדין מוגיעא מן כדו ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר (פי' קטע העלה ומול עלמך. הדין מוכיעא מעצב זו מלת מן כדו מכיולא בזה) מהו' לאמר באנו למחלוקת ר' חנינא בר פפא ור' יודן ור' אידי ור"ח בר חנינא (שהוזכרו לעיל ופי' אמר שיאמר באיזה יבחור) ר' חנינא בר פפא אמר אברהם בחר לו את המלכיות הה"ד הרכבת אנוש לראשינו באנו באש ובמים ותוליאנו לרויה (ודרש לראשינו על אברהם שהוא ראשן של ישראל וכלו' הרכבת אנוש על פי ראשינו). ומסיים שם בבבא. ריב"ל אמר אף קריעת ים סוף הראה לו דכתיב אשר עבר בין הבתרים וגו' המד"א לבוחר י"ם לבתרים. ויקוד אלו המאמרים הם במכילתא דיתרו וש' דבחדש פ"ט ר' נתן אומר מכיון אתה אומר שהראה המקום לאברהם אבינו גיהנם ומתן תורה וקריעת י"ם שנ' ויהי השמש וגו' והנה תנור זה גיהנם שנ' ותנור לו בירושלים. ולפיד אש זה מ"ת שנ' וכל העם וגו' ואת הלפידים. בין הבתרים זו קריעת י"ם שנ' לבוחר י"ם לבתרים. הראהו ביהמ"ק ומדר קרבנות שנ' קחה לי עגלה משולשת

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ומחשבות שחשבת כדי שיהא אדם נזקק לביתו. הדא היא דכתב וידע אדם עוד את אשתו (בראשית ד' כ"ה). מה ע ו ד. שנתוסף תאוה על תאותו. לשעבר אם לא היה אדם רואה לא היה מתאוה. ועכשיו כין רואה בין אין רואה הוא מתאוה. ר' אבא בר יודן בשם ר' אחא רמז לפרגמטין ולמפרשי ימים שיהיו נזכרים ובאים במהרה לכתיהם טז): ר' חנינא בר פפא אמר (לתר) חורי. רבי חנינא בר פפא אמר כל הנפלאות ומחשבות שחשבת כדי (שיקבלו) [שלא יקבלו] אומות העולם את תורתך. וכבר גלוי וידוע לפניך שאין מקבלים (לותו) [אותה]. ולמה נראית כמחזיר עליהם. כדי לכפול לנו מתן שכרינו יז). דאמר רבי סימון ח ש ב נ ו ת י ך אלינו. כל אותם שני אלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה שנים עד שלא יצאו ישראל ממצרים היה הקב"ה יושב וחושב חשבונות ומעבר עיבורים ומקדש את השנים ומחדש החדשים עד שיצאו ישראל ממצרים ומסרם להם שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמור החודש הזה [לכם]. מהו ל א מ ר. אמר להם מיכאן ואילך הרי ראשי חדשים מסורים לכם יח):

מאיר מנן דוד עין

הרלתו לרבע מלכיות וכו'. ועיי"ש שדרשי ע"ז המקלא והכה לימה מעיכה וגו' והוא ג"כ בב"ל שם. וכבר כתבתי שם בא"ע לות י"ל שלדעתי הא דביהמ"ק וד' מלכיות תוספות היא שם ולתו מדר' כתן היא. ובב"פ על תלו הדברים יפד ר' יוחנן לת מדרשו. ובשמות רבה פכ"א נקט למדרשו של ר' יוחנן מתמא בלישו עיכוים עיי"ש. והדר גרס א"ל מ כ י כ א ב ר פ פ א לברהם בירל לו הגליות ומכין של' לס לא כי לורם מכרם זה לברהם של' הביטו אל לור מולבתם וה' מסגירם שהקכים הקב"ה לחריו א"ר ה ו כ א בשם ר' א מ א ו ז ק ן א' ב ש ם ר' עמד לו לברהם תמה ולא היה יודע מה שיבלור לו עד שלא"ל הקב"ה שיבלור לת הגליות של' הרכבת לחוש לרלתיכו שעבדתנו במלכיות בלחו בלחש ובמים זו גיהנם חליו לחש וחליו בדד וכו' עיי"ש. והופסא זו מסכמת בעיקר הדברים עם נוסחת הפסיקתא. ובמדרש תהילים ל"ח בסוף ג' ר' חכיכא בר פפא לומר כל כפלאותיך ומחשבותיך שיבלור לברהם לת הגליות ע ל י נ ו כדי שבעמוד בעולם א"ל ש מ ע ו ן בר לבא בשם ר' יוחנן הרלה הקב"ה וכו'. והשאל קיטע הסופר ורמז למזמור כ"ב. ושם מזמור מ' ג' רבות עמית וגו' שיבלור לו לברהם לת הגליות וכו' במזמור כ"ב. שקיטע הסופר. והדר גרים ר' יודן ור' א ל י ו ר' מ מ א ב ש ם ז ק ן א מ ר ב ש ם ר ש י ל ו י לא היה יודע לברהם שיבלור לו לת הגליות אלא מהקב"ה והוא שישראל לומר הרבבת לחוש לרלתכו זו הגלות בלחו בלחש ובמים לניהנם שהוא של לחש ומים ש"ר ב ר כ י ה היה לברהם כל לותו היום עומד ודומם א"ל הקב"ה עד מתי לתה יושב ודומם ק ע ע ה ד ה מ י ל י א מה לת מבקש גלות התחיל הקב"ה ח ו ת ך א ת ה ד ב ר של' ציום ההוא כרת ה' וגו' הוי כפלאותיך ומחשבותיך אליו בשבילו שלא כשתעבד בניהנם. ושם כ"ב א"ר שמעון בר לבא בש"ר יוחנן הרלה הקב"ה לאברהם תורה וקרבנות ניהנם וגליות. תורה מכין של' ולפיד לחש ולין ל פ י ד אלא תורה של' וכל העם רואים וגו' ולת הלפידים. תנור לחש זה ניהנם של' בוער כתנור וכתיב לשר לור לו בליון וגו' וכו'. לומר הקב"ה לאברהם עתיד היא דיהמ"ק לימרב והקרבנות בטלין שהיו מכפרין עליהן מה רלוך שישתעבדו בכיך בגליות ולא ישתעבדו בניהנם א"ר חכיכא בר פפא לברהם בירל לו לת הגליות לומר מובב שישתעבדו ישראל בגליות ולא ישתעבדו בניהנם והוא שהקב"ה לומר לישראל א ב ו כ ו ן ה ו א וכה"א הביטו אל לור מובלתם זה לברהם של' הביטו אל לברהם לביכם. וכל לילו המדרשים מכבימים בעיקר עם הפסיקתות. ולולי שעל פי הפסיקתא כתיבדו. לבל מולקת היא נוסחא זו עם נוסחת הרבה בעיקר הענינים. ולכא דלמרי לה הכי ולכא דלמרי לה הכי. ועיי' בערוך ערך קטע שגרסתו בדבה שם א"ל הקב"ה ק ט י ע מ ד פ ט ט י א מ ן כ ד ו. ובפסיקתא ג' פ ס ק ה ד א מ י ל י א מ ן ל ב ך. ובילקוט דפוס רלשון תהלים ר' תשל"ז ג' קטע הדין מ ל כ י א מ ל ב ו. והוא ט"ס ול"ל מ ל ב ך. ופי' מ ל כ י א עלה והמלבה ובפ' לך לך הגי' קטע הדין מ ל כ י א מלבך. והיא ט"ס ול"ל מ ל כ י א. נז) בב"ר פכ"ג דרשו כן מקרא וידע לדם עוד וגו' ושם מסיים רמז למפרשי ימים שיהו מזכרים לת בתיהם ובלים מ"ד. והא דר"ש ב"ש ליתא שם. והכוונה שייחד הקב"ה לת מין האדם שהאדם מזקק לביתו ודבק בלשתו ובבני ביתו. ובילקוט בראשית המאמר קטוע ובילקוט תהלים ג' ר"א בר יודן בשם ר' י ו ח נ ן וכ' שהוא ע"ש. יז) וכן הגיה מהרז"ו ועיי' לקמן פכ"א. יח) הא דר"ש הוא בירושלמי דר"ה פ"א ה"ג

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

רבי חייא בר אבא פתח תוחלת ממושכה מחלת לב [ועץ חיים תאוה באה (משלי י"ג י"ב) יט). תוחלת ממושכה מחלה לב] זה הוא שמארס אשה ונוטלה לאחר זמן. ועץ חיים תאוה באה זה הוא שמארס אשה ונוטלה מיד כ): ד"א תוחלת ממושכה [וגו'] זה דוד שנמשח ומלך לאחר כמה שנים. ועץ חיים תאוה באה זה שאול שנמשח ומלך מיד. בזכות מי. בזכות מעשים טובים שהיו בידו. שהיה עניו. שהיה אוכל חולין בטהרה. שהיה מבזבז את ממונו [כדי לחוס על ממונם] של ישראל. ששקל כבוד עבדו ככבוד עצמו כא). (הוריה כ"ב) [ר' יהודה בר נחמן אמר] בשם ר"ל שהיה (נו) [בן] תורה בי מלכים

מאיר | מגן דוד | עין

והכי ג' התם ל"ל סימון בתיב רצות עשית לתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אליו לענבר רצות עשית. מיכן והילך נפלאותיך ומחשבותיך אליו. והבילו שם כמה דמיזכות לזה הענין שמסר להם הקב"ה קידוש חדשים ועיי' לקמן לות קכ"ב. והרמיבו כאן דברי ר' סימון כדרך זה המדרש. ומכין שנים דנקיע הכא מפורש נרים סדר עולם זוטא. ובפסיקתא ג' ר' סימון אומר כל נפלאות ומחשבות שחשבת כדי שלא יקבלו או"ה את תורתך וכו' דל"ל סימון במשבותיך אליו וכו'. ונראה שנוסחא מקודשת היא שם. ולפי מה דגרס התם בריש דהוא פתיחתא רחב"ם זל' סימון וכו' עיי' לעיל לות ט'. ודאי דמסתבר לגרוס בריש רחב"ם אמר והדר ר' סימון אומר. ולפי נוסחתינו נראה לפרש דמייתי דר"ס לפרש הא דרחב"ם כל הנפלאות וכו' כדי שלא יקבלו וכו' שבבר קודם מתן תורה ומסר להם לישראל קידוש שנים וחדשים שנתייחדה התורה עליהם. ועיי' בב"ר פס"ה דגרסינן התם ויהי כי זקן יצחק ר' חנינא בר פפא פתח רצות עשית לתה ה' וגו' ל"ל חנינא כל פעולות ומחשבות שפעלת אליכו בשבילנו למה כהו עיניו של יצחק בדי שיבא יעקב ויטול את הברכות. ובילקוט תהלים מזמור מ' קדר כן המאמרים מסלה הא דיצחק והדר ג' רחב"ם אמר חורי והעתיק הא דאברהם והדר ג' רחב"ם אמר חורי והעתיק הא דאדם והדר גרים ר' סימון כמו שהיא בפסיקתא. ואין להבריע אם קדר כן מדעתו או שכך היתה במסקתו. ואולי דעביד ר' חנינא בר פפא להאי קרא פיתחא לכתה מקומות. דוגמא לזה כמנא לר' לוי דעביד פיתחא ממקרא הור ואיל לשלמים וגו' לענין אברהם ב"ר פמ"ח ולענין יעקב שם פפ"ב. וכן ר' יצחק שם עביד פיתחא ממקרא מחנם אדמה וגו' לגבי אברהם ולגבי יעקב. ולקח מקדר הפסיקתות את דבריו ועשה אותם מידור ועשאם פתיחתא להחדש הזה לבם. אבל כיון דרחב"ם נופיה לא עביד פתיחתא להכא ע"כ לא אמר רחב"ם פתח אלא קדר המקרא קתם ומייתי מה שבדרש עליו. אמ"ש ירצה שאינו הב' פתיחתות דעשה ירח וגו' ורצות עשית וגו' עיקרם בפסיקתא רבתי ומכאן הועתקו אל הפסיקתא. ובא מקדר הפסיקתא ותיקן וגרים רמ"ם ול' סימון ותלה כל הדרוש האחרון בר' סימון. ולא"ה לדבר מהרמבת מדרשו של ר' סימון דירושלמי. שהוא מקבון הפסיקתא רבתי ולא מקבון הפסיקתא. יט) במקרא כתיב מחלה. כ) הועתק קתם במדרש שמואל פי"ז. כא) במדרש שמואל שם הגי' זה דוד (שנמשח) [שנמשח] ומלך לאחר שתי שנים וכו' ומלך מיד ושאול לבד אתה מלוכה על ישראל שהיה עניו שהיה שפל רוח שהיה ירא חטא שהיה מבזבז כבודו וחס על כבודן של ישראל. ונוסחת הפסיקתא לאחר שתי שנים וכו' עניו ושפל רוח ושהיה אוכל וכו' מבזבז את ממונו כדי לחוס על ממונם של ישראל ושקל כבוד וכו'. ובמדבר רבה פי"א ג' אמר זו זכות מלות ומע"ע שהיו בידו שהיה (עניו) [עניו] ואוכל חולין בטהרה ומבזבז את ממונו וחס על ממונן של ישראל ושקל וכו'. ובתוספתא דברכות פ"ד גרסינן אף שאול לא זכה למלכות אלא מפני הענוה שנ' פן יחדל אבי וגו' ודאג לנו שקל עבדו בו. אבל שמואל אינו [אומר] כן אלא כשם אביך וגו' לאמר מה אעשה לבני. וכשהוא בורח מן השרדה מה הוא אומר וישאלו עוד וגו' הנה הוא נחבא אל הכלים. ובמדרש תהילים ז' גרסינן שאול אוכל חולין בטהרה שנ' וירם העם את השוק והעליה ר' יוחנן אומר השוק והאליה (כלו' שנתחלפה האל"ף בעי"ן) רבי אומר השוק והמזה שהיה אוכל חולין בטהרה (ועיי' בעי"ז כ"ה ע"א וברש"י שם ושם הגי' ר' אלעזר אומר. וכיון שבב"ם בשר זבח היה איך היה נותן לו אלא שידע שמואל בשאול שהוא אוכל אף חולין בטהרה). וביומא גרסינן כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מתעסר מעיקרא כתיב ויפקדם בנזק ובנפוף כתיב ויפקדם בטלאים והיינא מדידהו א"כ מאי רצותא דמילתא. ופרש"י נוס לקחת כל אחד עגה מלאן

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ימלוכו (משלי מ' כ"ו) כג). תני ר' ישמעאל עד שלא יחטא אדם נותנים לו אימה ויראה (שם יחטא). וכיון שהוא חוטא נותנים עליו אימה ויראה. כך. עד שלא חטא אדה"ר היה שומע את הקול בנחת אימרון. וכיון שחטא היה שומע את הקול (ועומד) בזעף אגראן כג). עד שלא הטא אדה"ר היה שומע את הקול ועומד על רגליו ההי"ד וישמעו את קול ה' מתהלך בגן (בראשית ג' ח') אמר רבי אבא בר כהנא מ ה ל ך אין כתב כאן אלא מ ת ה ל ך מקפץ וסלק כד). וכיון שחטא היה שומע את הקול ומתחבא שנאמר ויתחבא האדם ואשתו (שם). איך אייבו באותה שעה גרעה (קומתה) [קומתו] של אדה"ר ונעשית מאה אמה כה): עד שלא חטא ישראל מה כתב ומראה כבוד ה' כאש אוכלת

המלך וכו'. והז"ל רמז על הילקוט שמואל רמז קל"ח שאול מפקיד בכסיו למלחמה וכו' ושהוא הקר במדרש התלים שלפנינו. כב) בפסיקתא ג' ור' כ מ מ י ה בשם ר"ל אמר שהיה בן תורה בכ' בי בריס וגו'. ובמדרש שמואל שם י ה ו ד ה ב ר כ מ מ ן בשם ר' ש מ ע ו ן בן לקיש שהיה בן תורה וכו'. ובמדבר רבה שם ר' י ה ו ד ה ב ר כ מ מ ן בשם רשב"ל אמר ו ש ה י ה בן תורה דכתיב וכו'. וכעין זו דרש במדרש שמואל שם פי"ט אשלמך אל יבי בית הלחמי ר' ש מ ו א ל ב ר כ מ מ ן בשם ר' ש מ ע ו ן בן ל ק י ש שהיה בן תורה שכתב לכו לחמו בלחמי. כג) כן הגיה מהרז"ו וכ"ה בפסיקתא ושם ג' ש ה ר י עד שלא חטא אדה"ר היה שומע את הקול אימרון כ י ו ן ש ח ט א ה י ה ש ו מ ע א ג ר י ו ן. ופי' הערוך והמוסיף בערך א ג ר י א ו ן וערך א מ ר. כי א ג ר י א ו ן הוא יערי ולמוד מדבר וקורו רע. ו א י מ י ר ו ן הוא בייתי ומן הייסוב ומורגל בין אנשים. ובמדרש שמואל שם ג' לכולא הכי ו י ל ס ס ק ב י ב ב כ ל א ו י ב י ו מהו בכל אשר יפנה ירשיע י ר ש י ע יחייב תני ר' ש מ ע ו ן בן י ו ח י עד שלא חטא אדה"ר היה שומע את הקול ואינו מתיירא וכיון שחטא ויאמר את קולך שמעתי וגו' א"ר א מ א עד שלא חטא היה שומע את הקול (אגריון) [אימרון] וכיון שחטא היה שומע את הקול (כיימרון) [אגריון]. והשאר קיצר שם. ובשה"ש רבה פ"ג גרסינן תני ע ד שלא יחטא אדם נותנין לו אימה וירלה ו ה ב ר י ו ת מ ת פ ח ד י ן מ מ כ ו כיון שהוא חוטא נותנין עליו אימה וירלה ו מ ת פ ח ד ה ו א מ א ח ר י ס ת ד ע ל ך ש כ ן א מ ר ר ב י עד שלא חטא אדה"ר היה שומע קול הדיבור עומד וכו' ונעשה של ק' אמה ר' ל ו י א מ ר עד שלא חטא אדה"ר היה שומע את הקול (אדיבון) [אימרון] וכיון שחטא היה שומע את הקול אגריון. ובמדבר רבה פי"א ג' א ר ש ב"י עד שלא יחטא אדם וכו' מ ש ה ו א ח ו ט א נותנים עליו אימה וירלה ע ד ש ל א חטא אדה"ר היה שומע קול הדבור ועומד וכו' א"ר א ב י ן עד שלא חטא אדה"ר היה שומע הקול אימרון משחטא היה שומע את הקול אגריון. וכלו' שקודם החטא היה אימרון והיה אליו הקול בנחת אבל משחטא נעשה אגריון והיה אליו הקול בזעף. ובילקוט משפטים ר' שם"ג העתיק תני ר' ישמעאל עד שלא חטא אדם הר א ש ו ן נ י ת ן א י מ ת ו ע ל כ ל ב ה מ ה ה י ה ו ע ו ף ו כ י ו ן ש ח ט א נ י ת ן א י מ ת ן ע ל י ו עד שלא חטא היה שומע וכו'. ועיי' מ"ש במצוה לנכילתא פ"י בד"ה ואשר יצואו נס' בראשית. וירלה שהיתה כמלאת דרשה זו במכילתא דר' ישמעאל ובמכילתא דרשב"י ומר העתיק לה מהכא ומר העתיק לה מהכא. ועיי' במה שרמזתי שם בדף הקודם בימן נ"ה. כד) כלו' דמהכא נלמד דמעיקרא עיקר שכינה בתחתונים היתה אלא משחטא התחילה להתחלק עיי' לעיל פ"ה אות ע"א. ובפסיקתא הגי' ו א מ ר ראב"ב וכו' והוא יותר נכון. ומלות מ ק פ ץ ו ס ל י ק ליתנייהו שם. כה) במדרש שמואל ליתא לכל זה. ובמדבר רבה שם המאמרים מקורקים כמו שרמזתי לעיל אות כ"ג. והב"ג לה התם עד שלא חטא אדה"ר היה שומע קול הדבור ועומד על רגליו ויכול לעמוד בו משחטא היה שומע קול הדיבור ומתחבא שנ' ויתחבא וגו' א"ר אבין וכו' והשאר קיצר. וכן בשה"ש רבה שם הס מקורקים וקצינ קצת. וה"ג לה תדע לך ש כ ן א מ ר ר ב י ע ד ש ל א ח ט א אדה"ר וכו' עומד על רגליו ולא היה מתירא כיון שחטא כששמע קול הדיבור כתיירא ונתחבא שנ' את קולך שמעתי וגו' ויתחבא האדם ר' א י ב ו אמר באותה שעה כ ג ד ע גובה קומתו של אדם ונעשה של מאה אמה. והא דר' אייבו ג' לה בב"ר פי"ב הבי א"ר א ב ה ו באותה השעה ג ז ע ה קומתו וכו'. ושם פי"ט א"ר א י ב ו ג ר ע ה וכו'. וכ"ה בבמדבר רבה פי"ג. ובפסיקתא דויהי כלות ג' ג ד ע ה ובד"ב הגי' כאן ג ו ו ע ה וכ"ה בקצת נוסחאות בפסיקתא. ועיי' חגיגה י"ב ע"א דר' אלעזר

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

בראש ההר לעיני כל ישראל (שמות כ"ד י"ז) כו). אמר רבי אבא בר כהנא שבע מחיצות של אש (היה) [היו] בוססות זו בזו והיו ישראל רואים ולא היו מתייראים ולא מתפחדים כז). כיון שחטאו ישראל אפילו פני (הסליט) [השליח] הסרסור לא היו יכולין להסתכל הדא הוא דכתב ויראו מגשת אליו (שם ל"ד ל') כח). רבי יצחק בר אבין בשם רבי חנינא אף הסרסור הרגיש בעבירה מ ל כ י צ ב א ו ת י ד ו ד ו ן י ד ו ד ו ן (תהלים ק"ח י"ג) רבי יודן אומר בשם רבי אייבו מ ל א כ י צבאות אין כתב כאן אלא מ ל כ י צבאות מלכיהון (דמלכיא) [דמלאכיא] אפילו מיכאל ואפילו גבריאל לא היו יכולין להסתכל בפניו של משה וכיון שחטאו אפילו פני הגוליירין לא היה משה יכול להסתכל כ י י ג ו ר ת י מ פ נ י ה א ף ו ה ח י מ ה (דברים ט' י"ט) כט): עד שלא אירע אותו מעשה לדוד מה כתב ה' אורי וישעי ממי אירא (תהלים כ"ז ל'). ומשאירע אותו מעשה כתיב ואבוא עליו והוא יגע ורפה ידיו (שמואל ב' י"ז ב') ל): עד שלא חטא שלמה רודה בשדים דכתב ב נ י ה א ד ם ש ד ה ו ש ד ו ת (קהלת ב' ח') לא) שרים ושדות. כיון שחטא הביא ששים גיבורים שהיו משמרים את מיטתו [הנה מטתו] שלשלמה ששים גיבורים סביב לה [וגו'] מפחד בלילות (שה"ש ג' ז' וח'): עד שלא חטא שאול מה כתב ביה ושאול לכד המלוכה על ישראל וגו' ובכל אשר יפנה י ר ש י ע (שמואל א' י"ד מ"ז) נצח. וכיון שחטא מה כתב וירא שאול

מאיר מגן דוד עין

לאמה עיי"ש. כו) במקלא כתוב לעיני ב נ י ישראל וכן בפסיקתא איתא כל. כז) פי' בוקקות עומדות זו על זו והלהט נעשית בקים למבלתה והיו בוקקות זו בזו ועיי' בערוך ערך ב ס ס ב' וערך פ ס י"א. ובשה"ש רבה הגי' ע ו כ ס ו ת זו לאת זו. והמאמר קצוב שם קלת. פי' מקודרות עיי' בערוך ערך ע כ ס. ובבמדבר רבה שם הגי' כ ו ס ס ת ופי' המפורשים מלשון כ ס כ ס עיי' בערוך שם. ובמדרש שמואל הגי' ז' מחילות של אש היו ל י ש ר א ל ת ו ס פ ו ת זו לתוך זו. ואולי לריך להיות ת ו ס פ ו ת עיי' בערוך ערך ת ס ס מה שהביא מריש מ ג י ל ת א י כ ה בפתיחתא ה'. ובעל עץ יוסף בבמדבר רבה שם הביא בשם ר' אברהם בהגר"א להגיה כ ו ס פ ו ת ופי' מלשון רוח ה' בוקסה בו פי' מתלהבות ומתפשטות זו בזו. ובילקוט משפטים הגי' כ ו ל ל ו ת. כח) כ"ה בד"פ. ובאיכך מקומות ליתא למלת ה ש ל י ש וכלאה דשתי בוקאות הן כאן שנתערבו. כט) בפסיקתא הגי' ו ר' פ נ ח ס ב ש ש ר' א ב י ן ב ש ש ר' מ נ י ן ובקלת בוקאות ר' פ נ ח ס ב ר א ב י ן בשם ר' מ נ י ן וכו' ש נ א מ ר מלכי לבאות. ובמדרש תהלים שם הגי' וכיון שחטאו אפי' פני הקרקול לא היו יכולין ל ה ק ב י ל ר' פ נ ח ס ו ר' א ב י ן ב ר ר' מ נ י ן אף הקרקול הרגיש עמהן וילאו מגשת אליו (כלו' שקשה הוא לאדם שהכל ירלים מגשת אליו). ע ד ש ל א ח ט א ו מלכי לבאות ידודון ידודון ר' י ו ד ן ב ר ר' א י י ב ו מלאכי אכ"כ אלא (מלאכי) [מלכי] מלכיהון ד מ ל א כ י י ה (שילדו המלאכים ופייעו להם בתחן תורה כמו שדלשו זה המקרא בתבילתא יתרו מקבתא דבחדש פ"ט) וכיון שחטאו אפי' ל פ נ י ה ג ל י ו ר י ן לא ה י ו י כ ו ל י ן ל ע מ ו ד כי יגורתי מפני האף והחמה. ובבמדבר רבה הגי' וכיון שחטאו אפי' פני הקרקור לא היו יכולין להתכל וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן וגו' ר' פ נ ח ס ב ר ר' א ב י ן א"ר מ נ ן אף הקרקול הרגיש עמהם מ ן ש ע ה ל ש ע ה. ש ל ש ע ב ר מלכי לבאות ידודון ר"י בשם ר' אייבו מלכי לבאות מלכיהון ד מ ל א כ י א אפי' מיכאל אפי' גבריאל ה י ו מ ת י ר א י ס מ פ נ י מ ש ה וכיון שחטאו בגוליירין שלהם לא היה משה וכו'. ובשה"ש רבה הגי' וכיון שחטאו אפי' פני הקרקור וכו' הה"ד כי קרן עור פני משה וכתיב וילאו מגשת אליו ר' פ נ ח ס ו ר' א ב ו ן ב ש ם ר' מ נ י ן אמרו אף הקרקור הרגיש עמהם ב א ו ת ה ה ע ב י ר ה ע ד ש ל א ח ט א ו י ש ר א ל מ ה כ ת י ב מלכי לבאות וכו' ר' א י ב ו אמר וכו' מלכיהון דמלאכיא וכו' אפי' פניהם של גוליירין לא היה יכול משה וכו'. ובקהלת רבה פ"ט בפ' כי לא לקלים המרוץ דרשו. ולא לגבורים זה משה. אתמול מלכי לבאות ידודון ידודון. מהו ידודון ידודון. ידודון בהליכתן ידודון בחזילתן ר' יודן בש"ל אייבו אמר וכו' גוליירין ש ב ה ס וכו'. ועיי' בלבה פ' כי תשא מה שדרשו על כך לד. ל) במקלא כתוב ורפה ידים וי"ת וידוהי מרשלן. לא) אולי לריך בני ה א ד ם בגוי דאדם קדמאה.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מחנה פלשתים ויירא ויחרד לבו מאד (שם כ"מ כ') לג): ד"א תוחלת ממושכה מחלת לב א"ר חייא בר אבא אלו ישראל עד שלא נגאלו. אתה מוצא כיון שבא משה אצל ישראל ואמר להן אמר לי הקב"ה לך אמור לישראל פקד פקדתי אתכם (שמות ג' ט"ז). אמרו לו משה רבינו לא עדיין זמן פקידה מה כחי כי אייחל [וגו'] אם כח אבנים כחי [אם בשרי נחוש] (לעיל ו' י"ל וי"ג) אם כחה של אבנים היא כחנו ואם בשרינו של נחשת היא. וכיון שאמר לו בחדש הזה נגאלים אמרו הא סימן טוב ועץ חיים תאוה באה לג):

החדש הזה לכם יהודה בר נחמן בשם ר"ל פתח שלח אורך ואמתך המה ינחוני (תהלים מ"ג ג'). אורך זה משה כי קרן עור פניו (שמות ל"ל כ"ט). ואמתך זה אהרן תומיך ואוריך לאיש חסידיך (דברים ל"ג מ'). ואית דמחלפין לה אורך זה אהרן כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב' ז'). ואמתך זה משה בכל בית ינאמן הוא (במדבר י"ב ז'). א"ר יצחק מן הים צפה משה שאינו נכנס לארץ ישראל צופיה הליכות ביתה (משלי ל"א כ"ז) תביאנו ותטענו אין כתיב אלא תביאמו ותטעמו (שמות ט"ו י"ז). והא כתיב [המה ינחוני] יביאוני על הר קדשך ואל משכנותיך (תהלים שם). אלא [אלו] ספרי ארץ ישראל שהן קדושים כארץ ישראל לד): ד"א שלח אורך ואמתך זה משה ואהרן. שעל ידיהם שלח הקב"ה אורה לישראל ונגאלו ממצרים אימתי בחדש הזה לכם לה):

רבי לוי פתח והייתם קדושים כי קדוש אני ה' מקדישכם [ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי] (ויקרא כ' כ"ו) לו). רבי יודן בשם רבי חמא בר חנינא ורבי ברכיה בשם רבי אבהו אלו מבדיל אומות עכו"ם מכם לא הייתה תקומה לאומות עכו"ם אלא ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי כזה שהוא בורר את היפה מן הרע וחוזר ובורר. אבל כשהוא בורר את הרע מן היפה [בורר] ושוב אינו בורר. א"ר לוי [כל מעשיהם] של ישראל משונים מאומות העולם בחרישתן ובזריעתן ובקצירתן ובעומרין ובדישתן ובגרגיהם וביקביהם ובמניינם ובהשבונם. בחרישתם לא תחרוש בשור וחמור וגו' (דברים כ"ב י'). בזריעתן לא תזרע כרמך כלאים (שם שם ט'). ובקצירתן ולקט קציר לא תלקט (ויקרא י"ט ט'). ובעומרין

לג) במדרש שמואל שם כ"ז הוא בקיצור דברים. ובשה"ש רבה הלמינו הענין בהא דשלמה לפי שעיקר המקרא שם עליו כדרש והא דשאול השמיטו שם. ובבמדבר רבה הרחיבו הענין ביותר ופירו הדברים עפ"י סדר המלוכה שאול דוד ושלמה וקרבו המאמרים לעניל בענין ישראל ופדרום הכא עיי"ש. לג) בילקוט בא ר' קפ"ט וכן בילקוט משלי שם ג' וכיון שבא משה אצל ישראל ואמר כך אמר לי הקב"ה פקד פקדתי. א"ל משה רבינו עדיין פקידה מה כחי וגו' וכו' עיי"ש. כלו' עדיין איכה גאולה אלא פקידה בתמיה. ולפי מוסקתימו יפורש עפ"י דברים רבה פ"א. ד"א תוחלת ממושכה זה פרעה (כלו' מלחמת פרעה) שהיה משה הולך ובא ומביא עליו מכות ועל כל מכה ומכה היו ישראל פטורין שמשלחן. ועץ חיים תאוה באה זה מלחמות סיחון ועוג שאמר לו הקב"ה מיד ראה המלחתי וגו'. וה"נ יפורש כך שלאחר כל מכה ומכה היו אומרים לא עדיין זמן פקידה שאמרת לנו בתמיה מה כחי וכו'. לד) והמה הביאוס לנבול א"י. לה) בפסיקתא ג' לה ר' יהודה בר נחמיה וכו'. ושם הגי' אלא מילו פורפרי ארץ ישראל של' לקרוסים אשר בארץ המה (דברים ל קדושים על משה ואהרן שנקברו בקבר א"י ואמר עליהם אשר בארץ המה כלו' בא"י). ובשמות רבה פנ"ו מדרש מאוחר קחס שבשמש בזה הדרוש עיי"ש בד"ה ד"א המדש וגו' הה"ד ואשלח לפניך וגו'. ושם הגי' שלח אורך ואמתך המה ינחוני זה משה ואהרן שב' ונלוי אמר תומיך ואוריך וכן כתיב תורת אמת היתה בפיהו וכו'. ואולי הוא קבוע שם. ועיי' במדרש תהלים מ"ב. והז"א הגיה ואמתך זה אהרן שב' תורת אמת היתה בפיהו וגו' ואית דמחלפין שלח אורך זה אהרן דכתיב תומיך ואוריך ואמתך זה משה בכל ביתי וגו' ואין הכרח לזה. ועיי' במכילתא דבשלח דדרשו תביאמו וגו' כתכבאו אבות וכו' תביאמו ותטעמו אב"כ וכו'. לו) במקרא כתוב והייתם לי ומלת מקדשכם ליתא במקרא וי"ח אבוס קדים אנא ה' דבחרית בכון ואפרשית יתכון וגו'.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ושבחת עומד וגו' (דברים כ"ד י"ט). וברישתן לא תחסום שור בדישו (שם כ"ה ד'). [בגרניהם] ובי קביהם הענק תעניק לו מצאנך מגרנך ומיקבך (שם ט"ו י"ד). ובמניינם ובחשבונם שאומות העולם טונים לחטה וישראל טונים ללבנה (ז):

החודש הזה לכם אני ישינה [ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל וגו'] (שה"ש ה' ב'). אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבון העולם אני ישינה מבית המקדש ולבי ער בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (ח). אני ישינה מן הקרבנות ולבי ער במצות וצדקות (ט). אני ישינה מן המצות ולבי ער לעשותן (י). אני ישינה מן הקץ ולבי ער לגאולה (יא). אני ישינה מן הגאולה ולבי ער להקב"ה לגאלני (יב). אמר ר' חייא בר אבא היכן מצינו שנקרא הקדוש ברוך הוא לבן של ישראל שנאמר צור לבבי וחלקי אלהים לעולם (תהלים ע"ג כ"ו) (יג). קול דודי דופק זה משה כה אמר ה' כחצות הלילה (שמות י"א ד') (יד). פתחי לי אמר ר' יוסי אמר הקב"ה פתחי לי פתח כחרירה של מחט ואני פותח לכם פתח שיהיו אהלים (ובלוליות) [וכצוצריות] יכולים

מאיר | מגן דוד | עין

לז) בפסיקתא ג' אילו אמר ואבדיל לו"ה מכם וכו' ובורר ומוזר ובורל וכו' בורר ומוב לינו בורל אר"י בכל מעשיהן ישראל מקוים וכו'. ובקלת כוסחאות אר"ל. ובבמדבר רבה פ"י דריש לה אמקרא זה דודי וזה רעי וה"ג לה. א"ר לוי כל מעשיהם של ישראל מובדלים מן לו"ה בחריסתן וכו' ובתבלחתם ובמיכם וכו'. בקלירתן לא תבלה פאת שדך וכו' בגרניהם ביקבהם מלאתך ודמעך לא תאחר. בתבלחתם ופאת זקנם לא יגלחו וכו'. ר' יודן בשם ר' חמא ב"ח ור"ב בשם ר' אבהו אמר שהוא מרבה לי בעים כילד כתיב ואבדיל אתכם וגו' כזה וכו' בורל ומוזר ובורל. שכל מי שבורל את הרע מן היפה שובב אינו מוזר ובורל. כך הקב"ה מלפה לאו"ה שמא יעשו תשובה ויקרבן לתמת כבפיו. ובשה"ש רבה פ"ו ר' יודן בשם רחב"ח וכו'. ובגבון הלשון שם מגומגם קלת. ומסיים שם א"ר אחא מכאן שאמר הקב"ה לאו"ה שיעשו תשובה ויקרבם תחת כנפיו. והדר ג' א"ר לוי כל מעשיהן של ישראל מקוין וכו' בבטיבתן וכו' בבגומיהן בבכורותיהן בשרן בתגלחתן וכו' בבטיבתן של' ובעלתם ערלתו את עריו וכו' מלאתך ודמעך וגו' ובתיב כתבולת גורן ובתבולת יקב. בגגומיהן של' ועשית מעקה לגגך וכו'. ובל בכורותיהן ובשרן לא מייתי קרא. ואולי הוא קטוע. ועיי' בדבה ותכומא בפ' ובעו להם לילית. לח) כמו שדרשו מגילה כ"ט ע"א ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם (יחזקאל י"א) א"ר ילחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו'. ושם אמרו דרש רבא מ"ד ה' מעון אתה היית לנו (תהלים ל') אילו בתי כנסיות ובתי מדרשות. לט) סתם מלוה בלשון חכמים היא גמילות חסדים. וכמו שאמרו באבות פ"ד פ"א היה ריב"ז יוצא מירושלים והיה ר' יהושע הולך אחריו ורואה ביהמ"ק חרב וכו' א"ל בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה ואיזה זה גמ"ח שנ' כי חסד חפצתי ולא זבח. ובסוכה מ"ט ע"ב א"ר אלעזר גדול העושה לדקה יותר מכל הקרבנות שנ' עשה משפט וצדקה נבחר לה' מזבח. והרבה דוגמתן באגדות. מ) בשמות רבה פ"ב. וכ"ל שבוזנו אף שישבה אני ובטוחה מהמלות בחו"ל מ"מ לבי ער לעשותן שלא יהיו עליהן חדשים וכמו שאמרו בספרי דברים ס"פ מ"ג. מא) כלו' שאיני דוחקת את הקץ והוא כעלם ממני ואעפי"כ מחכה אני לגאולה. ועיי' בשה"ש רבה פ"ב בפ' השבעתי אתכם. מב) כלו' שאין אני מורדת על המלכות ואין אני עולה בחומה אלא מלמית להקב"ה. ועיי' בשה"ש רבה שם. מג) כלו' דודים ולבי ער כלפי הקב"ה. ובפסיקתא ג' אני ישנה מן הגאולה ולבו של הקב"ה ער לגאלינו אי"ר חייא ב"א וכו'. וכ"ה בשה"ש רבה פ"ה. אלא דשם ג' לגאלני ושם קדל כל המאמרים בעכין ובאופן אחר. וכראה שנפל שם שיבוש בספרים עיי"ש שנוסחתיו עיקר. ובשמות רבה פל"ג ג' בתחא. ד"א ויקחו לי תרומה הה"ד אני ישנה ולבי ער אמרה כנ"י אני ישנתי לי מן הקץ אלא הקב"ה ער שנ' לור לבבי וגו'. והיא כדעת רחב"א. ובילקוט שה"ש שם ג"כ הגי' כמו שהיא לפנינו. מד) בשה"ש רבה שם פירשו והרחיבו הדבר. וג' על ידי משה בשעה שאמר ויאמר משה כה אמר ה' וגו'. ופי' זה משה הוא קול של דודי הדופק. דמלת דודי כלפי הקב"ה הוא כדלש.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

נכנסין בו מה). אחותי במצרים שנתאחו לי בשתי מצות בדם פסח ובדם מילה מו). רעיתי בים שנתרעו לי בים ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד (שם ט"ו י"ח) מז). יונתי במרה שנצטיינו (ביס) כיונה (תמתי) במצות מח). תמתי בסיני שנותמו לי בסיני ואמרו לי נעשה ונשמע (שם כ"ד ז') מט). רבי ינאי אומר תמתי תיומתי. לא אני גדול הימנה ולא היא גדולה ממני. רבי יהושע דסכנים בשם רבי לוי מה התאומים הללו חש לאחד מהם את ראשו חבירו מרגיש כך אמר הקב"ה עמו אנכי בצרה (תהלים ל"א ט"ו) נ). שראשי נמלא טל אף שמים נטפו (שופטים ה' ד') נא). [קווצתי רסיסי לילה גם עבים נטפו] מים (שם) נב). ואימתי בחודש הזה לכם נג):

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות (שה"ש ב' ח'). רבי יודן ורבי נחמן ורבנן. ר' יהודה אומר קול דודי הנה זה בא זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה נגאלים אתם. אמרו. משה רבינו היאך אנו נגאלין לא כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית ט"ו י"ג) והלא אין בידינו אלא מאתים ועשר. ואמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים מדלג על ההרים מדלג על הקצים ומקפץ על החשבונות והעיבורים. בחודש הזה אתם נגאלים החודש הזה לכם נד). ר' נחמן אומר קול דודי הנה זה בא [זה] משה.

מאיר **מגן דוד** עין

מה) בפסיקתא ג' מ"ל מ יס מ (ובקלת כוממאות מ"ל יס מ) וכו' שיהיו מ הליות ובמלליות וכו'. ושם בפסיקתא דשובה מ"ל יוסי וכו' מ הליות ובלליות וכו'. ועוד כוממאות ובלוליות. והלוליות. ובלולטוריות. והז"מ הניה לפניכו ובלוליות. ועיי' בערוך ערך קטר וערך קלה וערך כלולה וערך גטר וערך גזזטר ובמוסף שם ובדוגמאות שהביא. ולבדא שבינוש כפל בחילו המלות שהם רחוקים בענינם. ובכל מקום שבאו ב' המלות זו עם זו. ר"ל עם מלת מ הליות. ענין המלה היא קטרה ר"ל מחנה ומבצר שחנו בה לגיונות הרומים. ולית דתני קטרה ולית דתני קלטרה או קלרה או כלרה או כללה או גטרה. לפי מה שהבטיחו המלה הרומית הזאת. ובשה"ש רבה הגי' ר' יס מ אמר וכו' כמורה של מחט ולכי פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות ככמות בו. ותיקון מאומר הוא. ובילקוט שם הגי' כמודה של מחט וכו' אהליות וכלרוליות וכו'. ויש להגיה וכלדוליות. וכלדרה היא כמו קטרה. ופי' מרירה י"מ מורה וי"מ מורה בערוך ערך מרר. מו) בפסיקתא הגי' מרי כתאחו לי וכו'. ולשון מגומגם היא. ובשה"ש רבה ובילקוט שם מסיים בה עני ומעבור עליך ומרחף מתבוקקת בדמיך וכו'. וכמו שדלשוהו במכילתא דבא פ"ה. מז) בשה"ש רבה שם הגי' שריעו אותי בים ואמרו זה אלי וגו' ה' ימלוך וגו'. ופי' כתרעו מלשון ותרועת מלך בו. והז"מ פי' שבעשו לי כרעיים או מלשון רלוי. מח) וכן הגיה מהרז"וו וכ"ה בילקוט שה"ש שם. ובבבה שם הגי' יונתי בחרה שמשם כלטוו וכלטייכו בכל המלות ולבקות ומע"ע כיוכה זו שמלוכת הה"ד שם שם לו חוק ומשפט. וכן מסיים בפסיקתא. מט) ובבבה שם הגי' תמתי תמותי שכתמו עמי בסיני וכו' ובשמות רבה פ"ב ג' כמי שכתמו. נ) בפסיקתא ובשה"ש רבה שם. ושם ג' תלוממי. ובשמות רבה שם הגי' מ"ר יכלי מה המומים הללו אם משם וכו'. וירמה שכל המדרש שם הוא קטוע ומשובש עיי"ש. ואמרם לא אכי גדול וכו' הדברים מפורשים בספרי דברים פ' עכ"ה בד"ה אין כאל ישורון עיי"ש. ובב"ר ריש פע"ז דדרש ר"י בר סימון אין כאל ומי כאל ישורון עיי"ש. נא) במקרא כתוב בס שמים לבל בתהלים ס"מ ט' כתיב א ף. נב) כן הגיה מהרז"וו וכ"ה בפסיקתא ובשה"ש רבה. נג) כלו' ולימתי קול דודי דפק. אמא"ש מבגמון לשון הרבה והרחבותיו כולה שהמאמר מאוחר הוא. ואולי הועתק מהפסיקתות. נד) כ"ה בפסיקתא. ושם ג' ר' יהודה ור' נחמיה וכו' אינו מביע בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים על הקלים ומקפץ על הגבעות על החשבונות ועל העיבורין ובחדש הזה וכו'. וכולא בשה"ש רבה ריש פרשה תניכא פ"ב והתם ג' ר' יהודה ור' נחמיה וכו' אינו מביע בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים אין הרים וגבעות הא מורין כאן אלא קלים ועיבורים מדלג

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

בשעה שבא ואמר לישראל בחודש הזה אתם נגאלים. אמרו לו. רבינו משה האיך אנו נגאלים וארץ מצרים מליאה מטנופת עכו"ם שלנו. ואמר להם הואיל והוא חפץ לגאולתכם אינו מביט במעשים שלכם אלא מדלג על ההרים. ואין הרים אלא בתי עכו"ם כד"א על ראשי ההרים יזבחו וגו' (הושע ד' י"ג) כה). ורבנין אומרים קול דודי הנה זה בא זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל בחודש זה אתם נגאלים. אמרו לו. רבינו משה האיך אנו נגאלים ואין בידינו מעשים. אמר להם משה הואיל והוא חפץ לגאולתכם אינו מביט (במעשים שלכם אלא מדלג על ההרים ואין הרים אלא בתי עכו"ם כמ"ש על ראשי ההרים יזבחו וגו' ורבנין אומרים קול דודי הנה זה בא משה בשעה שבאו ואמר לישראל בחודש זה אתם נגאלים ואין בידינו מעשים מ"ל משה הואיל והוא חפץ לגאולתכם אינו מביט) כו) למעשיכם הרעים. ובמי הוא מביט בצדיקים שבכם כגון עמרם ובית דינו. ואין הרים וגבעות אלא בתי דינים כד"א ואלכה וירדתי על ההרים (שופטים י"א ל"ז) כז). אמר רבי יודן עבדות וגרות בארץ לא להם ארבע מאות שנה אפילו של איספטלים שלהם כח).

מאיר | מגן דוד | עין

על המצוכות ועל המקילים והעיצורים ובמדש וכו' שכ' המדש הזה לכם. ונקט כאן ג' דלוגים לתוקף הענין כמו היכל ה' היכל ה' וגו' וכמו ארץ ארץ וגו'. דירמיה ואולי משום דנקיט קלים מסצוכות ועיצורים נקיט ג' דלוגים. והז"א והרז"ו מחקום וא"ל. כה) וכ"ה בילקוט שה"ש. וג' חפץ בגאולתכם. וכ"ה בפסיקתא ושם הגי' מלאה גלולים ע"ז שלנו וכו' בגאולתכם. ובש"הש רבה מבלם למאמרים ותני לזה המאמר בתר הבי בשם רבנן עיי"ש. כו) לריך למחוק ובד"פ ליתא. כז) ובשה"ש רבה תני להא בשם ר' כחניה. ובשמות רבה פט"ו איכא כופחא אחרינא בר' יהודה ור' כחניה וה"ג התם. אר' מהו מדלג על ההרים אמר הקב"ה אם אני מתחבל במעשיהם של ישראל איך בגאלים לעולם אלא למי אני מתחבל לאבותיהם הקדושים שכ' וגם אני שמעתי וגו' בזכות אבותם אני גואלם לכך כתיב מדלג אל ההרים ואין הרים אלא אבות שכ' שמעו הרים את ריב ה'. ד"א א"ר כחניה מהו מדלג על ההרים אלא אמר הקב"ה אין להם מעשים לישראל שיגאלו אלא בזכות הזקנים שכ' לך ואספת את זקני ישראל ואין ההרים אלא הזקנים שכן בת יפתח אומרת לאביה וירדתי על ההרים וכי על ההרים היתה הולכת אלא על הזקנים היא אומרת שהלכה להראות לזקנים שהיא בתולה טהורה וכו'. ובתנחומא פ' בחוקתי א"ר זכריה וכי יש אדם יורד על ההרים והלא בני אדם עולים מהו וירדתי על ההרים אלו סנהדרין כמה שכ' שמעו הרים את ריב ה' הלכה אצלם ולא מצאו פתח ליפתח להתיר לו את נדרו וכו'. ומכאן אנו למדין שהמאמר בשמות רבה משובש וקטוע קצת ד א י ן ה ר י ם א ל א א ב ו ת הוא מפורסם בגאגדות ממקראות אחרות (עיי' במכילתא מס' דעמלק פ"א ובנו"ע שם אות מ"ב ובר"ה י"א ע"א וברע"י שם) ומקרא ד ש מ ע ו ה ר י ם דמייתי שייך להא דר' כחניה. ועכ"פ בהא דר"כ נוס' הרבה דשמות מקכמת עם נוס' שה"ש רבה וע"כ אין להכריע בעיקר הנוסחא. ובענין ע מ ר ם ו ב"ד עיי' מ"ש לעיל פ"ה אות ל"ב. ובשמות רבה פ"א בד"ה מי היו המילדות. אמרו שהיה עמרם ראש סנהדרין באותה שעה וכו'. וכן בקהלת רבה פ"ט דברי חכמים בנחת נשמעים זה עמרם וב"ד (מהערות החכם מוהר"ש באבער). והנה עפי' נוסחתנו לר"י זר"כ פי' מ ד ל ג ע ל ה ה ר י ם שהוא מדלג על הדברים המעכבים. ולרבנן פי' כמשמעו שהוא מדלג ובא על ההרים. ועיי' בתרגום יונתן שתרגם עפ"י דברי ר"י. אמנם הרכיב דר"י שלפנינו עם דר"י שבשמות רבה. ואולי שטעות כפל בספרים הכא ובשמות רבה ועיקר הנוסחא הוא כמו שתרגמו יונתן. ועיי' במדרש תהלים י"ח בא' עם מסיד. כח) בפסיקתא ליתא להא בקלת נוסחאות ובקלתן ליתה לה. ובשה"ש רבה ובילקוט שם ליתא. ובב"ל פמ"ד גרסינן א"ר יודן גירות בארץ לא להם עבדות עינוי לאספטיא שלהם. ובשה"ש רבה קפ"ב הגי' ר' יודן אמר גירות ועבדות ועינוי בארץ לא להם אפי' באיספטלייה שלהן. ובילקוט לך לך הגי' גירות עבדות ועינוי בארץ לא להם ד' מאות שנה לאספטיה שלהן. וגי' הערוך ערך א ס פ ט י ה בב"ל היא כגי' הילקוט. ובתב שם המוסיף פי' בלשון רומי גירות. והמלה היא כמו אוספיזא שענינה מלון גר. ובשה"ש רבה ג' ל א י ס פ ט ל י ה והענין אחד. ובערך פ ל ט י א הביא גי' הפסיקתא אלא שג' אפי' ע ל פ ל ט י א ש ל ה ם ק"א א ס פ ל ט י א. ופי' מלשון מ כ ו ס ה (והרמ"ל שם רמז לערך אספליא).

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

רבי יודן ורבי חמא בשם רבי אליעזר בנו של יוסי הגלילי ורב הונא בשם רבי אליעזר בן יעקב אומר **קול דודי הנה זה בא** זה מלך המשיח. בשעה שהוא בא ואמר לישראל בחודש הזה אתם נגאלין. (אומרים) [אומרים] לו. רבינו מלך המשיח האיך אנו נגאלין לא כך אמר הקב"ה שהוא משעבדינו בשבעים אומות. והוא משיבם (כני) [שתי] תשובות. ואומר להם אחד מכם גולה לברבריא ואחד מכם גלה (לגרמניא) [לסרמטים] כגון שגליתם כולכם. ולא עוד אלא שהמלכות היא מכתבת טירוניא מכל אומה ואומה. כותי אחד בא ומשעבד (בא') כגון ששיעבדה כל (אומתי) [אומתו]. ובחודש הזה (בגאלנו) [אתם נגאלין] **החודש הזה לכם** (כט):

דומה דודי לצבי [וגו'] (שה"ש ב' י'). דומה דודי (דידי לצבי) [דו די]. א"ר יצחק (אם) [אתה] אומר לנו (דימו דימו אם לגבן אתה) [דיו דין אתו לגבי. דיאו דיאו אתא] את לגבן קדמוהי ק). [לצבי] א"ר יצחק מה הצבי הזה מדלג ומקפץ מאילן לאילן ומסוכה לסוכה ומגדר לגדר כך הקדוש ברוך הוא מדלג מן מצרים לים ומן הים לסיני. כמצרים ראו אותו **ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה** (שמות י"ב י"ב). בים ראו אותו **וירא ישראל את היד הגדולה** (שם י"ד ל"א). בסיני ראו אותו שנאמר ויראו (אלקים) [את אלהי] ישראל (שם כ"ד י'). בסיני ראו אותו **ויאמר ה' מסיני בא** [וגו'] (דברים ל"ג ב'): **או לעופר האיילים** (שה"ש שם) ר"י בר' חנינא אומר לעורזילהון דאיילתא. **הנה זה עומד** [אחר כתלינו] (שם שם) כי ביום השלישי ירד ה' (שמות י"ט י"א). **משגיח מן החלונות** (שה"ש שם) וירד ה' על הר סיני על ראש ההר (שמות שם כ'). **מציץ מן החרכים** (שה"ש שם) בשעה שאמר אנכי ה' אלהיך (שמות כ' ב'). **ענה דודי ואמר** [לי] **קומי לך רעיתי**

והמופיע פי' שהיא עבודה ועילות כדרך הסכירים ולא כדרך העבדים. ולפי נוסחתינו כוונת הדברים שלפי' זמן ישיבתן באוספיזא שלהן שהיא ארץ כנען נחשב בכלל הד' מאות שנה. ועי"ע במדר עולם רבה ריש פ"ג. נט) כן היא בד"פ. ובפסיקתא ר' יודן ור' הונא (ובקלת נוסחאות ליתא כלל) בשם ר"א בנו של ריה"ג וכו' והוא משיבן שתי תשובות ואומר להם אם גלה אחד מכם לברבריה וא' מכם **לסמטיא מעלה אני עליכם כאילו גליתם כולכם** והשאר קטוע. ובשה"ש רבה הגי' ר' יודן ור' **חוכיא** ר"י בשם ר"א בנו של ריה"ג ור' **מוליא** בשם ראבי"י וכו' **אומרים לו** וכו' ולא כבר כ"ע הקב"ה וכו' והוא משיבן שתי תשובות ואומר להם א' מכם גולה לברבריי' וא' מכם גולה **לסמטיי' דומה** כמו שגליתם כולכם ולא עוד אלא שהמלכות **הזאת** מכתבת טירוניא **מכל העולם** מכל אומה ואומה כותי א' או ברברי א' בא ומשעבד בכם כגון (ששעבדתם) [ששעבדו] בכם כל **אומות** וכאילו כשעבדתם בני אומות **ובחודש הזה אתם נגאלין** הה"ד החדש הזה לכם. (והנוסחא שמחקתיה היא עפ"י הילקוט דשה"ש שם עיי"ש.) ובערוך ערך **סמטין** העתיק מן הילמדנו אפי' **סמטין** אפי' **ברבריים** ופי' אומות בזויות הן. וכתב עליו המופיע פי' **סמטין** בלשון יווני ורומי אנשי ממזר הנקרא **פולכיא** והיום גרים בה וכו' עיי"ש. וס"ל דבניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל. ס) כנ"ל להגיה המאמר הזה הקשה שבלאו בו מפרשי המדרש ובעל כתר כהונה. ובמדבר רבה פ"יא הגי' אר"י אמרו ישראל לפני הקב"ה **רבון העולמים אין אתה אתה לבנן חולה**. והנה בלי ספק שבאילו הדברים כוונת המאמר. אלא שסיבה המסדר מבנון הלשון להקל הענין. ובקלת נוסחאות שבפסיקתא השמיטו זה המאמר לגמרי לפי שלא הבינוהו. ועיקרו הוא בשה"ש רבה שם. ובכפל ובשתלש שם בכל אילין שיטין דלהלן. וה"ג החס אר"י **אמרה** כנ"י **לפני הקב"ה אתה אומר לנו דיו דיו** (ובספרים הוגיפו פי' **דיאו**. והוא ט"ס מבליון. ואולי כוון לפי' הג' של בעל כתר כהונה עיי"ש) **דיאו דיאו אתה לבנן חולה**. ובשיטה הב' רבש"ע **אמרת לי** וכו'. ובשטה הג' הגי' אמרה כנ"י להקב"ה **אתה אומר** לון וכו'. ופי' המאמר אתה אומר לנו ואתה כופל ואומר לנו. והכוונה על שכופל ואומר **קומי לך רעייתי** וגו' בפסוק י' וי"ג. עיי' בערוך ערך **דיוזגי ודיופל**. ואנו אומרים **דיאו דיאו** כלו' אלהים אלהים בא אתה אלינו תחלה. ונקט האי לישנא לפי שהוא לשון כופל על לשון למלת **דודי**. ולאו דמפרש מלת **דודי** הכי אלא שופרא דלשנא היא.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

יפתי ולכי לך ומה אמר לי אנכי ה' אלהיך פא): ד"א דומה דודי לצבי אמר ר' יצחק מה הצבי הזה מדלג ומקפץ מאילן לאילן מסוכה לסוכה ומגדר לגדר כך הקב"ה מדלג מבית הכנסת זו לבית הכנסת זו ומבית המדרש זה לבית המדרש זה. בשביל מה. בשביל לברך את ישראל. בזכות מה. בזכות שהיה יושב באלוני ממרא דכתיב וירא אליו ה' באלני וגו' [והוא ישב פתח האהל וגו'] (בראשית יח א'). ר' ברכיה בשם ר' לוי ישב כתיב. אמר לו הקב"ה. אברהם כל זמן שבניך נכנסים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות יהיו יושבים וכבודי עומד ומה טעם אלהים נצב בעדת אל (תהלים פב א'). ר' חנא בשם ר' יצחק אלהים עומד אין כתיב כאן אלא נצב איתימוס. רבי שמואל בר' חייא בר יהודה בשם ר' חנינא כל קילוס וקילום שישראל מקלסין לפני הקב"ה כבודו יושב בניהם ואתה קדוש יושב תהלות ישראל (תס כ"ב ד'). אולעפר האיילים א"ר יוסי בר חנינא לעורזליהון דאיילתא. הנה זה עומד אחר כתלינו אחר כתלי בתי כנסיות ובתי מדרשות. משגיח מן החלונות מבין כתפיהם של כהנים. מציץ מן החרכים מבין אצבעותיהם של כהנים. ענה דודי ואמר לי יברכך ה' וישמרך (במדבר ו' כ"ד) פג): ד"א דומה דודי לצבי אמר רבי יצחק מה הצבי נגלה וחוזר

מאיר | מגן דוד | עין

פא) בפסיקתא ג' וכתיב ויאמר ה' מסיני וגו' (ובקלת מוסחאות חסר כל המאמר). ובשה"ש רבה ג' מה לבי זה מדלג מהר להר ומבקעה לבקעה מאילן וכו' כך הקב"ה קפץ ממלכיות וכו' ומסיני לעתיד וכו' את היד הגדולה וגו' זה אלי ואכוהו בסיני ראו אותו דכתיב פכים בפכים דבר ה' עמכם בהר וכתיב ה' מסיני בא וכו' לאורזליהון וכו' הכה וגו' אחר כתלנו אחר כתלכו של סיני (כנו' לפכים מהמילה שהגבילו את ההר) הה"ד כי ביום השלישי וגו' וכו' מלין מן החרכים וידבר אלהים את כל הדברים. והוא בשיטי קלת בבמדבר רבה פ"יא עיי"ש. ועורזלהון דאיילתא כן תרגם יונתן וכאורזלא דאילא. פג) בפסיקתא אר"י מה הבדי הזה מדלג על ההרים ומקפץ מאילן וכו' ובזכות מי בזכות מי שהיה יושב וכו' ואמר ר' ברכיה וכו' יפב כתיב חסר וי"ו אמר הקב"ה שב אברהם ואל כל זמן וכו' (ובקלת מוסחאות יפב כתיב בין שנגלה עליו הקב"ה בקש אברהם אבינו לעמוד אל הקב"ה שב אל כ"ז וכו') אל"ר חגי בש"ר יצחק וכו' אלא אלהים נצב מיטימוס ר' שמואל ב"ר מייא בש"ר מכיכא אמר וכו' מבין כתפותיהם וכו'. ובשה"ש רבה ג' לה קתמא ומתחיל. אמרה כנסת ישראל וכו' (כמו בשיטה א') ובאי זו זכות בזכותו של אברהם הה"ד וילא וגו' ר"ב בשם ר"ל יושב יפב כתיב בא אברהם לעמוד אל הקב"ה שב אברהם את שמעון לבני מה את יושב ואני עומד כך יהיו בניך בשעה שיכנסו לבהכ"נ ובהמ"ד וקורין ק"ש הם יושבין וכבודי עומד ביניהם מ"ע וכו' ר' חגי וכו' איטימוס המד"א ובלבת לי שם על ראש ההר וכתיב והיה ערם יקרא וגו' ר' שמואל משום ר' מכיכא וכו' הקב"ה יושב ביניהם הה"ד וכו'. ובבמדבר רבה קרבו המאמרים ודרשו לה בשיטה ג'. לפי שעיקר הדרוש שם על ברכת כהנים. ועכ"כ הרמיזו שם זה הענין. וג' שם מה הבדי הזה מקפץ ממקום למקום ומגדר וכו' כך הקב"ה מדלג ומקפץ מכנסת זו לכנסת זו כ"כ למה בשביל לברך את ישראל שב' בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו' בזיו זכות בזכות של אברהם אבינו דכתיב כה תברכו כמ"ד א"א כה יהיה זרעך אז לעופר וכו' הכה זה עומד אחר כתלנו בשעה שבא הקב"ה לבקר א"א ביום ג' למילה כמ"דא וילא וגו' והוא יושב וגו' יפב כתיב בא לעמוד וכו' (כמו שהוא בשה"ש רבה אלא דתני אל"ר חגי בש"ר יצחק וכו' איטימוס הא כמה דתימא והיה ערם יקרא וגו' (ודרוש דר"ש על בל קילוס וקילום וכו' השמיטו שם) לכך כאמר הכה זה עומד וגו' אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות משגיח מן החלונות בשעה שאמר הקב"ה לאהרן ולבניו כה תברכו וגו' אמרו ישראל וכו' אומר להם הקב"ה וכו' לפיכך הכהנים פורעים את כפיהם לומר שהקב"ה עומד אחריהם ולכך הוא אומר משגיח מן החלונות מבין כתפותיהם של כהנים וכו' ענה דודי ואמר לי ואני

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ונכסה כך משיח הראשון נגלה להם וחוזר ונכסה מהם. כמה נכסה. יהורה בר' אומר שלשה חדשים הה"ד ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם (שמות ה' כ') (מ ו ל ע ו פ ר ה מ י י ל י ס מ"ר יוקי בל' מכינא לעוזליהון דמיילתא ה כ ה ז ה ע ו מ ד מ ח ל כ ת ל י כ ו ז ה כותל מערבי של בית המקדש שאינו חרב לעולם מ ש ג י ח מ ן ה מ ל ו כ ו ת ז ה זכות אבות מ ל י ץ מ ן ה ח ר ב י ס ז ה זכות אימהות ללמדך שכשם שיש הפרש בין חלון לחלון כך יש הפרש בין זכות אבות לאימהות). ר' ברכיה בשם ר' לוי אומר כגואל הראשון כך גואל האחרון (נגלה להם וחוזל ונכסה) מה ראשון נגלה להם וחוזר ונכסה מהם כך גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהם סג). וכמה הוא נכסה מהם. רבי תנחומא

מאיר **מגן דוד** עין

מ ב ר כ ס. והא דר' ברכיה בשם ר"ל עיקרו בב"ר פמ"ח והגי' שם כמו שהוא בשה"ש רבה. ושם ג' וקורין ק"ש ו ה ן י ו ש ב י ן ל כ ב ו ד י ו מ ל כ י ע ל ג ב ן שכ' אלהים כלב וגו' וכו' ר"ש בר חייא ור' י ו ד ן בשם ר' מכינא ע ל כ ל ש ב ח ו ש ב ח י ש ר א ל מ ש ב מ י ן ל ה ק ב " ה מ ש ר ה ש כ י נ ת ו ע ל י ה ס מ"ט ואתה קדוש וגו'. ובתנחומא דפ' וירא ג' ר' ברכיה בשם ר' לוי פ ת ח ו ת ת ן ל י מ ג ן י ש ע ך ו ג ו' ו ע נ ו ת ך ת ר ב נ י כיון שנגלה עליו היה הקב"ה עומד ואברהם יושב א"ל הקב"ה אל תתמה שאף לבניך אני עושה כן כשיהיו יושבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואני נגלה עליהם שכ' אלהים נצב בעדת אל. וכ"ה במדרש תהלים י"ח במקרא ותתן לי מגן ישעך וגו' עיי"ש. ושם הגי' ר"ש בר' חייא ו ר' י ו ד ן ובולא כמו שהוא בב"ר. אלא דהא ד ר' ח ג י ליתא שם. ושם כ"ב בפ' ואתה קדוש ג' לה א"ל שמואל כל קילוס וקילוס וכו' כמו שהוא לפנינו. ובאגדת בראשית פי"ט כיון שנגלה לו הקב"ה היה יושב שכ' והוא יושב וגו' בא אברהם לעמוד כשלחה את השכינה א"ל הקב"ה אל תלטער שכ' נאום ה' לאדני שב לימיני א"ל אברהם רבש"ע כן הוא דרך ארץ שאהיה אני יושב ואתה עומד א"ל הקב"ה לא איכפת עכשיו אתה זקן את בן מאה שנים ואת תמה שאני עומד ואתה יושב עתידין בניך בני ג' שנים בני ד' שנים יושבין בביהכ"נ ואני עומד שכ' אלהים נצב וגו' התחיל אברהם לקלס ואומר ותתן לי מגן ישעך וגו'. ופי' א ע י מ ו ס כתב בערוך ערך א ע י מ ו ס מוכן. תלגוס להיות עתידים ד י ה ו ו ן א י ע י מ ו ס. וענין הדבר דר"ב בשם ר"ל דרש בהתרת הישיבה בבב"כ ובב"מ אף שהשכינה עומדת שם. ועוד כיון דבהכ"נ מקדש מעט ואין ישיבה בעזרה (ובאמת שהתפילה בעמידה. ו ע מ י ד ה הוא מי' שמות שהתפלה נקראת בה. לפי שהיא ע ב ו ד ה ואין עבודה אלא בעמידה). אבל התירו הדבר מפני הזקנים והילדים. ודרש ר"ל שכבר אברהם יושב והקב"ה עומד והוא מיומן לבניו. אמנם איך אמרו בהיתר הדבר לפי שאין הקב"ה עומד כביכול אלא יושב בכל קילוס וקילוס. ופי' ב ל ב לאו שהוא עומד קאמר. אלא מוכן ומזומן לקבל תפלתם. א מ א " ש כלה דעיריב מדרשים שונים כאן. דרשת ר"ב בשם ר"ל. כלה שעיקרה הוא כעין שהיא בתנחומא. דעביד פתיחה למקרא והוא יושב וגו' מן ועכותך תרבני. לדרוש בהיתר הישיבה בבב"כ ובב"מ. ועליו קיימי ר"י ור"מ ליתן טעם בהיתר הענין ולפרש המקראות. ומקרא דהכא זה עומד אחר כתלנו וגו' היה מידרש על ענין ברכת כהנים. וכענין שהיא בבמדבר רבה ודרשו אחר כ ת ל נ ו אחר ק ד ל נ ו כלו' מאחורי ערפנו (וכן כמלא ק ד ל י דחזירי ו כ ת ל י דחזירי). אמנם המקרא קול דודי וגו' מדלג על ההרים היה מידרש לענין בתי כנסיות ובתי מדרשות. והורכבו אלו המדרשים לשיטה אחת כמו שהיא לפנינו. ובעל מעדר המאמר בבמדבר רבה לקח דבריו מהפסיקתות והרמיב הדברים ופירשן. ומאמרו של ר"ב בשם ר"ל אף שעיקרו הוא בפ' וירא כלה שכבר נעלם עיקרו למעדר הב"ר. וידוע היה למעדר התנחומא. ומעדר הב"ר לקח דבריו מהפסיקתות ושינה הסגנון בהם מפני כבודו של מקום לומר מ ש ר ה ש כ י נ ת ו ע ל י ה ס. ובאמת עיקרו של דבר הוא שהקב"ה יושב כביכול. סג) כנ"ל להגיה ועיי' לקמן אות ע'. ובפסיקתא הגי' כמו שהיתה לפנינו. ובשה"ש רבה שם הגי' קתמא. ד"א דומה דודי לצבי אמרה כנ"י וכו' כמו בשיטה א'. והדר ג' דומה דודי לצבי מה לצבי זה כ ר א ה וחוזל וכבסה כ ל א ה ו ח ו ז ל ו כ כ ס ה כך ג ו א ל הראשון כלאה ונכסה וחוזר וכלאה וכמה נכסה מהם ר' ת נ ח ו מ א א מ ר ג' חדשים הה"ד ויפגשו וגו' י ה ו ד ה ב ר ב י א מ ר ל ק י ל ס י ן כ ך ג ו א ל ה א מ ר ו ן נגלה להם וחוזר ונכסה מהם וכמה נכסה וכו'. ובבמדבר רבה שם ג' מה הלבי הזה נגלה וחוזר ונכסה כך ג ו א ל

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

בשם רבי חמא בשם רבי יהושע ר' מנחמא בשם ר' חמא בר חנינא ארבעים וחמשה יום הה"ד מעת הוסר התמיד [וגו'] ימים אלף ומאתים ותשעים (דניאל י"ב י"א) סד) ואומר אשרי המחכה ויגיע לימים אלף ושלש מאות ושלשים וחמשה (שם שם י"ב) סה). אילין מותרייא דהכא מה אינון. אילו ארבעים וחמשה יום שהמשיח נגלה להם וחזר ונכסה מהם. להיכן הוא מוליכם. אית דאמרין למדבר יהודה. ואית דאמרי למדבר סיחון ועוג. הדא הוא דכתב לכן הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר (הושע ב' ט"ז). מי שהוא מאמין בו אוכל מלוחין ושרשי רתומים הדא הוא דכתיב הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם (איוב ל' ד') סו). ומי שאינו מאמין בו הולך אצל אומות עכו"ם והורגים אותו. אמר רבי יצחק ברבי מוריון לסוף ארבעים וחמשה הקב"ה נגלה להם ומוריד להם את המן. למה. אין כל חדש תחת השמש (קהלת א' ט'). (אנכי) [ואנכי] ה' אלהיך (ועוד ואושיבך) [מארץ מצרים עד אושיבך באהלים כימי מועד (הושע י"ב י') סז): אולעופר האיילים אר"י בר' חנינא לעורזיליהון

מאיר **מגן דוד** עין

הראשון נגלה וכסה ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר כגואל הראשון כך גואל האחרון הגואל הראשון זה משה נגלה להם וחזר וכסה מהם כמה כסה מהם ר' תנחומא אמר ג' חדשים הה"ד ויפגעו וגו' אף גואל האחרון נגלה להם וחוזר וכסה מהם כמה יהא כסה וכו'. והנה הרבה בשה"ש הוא קטוע שלא הזכיר ר"ב בשם ר"ל. וכן הרבה במדבר קטוע שלא הזכיר את ר"י ברבי. אמנם בשתיהם יחסו הדרוש ויפגעו וגו' לר' תנחומא. ומשום ר"י בר' אמרו בשה"ש רבה שאמר לקירסין (פי' לעת מיועד). ושימוש זו המלה כמלא בפי ר' תנחומא לבאר מלת לעתים במקרא יודעי ביבה לעתים. בסוף פסיקתא דויהי ביום כלות ובב"ל פע"ב ובמדבר רבה פי"ג ואסתר רבה פ"ד ובשה"ש רבה פ"ו. ע"כ נראה דאלופי שמות כאן דר"י ב"ר אמר ג' חדשים ור' תנחומא אמר לקילסין. כלו' דלשון ויפגעו משמע שפוגע בו לפרקים רחוקים. ולאיתי ברמב"ן ס"פ ואלא שהעתיק נוסחת שה"ש רבה כמו שהוא לפניהו וג' ור' יהודה ברבי אומר לקילין ופי' כלו' כי לשון פגיעה לפרקים הוא. ומלת לקילין הוא כענין שאמרו בירושלמי ברכות פ"א בהלכה דמאימתי קורין את שמע בשחרית. כהיא דאזיל ליה לאכסניא ואתי לקילין (ואולי של"ל לקירסין). והרמב"ן שם הביא דברי שמות רבה פ"ה בד"ה וילאו מוגשי העם ובד"ה ויבאו שטרי וגו' שאמרו שחזר משה למדין ועשה שם שנה חדשים. ולפי הגי' דשה"ש רבה לפי זה נראה וחוזר וכסה נראה וחוזר וכסה. לפשר דב' פעמים נכסה ג' ג' חדשים שהם שנה חדשים. וע"ע ברות רבה פ"ה דמייתי הא דר"ב בשם ר' לוי ולפרש דברין מייתי דרוש ויפגעו סתומא. סד) במקרא כתוב ומעת. סה) במקרא כתוב שלש מאות שלשים. סו) כלו' מכאן אתה למד שאין כמלא במדבר להמיות נפשו בו כ"א דברים אלו. סז) בפסיקתא ג' ר' תנחומא בשם ר' חמא בר חכינא ור' כחמיה בשם ר' הושעיא וכו' את המן למעה לבני שאין כל חדש תחת השמש ומ"ע שב' כימי לאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה) ואנכי ה' וגו'. ובילקוט הושע ב' מסיים ומ"ע אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים וגו'. ובשה"ש רבה הגי' אילין יתיריא מאן אימון ר' יוחנן בן קלתה בשם ר' יונה אמר אלו מ"ה יום שהוא ככסה מהם ואותן הימים ישראל קוטפים מלוחים ושרשי רותם ואוכלין הה"ד הקוטפים וגו' ולאיכן הוא מוליכן מאן דאמר למדבר יהודה ומ"ד למדבר סיחון ועוג. מ"ד למדבר יהודה הה"ד עוד אושיבך באהלים כימי מועד ומ"ד למדבר סיחון ועוג מדכתיב הנה אנכי מפתיה וגו' וכל שהוא מאמין והולך אמריו ומתין הוא חיה וכל שאין מאמין בו והולך לאו"ה בסוף הן הורגין אותו. אר"י בר מריון לסוף מ"ה ימים כגלה להם ומוריד להם את המן ואין כל חדש תחת השמש. ד"א אז לעופר האיילים וכו'. והאי דרשה דמעמת הוסר התמיד תני התם סתמא. ובמדבר רבה שם ג' כמה יהא נכסה מהם א"ר תנחומא בשם ר' חמא ב"ר הושעיא מ"ה ימים וכו' הוא הולך ומשלים לאו"ה ובסוף או"ה הורגין אותו וכו' הקב"ה מוריד להם מן הה"ד עוד אושיבך באהלים כימי מועד ואומר מועד לאתך ממצרים. והוא כענין מסתתו. וברות רבה פ"ה ג' וכמה נכסה מהם ר' תנחומא בשם רבנן מ"ה יום וכו' כענין שהוא בשה"ש רבה. אלא שהתם הגי' מהופכת. דמ"ד למדבר יהודה מייתי קרא הנה אנכי

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ראיילתא. הנה זה עומד אחר כתלנו זה כותל מערבי של ביהמ"ק שאינו הרב לעולם קמ). משגיח מן החלונות זה זכות אבות. מציץ מן החרכים זה זכות אמהות. ללמדך שכשם שיש הפרש בין חלון לחרך כך יש הפרש בין זכות אבות לאימהות קנ). ענה דודי ואמר לי מה אמר לי. החדש הזה לכם ראש חדשים] נ):

ענה דודי ואמר לי קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך (שה"ש שם י') עמ). אמר רבי עזריה לא היא [ענייה ולא היא] אמירה. אלא ענה לי על ידי משה ואמר לי על ידי אהרן. ומה אמר (לו) [לי] קומי לך זרזי גרמיך. רעיתי בתו של אברהם שריעה אותי בעולם. יפתי בתו של יצחק שייפה (לומי) שמי בעולמי בשעה שהעקידו אביו על גבי המזבח. ולכי לך בתו של יעקב ששמע לאביו ולאמו שנאמר וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך וגו' (בראשית כ"ח ז') עצ): [כי הנה הסתו עבר הגשם חלף הלך לו] (שם שם י"ח). כי הנה הסתיו עבר אילו ארבע מאות שנה שנגזרה על אבותינו במצרים. הגשם חלף הלך לו אילו מאתים ועשר שנים: דבר אחר כי הנה הסתיו עבר אילו מאתים ועשר שנים. הגשם חלף הלך לו זה השיעבוד. לא הוא הגשם לא הוא הסתיו. אמר רבי תנחומא עיקר טרחותא מטרא. עיקר שיעבודן של ישראל לא היה אלא שמונים ושש שנים משעה שנולדה מרים. ולמה הוא קורא אותה מרים. אמר ר' יצחק לשון מירור הוא כמה דאת אמר וימררו את חייהם (שמות א' י"ד) עג): הנצנים

מפתיה וגו' ומ"ל למדבר סיחון ועוג מייתי קרא עוד לוסיגך בתהלים וגו'. גם קגמון הלשון שם קעוב קלת עיי"ש. ועכ"פ כרלה שעיקר נוסחת המאמרים הם בשה"ש רבה. ושאר המעתיקים שינו הדברים. וע"ע בתנחומא פ' עקב. קמ) בבמדבר רבה מסיים בה למה שהשכינה במערב. ובילקוט שה"ש מסיים וכה"א ה' בהיכל קדשו בין חרב בין אינו חרב. ובשה"ש רבה ג' אחר כותל מערבי של ביהמ"ק למה שכשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם ושער הכהן ושער חולדה לא חרבו לעולם עד שיחדשם הקב"ה. וכרלה שמן ושער הכהן וכו' הוא הוספה מאיזה מעתיק. ובמדרש תהילים י"א ג' א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שב' הנה זה עומד אחר כתלנו ועיי"ש. וכ"ה בשמות רבה פ"ב. אמא"ש עד ימינו אלה כתקיימה עדיין כבולה זו. קנ) וכ"ה בפסיקתא ובבמדבר רבה שם. ובשה"ש רבה המאמר קבוע מן זכות אמות קמא עד זכות אמות (כ"ה בבמדבר רבה שם) בחרא. נ) כ"ה בשה"ש רבה שם. וכלו' דבריכן מתיירין להגאל. ובבמדבר רבה מסיים מה אמר מי אני כאוס ה' כי כולם כעדי תלבשי וגו' (ישעיה מ"ט). ועפ"י מדרש שה"ש הגהתי וקדרתי אלו המאמרים. ואף שהם בפסיקתא ובילקוט כמו שהיו לפנינו אין ספק שנוסחא מוטעת אטעי להו והעיקר כנוסחת שה"ש רבה. וכבר נדד הרז"ו לקרס המאמרים. ועיין בתרגום שה"ש שם שתרגם ג"כ על יל"מ ובענין אחר מקבים יותר עם המכילתא בא פ"ז. עא) בשה"ש רבה ג' הכא ד ב ר א ח ר עכה דודי. וזהו לפי שנקדרו שם המאמרים על סדר המקראות. אבל באמת כרלה שהיא פתיחתא אחרת. ועפ"י הסדר שם ג' ר' עזריה אמר וכו'. עב) וכלו' ואף את שמעי לאניך שבשמים ולכי לך. ובפסיקתא ג' שריעה אותי בעולמי וכו' שייפה שמי (ולפנינו ב' נוסחאות שבתערבו) וכו' בשעה שעקדו אביו וכו'. ובשה"ש רבה שם ג' לא היא עכייה ולא היא אמירה וכו' זרזי גרמיך ד"א קומי לך בתו של אברהם דכתיב ביה לך לך מארצך וממולדתך רעיתי יפתי בתו של יצחק שריעה אותי וייפה אותי ע"ג המזבח וכו'. וכרלה שהדברים קבועים שם דבתחלה דרש כמו שהוא לפנינו והדר דרש דבר אחר וכו'. וכלו' שאף אברהם שמע לבבה. ופי' שריעה שעשאני לריע. עג) בשה"ש רבה שם המאמר קבוע ומסודר עיי"ש. וכן מבר שם דרשת ר' יצחק. ואיתוכף הענין שם מאיזה מעתיק עיי"ש. ובילקוט שה"ש הוסיף וקיצר ושינה כדרכו. ועי' בתרגום שם שתרגם בעניין. ובעל עץ יוסף העתיק בשם הלות לות דעיקר טרחות מצרא היא פ"ו יוס. והוסיף עליו בשם הרד"ל שהוא מן י"ז מרחשון עד ט"ו שבט עיי"ש. ובסדר עולם רבה פ"ג יוסף מת בן קי' וכו' ואין לך בכל הצדיקים שהאריך ימים יותר מלוי וכו' ונשמת לוי התחילו המצריים לשעבדם וכו' ונשמת לוי ועד שילאו ישראל ממצרים קי"ו שנה ואין הבעבוד יותר על כן ולא

www.daat.ac.il דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

נראו בארץ ועת הזמיר הגיע [וקול התור נשמע בארצנו] (שם שם י"ב). הנצנים נראו בארץ זה משה ואהרן (ע"ד). ועת הזמיר הגיע הגיע זמנה של ערלה שתיזמר (ע"ה). הגיע זמנם של מצרים שייזמרו (ע"ו). הגיע זמנם של עכו"ם שלהם שתעקר מן העולם ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה' (שמות ל"ב י"ב). הגיע זמנו של ים שיבקע ויבקעו המים (שם י"ד כ"א). הגיע זמנה של שירה שתאמר אז ישיר משה ובני ישראל (שם ט"ו א'). הגיע זמנה של תורה שתנתן עזי וזמרת יה (שם שם ב') (ע"ז). אמר רבי ביבי זמירות היו לי חקיך (תהלים קי"ט כ"ד) (ע"ח). אמר ר' תנהומא הגיע הזמן שיעשו ישראל זמירה להקדוש ברוך הוא עזי וזמרת יה (שמות שם) (ע"ט). וקול התור נשמע בארצינו אמר ר' יוחנן קול תייר טב נשמע בארצינו. זה משה ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (שם י"א ד'): [התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח קומי לכי רעיתי יפתי ולכי לך] (שה"ש שם י"ג). התאנה חנטה פגיה אילו שלשת ימי אפילה שבהם כלו רשעי ישראל. והגפנים סמדר נתנו ריח אילו הנשארים שעשו תשובה ונתקבלו. אמר להון משה כל הדין רוחא טבא אית (בהון) [בכון] ואתון יתכין הכא קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך פ): ד"א ענה דודי ואמר לי אמר רבי עזריה לא היא ענייה ולא היא אמירה. אלא ענה דודי על ידי יהושע ואמר לי על ידי אלעזר. ומהו אמר לי קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך. כי הנה הסתיו עבר אילו ארבעים שנה שעשו ישראל במדבר. הגשם חלף הלך לו אילו שלשים ושמנה שנים שהיה כעס על ישראל. הנצנים נראו בארץ אילו (מרגליס

כאיר מגן דוד עין

פחות מ"פ ז שנים כשנותיה של מרים ולמה נקרא שמה מרים על שם מירור. מ"מ ש המקרלות מוכיחין שכל ימי השעבוד והענוי היו בחיי שני מלכים. המלך המדע שקם על מצרים והוא מת בזמן שהיה משה במדין. והמלך השני שעמד תחתיו. ועל יסוד זה מדרשים בשמות רבה פ"א שהמילדות היו יוכבד ואליצפע אז יוכבד ומרים עיי"ש שמרים היתה אז בת ה' שנים והיתה הולכת עם אמה וכו'. ואל יהי דבר זה קל בעיניך. שעל יסוד אילו הדברים קראו חז"ל לדור המדבר דור דעה. והמסתכל בעומק הענינים יראה אמתתן של הדברים. ואילו לא כשהיילה לבו אלא השילה שרו על הים מדה וכאמר שקטנים שבהם גדולים היו מיחזקאל. והדברים עתיקים. עד) בשה"ש רבה ג' הכלומות כראו בארץ איזה זה משה ואהרן שכ' ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר ודרש כלכים מלשון כלים כלו' מכלאים בריב. עה) בשמות רבה פ"א כשמת יוסף הפרו בניה מילה אמרו נהיה כמצרים ובאן אחה למד שמשה מלן ביבאתן ממצרים. ובש"הש רבה ב' קודם לזה הגיע זמנן של ישראל להגאל. ולאו לפרש מלת הזמיר אתא. אלא נקיט הענין בכלל והדל מפרש האיך זה מרומז במלת הזמיר. עו) כלו' שיכרתו. עז) ודרשו במכילתא שם אין עזי אלא תורה וכו'. עח) כלו' דר"ב מייתי האי קרא לפרש הזמיר על מתן תורה. ובפסיקתא ג' ר' ביבי אמר וזה בכון יותר. עט) בפסיקתא הגי' שיעשו ישראל זמירות. ובשה"ש רבה הגי' ר' תנחומא אמר הגיע זמן שתעשו זמירות להקב"ה שכ' עזי וזמרת יה זמירות יה א"ר ביבי זמירות היו לי חוקיך. והאי הגיע זמנה של תורה וכו' ליתא. וגראה שהדברים שם מסורבים ומקוטעים. ועיי' במכילתא שם שדרשו על זה המקרא כעין זמירות ישראל דשמואל ב' כ"ג. ולולי שהיה כתוב כן בשה"ש רבה ונקבע ונשתנה. ובילקוט דשה"ש שם קיבע המאמר ושיבה בו כדרכו. פ) בפסיקתא ג' פוסעי ישראל וכו' אית גבי כון וכו'. ובשה"ש רבה אילו פוסעי ישראל שמתו בג' ימי אפלה שב' ויהי חשך וגו' וכו' שעשו תשובה וכגאלו וכו' אית נביכון וכו' ועיין במכילתא בפתיחתא דבשלח ובמ"ע שם אות כ"ז. ועיי' בדש"י דשה"ש שם שפי' כל הענין עפ"י הפסיקתא. וכנסת ישראל כמשלה בחלכים טובים (עיי' בתרגום שיר השירים שם) והרשעים שבהם כפגים וכתאנים הרעות אשר לא תאכלנה (בבואת ירמיה כ"ד) ודרש התאנה חנטה פגיה שהוליאה הפגים שלה ונגרלו למיתה. ובשמות רבה פ"א דדרש וילא אלהים שעשו תשובה הבינוניים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה דכתיב התאנה חנטה פגיה. נראה דלקיפא דקרא קמיך כדהכא. אבל שם ריש פע"ו דרש לה בענין אחר ואגדות

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

לים מ' מים מ' למטה) [הנשיאים ו נ ש י א א ח ד נ ש י א א ח ד] (נמדבר כ"ד י"ח) פמ). ע ת ה ז מ י ר ה ג י ע הגיע זמנה של ערלה שתזמר פנ). ה ג י ע זמנם של כנעניים שייזמרו. ה ג י ע זמנה של ארץ ישראל שתחלק ל א ל ה ת ח ל ק ה א ר ץ (סס כ"ו כ"ג). ו ק ו ל ה ת ו ר נ ש מ ע ב א ר צ י נ ו אמר רבי יוחנן קול תייר טב נשמע בארצינו. זה יהושע ויצו יהושע את שוטרי העם לאמר (יהושע מ' י'). ה ת א נ ה הנטה פגיה אילו סלי בכורים. ו ה ג פ נ י ם ס מ ד ר נ ת נ ו ר י ח אילו (הגפנים) [הנסכים] פנ): ד"א ע נ ה ד ו ד י ו א מ ר ל י אמר רבי עזריה לא היא ענייה לא היא אמירה. אלא ע נ ה לי על ידי דניאל ו א מ ר ל י על ידי עזרא. מה אמר לי ק ו מ י ל ך ר ע י י ת י י פ ת י ו ל כ י ל ך. כ י ה נ ה ה ס ת י ו ע ב ר אילו שבעים שנה שעשו ישראל בגולה. והלא אינם אלא חמשים ושתים שנה פד). א"ר לוי (פה) [הוצא] מהם שמונה עשר שנה שהיתה בת קול יוצאת ומפוצצת בפלטין של נבוכדנצר ואומרת לו. עברא בישא פוק חרב ביתא דמרך. דבני מרך לא שמעין ליה פה). ה ג ש ם ה ל ף ה ל ך ל ו זה השיעבוד פו). ה נ צ נ י ם נ ר א ו ב א ר ץ כגון דניאל וחביריו. מרדכי וחברותו עזרא וחברותו. ע ת ה ז מ י ר ה ג י ע [ה ג י ע] זמנה של ערלה שתיזמר פז). ה ג י ע זמנם של רשעים שיישברו ה"ד שבר ה' מטה רשעים (ישעיה י"ד ה'). ה ג י ע זמנם של בכליים שייזמרו. ה ג י ע זמנו של בית המקדש שיבנה ג ד ו ל י ה י ה כ ב ו ד ה ב י ת ה א ח ר ו ן מ ן ה ר א ש ו ן (חגי ב' כ') פמ). ו ק ו ל ה ת ו ר נ ש מ ע ב א ר צ י נ ו זה כורש. כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה (עזרא א' ב') פט). ה ת א נ ה ח נ ט ה פ ג י ה אילו סלי הביכורים. ו ה ג פ נ י ם ס מ ד ר נ ת נ ו ר י ח אילו הנסכים ל): דבר אחר ע נ ה ד ו ד י ו א מ ר ל י א"ר עזריה לא היא ענייה לא היא אמירה. אלא ע נ ה ל י ע"י אליהו ו א מ ר ל י ע"י משיח. מה אמר לי ק ו מ י ל ך ר ע י י ת י י פ ת י ו ל כ י ל ך. כ י ה נ ה ה ס ת י ו ע ב ר זו מלכות הרשעה הזו. שהיא מתעה את הבריות כד"א כי י ס י ת ך אחיך בן אמך (דברים י"ג ז') לא). ה ג ש ם ח ל ף ה ל ך ל ו זה השיעבוד.

חלוקות הן עיי"ש. וכל המקלות מן ע נ ה ד ו ד י וגו' דלשם התם בענין לחל ממה שהם לפניכו. פא) כן הגיה הרז"ו עפ"י שה"ש רבה והילקוט שם. ובפסיקתא הגי' כמו שהיתה לפניכו. פב) שיהושע מלן. פג) כ"ה בד"פ. ובפסיקתא הגי' אלו הכביאים והוא ג"כ שבוש. ובשה"ש רבה המאמר משובש קצת עיי"ש. ושם ג' אלו ל"ח ש נ ה ש ה י ו י ש ר א ל כ מ נ ו ד י ן ב מ ד ב ר וכו' הנלוחות כ ל א ו ב א ר ץ א ל ו ה נ ש י א י ם וכו' אלו ה נ ק נ י ם. פד) דכ"ב לחורבן הבית הוא שנת ע' למלכות בבל כדמפורש בסדר עולם זוטא ועיי' בסדר עולם רבה פב"ז. פה) כן לריך להגיה וכלו' מאותן הע' ילאו י"ח שהיתה הגזירה גזורה ומיבתייר כ"ב. אבל למבבון שנים מונין מסעת הגזירה. וכן שבו בסדר עולם רבה פב"ח. פו) בילקוט ג' כי הנה הקתיו עבר אלו ע' שנה של בבל הגשם חלף הלך לו אלו כ"ב ש נ ה ש ל מ ד י (ב"ה בדפוס ישן ובדפוסים המאומרים אלו ל"ב שנה והוא ט"ס) דבר אחר כי הנה הקתיו עבר אלו ע' שנה שעשו בגולה וכו' כמו שהוא לפניכו. וירלה שבוומו למה שאמרו בסדר עולם זוטא בשנת כ"ב למדי ופרס מתו חגי זכריה ומלאכי. באותו הזמן פסקה נבואה מישראל וכו' מכאן ואילך הם אחזק ושמע דברי חכמים. ועיי' בסדר עולם רבה פ"ל. וכלפי זה דרשו הגשם חלף שהלפה הנבואה אבל התאנה והגפן יתנו פריס. ואולי שהיה לפני בעל הילקוט כן בפסיקתא. ובש"הש רבה נשתבש המאמר מיד איזה מגיה שלא הבין הענין עיי"ש. פז) שקודם שגלו בבלו בבית מילה כדדרשינן במכות כ"ג ע"ב לתקרא ובשר קודש יעבדו מעליך ומפורש הדבר ביחזקאל בגולה בבלו המילה אפי' מן הלויס. פח) בתקרא בתוב הבית ה ז ה האחרון. פט) בתקרא כתוב ב' אלהי וגו'. צ) וכ"ה בפסיקתא. ובשה"ש רבה ג' שב' ו ע ל ו מ ו ש י ע י ס ב ה ר ל י ו ן ובתיב גדול יהיה כבוד הבית וגו' וקול המור וגו' אל"י ק ו ל ת י י ל ע ב כ ש מ ע ב א ר ל כ ו מ י ז ה ז ה ק ו ל ו ש ל כורש וכו'. צא) כלאה שבבל בהפבם המלכות לעיכות. ובשה"ש רבה הגי' ד"א עבה דודי וגו' ע נ ה ע"י אליהו וכו' מ"ל ע ז ר י ה כ י ה נ ה הקתיו עבר זו

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

הנצנים נראו בארץ אמר רבי יצחק כתיב ויראני ה' ארבעה חרשים (זכריה ב' ג'). אילו הן אליהו ומלך המשיח ומלכי צדק ומשוח מלחמה נב). עת הזמיר הגיע הגיע זמנה של ערלה שתזמר נג). הגיע זמנם של רשעים שיישברו שבר ה' מטה רשעים (ישעי' י"ד ה') הגיע זמנה של מלכות הרשעה הזאת שתעקר מן העולם. הגיע זמנה של מלכות שמים שתיגלה והיה ה' למלך על כל הארץ (זכריה י"ד ט'). וקול התור נשמע בארצינו אמר רבי יוחנן (זה) [קול] תייר טב נשמע בארצינו. זה מלך המשיח מהנאוו על ההרים רגלי מבשר (ישעיה נ"ב ז'). התאנה חנטה פגיה אמר ר' חייא בר אבא בר סימון לימות המשיח דבר גדול בא הרשעים כלים בו נד). והנפנים סמדר נתנו ריח אילו הנשארים והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו (שם ל' ג'). ורבנן אמרי שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר (עמוס ד' ז'). שנה שנייה חצי רעב משתלהין. שלישית רעב גדול יהיה ומתים בה אנשים ונשים והטף והתורה משתכחת מישראל. וברביעית רעב ולא רעב שובע ולא שובע. בחמישית שובע גדול ואוכלים ושותים ושמחים והתורה חוזרת לחידושה. ובשישית קולות. ובשביעית מלחמות. ובמוצאי שביעית בן

מאיר **מגן דוד** עין

מלכות רומי שמסיתה את העולם ומטעה אותו בכזביה וכו'. ואולי שאינו אלא הרחבת וביאור הענין. ואולי שנתעה את הבריות בתכסים המלוכה ובטיב המדינות. נב) בפסיקתא ג' א"ר אלעזר אלו אלבעס חרשים ואילו הן וכו'. ובשה"ש רבה ג' הכלומות כל אלו בארץ מי הם ל' בריה בשם ילמק כמיב וירלאי וגו'. ובילקוט שם א"ר בריה כתיב והוא קבוב. ובמוכה כ"ב ע"ב גרסינן וירלאי וגו' מאן כינהו ד' מרשים אר"ח בר ביזנא אר"ש מסילא משים בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו וכהן לדק. וירלאה דמלכי לדק הוא כהן לדק. ומשוח מלחמה הוא משיח בן יוסף. ולאו בכהן משוח מלחמה קמיירי אלא בשר לבא המלחמה. ורלאה מבמדבר רבה פי"ד שאומר שם דמשוח מלחמה קאתי מאפרים שכ' בכור שורו הדר לו. אלא דהמדרש שם פליג ולא קחשיב מלכי לדק אלא משוח שעומד מבניו של מבשה עיי"ש. ובקרא הכהן גדול כהן לדק ומלכי לדק על שם לדק ילין בה. אמא "ש בימי הבנייאים האחרונים כשבתובה זרובבל מבני דוד לפחה ויהושע לכה"ג. לא נחה רוח העם. כגראה מתוך העקראות לחגי זכריה ומלאכי. ובבא להם מלאכי שהקב"ה מעמיד להם נביא שילרף ויטהר את כולם. ואמר הנה שולח מלאכי ופנה דרך לפני (מלאכי ג') ואותו הנביא שמעשהו דוגמת מעשה אליהו הנביא קורא אותו בשמו. ואמר עליו הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא (שם). ואז פתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים (שם) והוא מזרע דוד מעיר מלך. ומלאך הברית אשר אתם חפצים (שם) והוא הכה"ג כי מלאך ה' צבאות הוא (שם). ואל אילו השלשה מנו חז"ל בשלעתיד עוד אחד והוא המולדיא את העם. ובקרא משוח מלחמה. וזה יהיה מבית יוסף. שיהיו בית יוסף ובית יהודה לאחדים. והוא בקרא משיח בן יוסף. ובאגדות אמרו שבתיד משיח בן יוסף ליהרג. לפי שתשבת המלחמה מן הארץ ולא יבא עוד גוי אל גוי חרב. והנה ד' המשומים הם. כהן. ונביא. מלך. ושר לבא ישראל. אמנם שהנביא הוא ג"כ משיח מפורש בקרא ואם אליעב וגו' תמשח לנביא תחתיך (מלכים א' י"ט) וכה"א יען משח ה' אותי לבשר ענוים (ישעיה ס"א). ובמבמדבר רבה שם גרסינן לפי שיש מחלוקת הרבה על המשומים. יש אומרים ז' שכ' והקמנו עליו שבעה רעים. וי"א ח' ושמונה נסיכי אדם. ואינו אלא מה שמפורש ד' וירלאי ה' אבנעה חרשים וכו'. וענין הדבר שממלכות דוד עשו דוגמא למלכות בבוכה בישראל. ולדוד היו ב' נביאים נתן וגד. ב' שרי לבא יואב ובניהו בן יהוידע. וב' כהנים לדוק ואביתר. כמפורש בשמואל ב' כ' וא"כ הם שבעה. ולפי שנאמר שם וגם עירא הימירי היה כהן לדוד א"כ הוון ח' דג' כהנים הם. נג) הוא כלפי הרומיים שגזרו על המילה ועיי' לקמן אות ק"ז. נד) וכ"ה בקלת נוסחאות בפסיקתא. ובקלת נוסחאות אר"ת בר אבא סמוך לימות וכו'. וכ"ה בשה"ש רבה. ובילקוט ג' אמר ר' חייא בר אבא סימן לימות וכו' (ובדפוסים המאוחרים בטעות אמר לי ה חייא וכו'. ובדפוס ישן אמר ר' ה חייא ומזה נשתבש הטעות). ועיי' לעיל קפ"א דג' בשם ר' לוי סמוך לימות וכו'.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

דוד בא לה). אמר אבוה כמה שבועין אתון כהדא ולא אתת. אלא כי האי דאמר ר' יוחנן דור שבן דוד בא תלמידי חכמים מתים. והנשארים כלות עיניהם בינון ואנחה. וצרות רעות באות על הציבור. וגזירות קשות מתחדשות. עד שהראשונות קיימות (מדיה) [באה] אחרת (ומסמכה) [ונסמכה] לה לו): א"ר אבין דור שבן דוד בא בו בית וועד לזנות יהיה. והגליל יחרב. והגבלון ישם. ואנשי הגליל יסובבו מעיר אל עיר ולא יתחוננו. ואנשי אמת נאספו. והאמת נעדרת והולכת לה. להיכן היא הולכת. דבי ר' ינאי אמרין הולכת ויושבת עדרים עדרים במדבר כד"א ותהי האמת נעדרת (ישעיה נ"ט ט"ו) לז). א"ר נהוראי דור שבן דוד בא בו נערים ילבינו זקנים. וזקנים יעמדו מפני נערים. בת קמה באמה כלה בחמותה. אויבי איש אנשי ביתו. בן לא יבוש מאביו. חכמת סופרים תסרח. והגפן תתן פריה והיין ביוקר לח). אמר רבי אבא בר כהנא אין בן דוד בא אלא בדור שכולו חייב כלייה לט). א"ר ינאי אין בן דוד בא אלא בדור שפניו דומות לכלב ק). א"ר לוי אם ראית דור אחר דור מחרף. צפה רגליו

לה) וכ"ה בפסיקתא אלא שבקלת מוסחלות המאמר קטוע. ובשה"ש רבה הגי' א"ר יוחנן שבוע שבן דוד בא מתקיים וכו' ומסידים ומעשה מתמעטים והתורה משתכחת וכו' חוזרת לחידושה ומתחדשת לישראל וכו'. ובקהדרין ל"ז גרסינן לה ת"ר שבוע וכו' מסידים ומעשה [מתמעטים] ותורה משתכחת מלומדיה בדביעית שבוע ולאינו שובע (וכן הוא נכון וב' מוסחלות הם לפנינו ונתערבו) וכו' ותורה מוזרת ללומדיה וכו'. לו) בפסיקתא הגי' אמר ר' אבוה והא כמה שבועין הוה כי הא' גוונא ולא אתא אלא וכו' ת"ח מתמעטים (ובקלת מוסחלות מתים) וכו' עד שהראשונה קיימת אחרת באה ונסמכה לה. ובשה"ש רבה ג' אמר אבוי (וב' שהוא ט"ס) כמה שבועין אתת כהדא ולא אתא אלא כהיא דאמר ר"ש לקיש דור שבן דוד בא בית הוועד יהיה לזנות וכו'. ומסיים בה ורבנן אמרי דור שבן דוד בא מכוני הדור מתיסרים והבותרים וכו' ולרות רבות ורעות רבות באות על הלבור וכו' מתחדשות ומשתלמות עד שהראשונה קיימת אחרת באה ונסמכה לה. ובקהדרין שם גרסינן אמר ר' יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא. אמר אביי בשיתין קולות בשביעית מלחמות מי הוה. ועוד כתדרן מי הוה. והא דר' יוחנן גרסינן לה התם קודם המאמר ת"ר וכו' שהעתקתיו לעיל. והתם ג' ת"ח מתמעטים והשאר עיניהם וכו' ולרות רבות וגזירות קשות מתחדשות עד שהראשונה פקודה שביה ממהרת לבא. לז) וכ"ה בקלת מוסחלות בפסיקתא ובקלתן ליתא כלל. ובשה"ש רבה ג' לה ע"ש ריש לקיש כמו שהעתקתי לעיל. והתם ג' ומכמת הסופרים תסרח ילמי חטא ומסי חסד כמסים והאמת נעדרת ופני הדור כפני הכלב ומכין שאמת נעדרת שנ' ותהי האמת וגו' וכו' דבי ר' ינאי וכו' עדרים במדבר. ובקהדרין גרסינן לה תניא ר' יהודה אומר וכו' בית הוועד יהיה לזנות וכו' והגבלן ישחת ואנשי גבול יסובבו (ועיי' רש"י שם) ולא יתוכחו ומכמת הסופרים תסרח וילמי חטא יומאסו ופני הדור כפני כלב והאמת נעדרת שנ' ותהי האמת וגו' מאי ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה. וע"ע סוף סוטה. לח) ג"ז בקלת מוסחלות בפסיקתא איתא ובקלתן ליתא. ובשה"ש ג' לה בר' נהוראי עד ובן אין יכו מתביים מאביו. והדר ג' ר' נחמיה אומר קודם ימות המשיח עניות ירבה ויוקר הווה והגפן תתן פריה והיין יקריב והמלכות כולה תהפך למינות ואין תוכחות. ובקהדרין שם אלא דהתם ג' וכלה בחמותה ופני הדור כפני כלב ואין הבן מתביים וכו'. ובר' נחמיה ג' העזות תרבה והיוקר יעורות וכו' והיין ביוקר וכו' ואין תוכחה. לט) לעיל בפ"א הבי לה בשם ר' אלעזר בקגמון אחר קלת. ובפסיקתא ג' לה בקלת מוסחלות ובקלתן ליתא כלל עד סופא. אלא גרים א"ל יוחנן אין עשים בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או שכולו חייב (והוא בקהדרין ל"ח ע"א). ובשה"ש רבה ג' א"ל אבא בר, כהנא אין בן דוד בא אלא בדור שפניו דומין לכלב. ועיי' לעיל בפ"א דהתם ג' לאא בשם ר' חייא בר אבא. ק) ובשה"ש רבה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

של מלך המשיח. ומה טעמיה אשר חרפוך אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך (תהלים פ"ט כ"ד) קמ). ומה כתב בתריה. ברוך ה' לעולם אמן ואמן (שם שם כ"ג) קד):

ר' יונה פתח ואכרה לי בחמשה עשר כסף כחומר שעורים ולתך שעורים (הושע ג' ב). א"ר יוחנן ואכרה לי בחמשה עשר כסף הרי חמשה עשר (בניסן) בחומר שעורים הרי שלשים ולתך שעורים הרי ששים קג) אלו ששים מצות שכתב לנו משה בתורה. דא"ר יוחנן בשם ר' שמעון בן יוחאי שלש פרשיות כתב לנו משה בתורה וכל אחת ואחת יש בה מששים ששים מצות. ואלו הן. פרשת פסחים. פרשת נזיקים. פרשת קדושים תהיו. רבי לוי בשם ר' שילא דכפר תמרתה משבעים שבעים מצות. א"ר תנחומא ולא פליגא. מאן דעבד פרשת פסחים שבעים כולל עמה פרשת תפילין. מאן דעבד פרשת נזיקים שבעים כולל עמה פרשת שמיטה. מאן דעבד פרשת קדושים שבעים כולל עמה פרשת (עגלה) [ערוה] קד): ד"א ואכרה לי בחמשה עשר כסף [בט"ו בניסן] אימתי בחודש הזה קה):

החודש הזה לכם ר' ברכיה בשם ר' יודן בר' שמעון אמר הקב"ה לישראל בני חידוש גאולה יש לכם. (כאן) [וכן] לעתיד לבא. לשעבר לא גאלתי אומה מתוך אומה ועכשיו אני גואל אומה מתוך אומה הה"ד או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו' (דברים ד' ל"ד) קו). ר' יהושע בר נחמיה בשם ר' חנן בן פזי גוי מקרב גוי. עם מקרב גוי אין כתיב כאן אלא גוי מקרב גוי. שהיו אלו ערלים ואלו ערלים. אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית. א"כ לא היה מדת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים לעולם. שמואל בר נחמן אמר אילולי שאסר הקב"ה עצמו בשבועה לא היו נגאלים ישראל ממצרים לעולם. מאי טעמא. לכן אמור לבני ישראל וגו' (שמות ו' ו') אין לכן אלא שבועה כד"א לכן נשבעתי לבית עלי וגו' (שמואל א' ג' י"ד) קז). אמר

ג' הכא א"ל לוי אין בן דוד בא אלא בדור שפכיו חלופות ומייב כליה. קח) במקרא כתוב אשר חרפו אויביך. קד) ובשה"ש רבה מפיים לה הכי בשם ר' יצחי וג' מחרף ומגדף לפה לרגליו. ועיי' קוף קוטה ובחוי"ש שם. ונתוספו כל אלו הדברים על המשנה שם בלשון קחס. ועיי' בקנהדרין דמייתי שם הלי קלא אשר חרפו וגו'. וכתב רש"י לא אתפרש הלי קלא לגולי איכתיב וכו' עיי"ש. ובאמת כלפה שנקטע שם דרוש זה ונשתנשו הספרים. אמא"ש בשמות רבה פנ"ו מתחיל המדרש ויאמר ה' אל משה החדש וגו' הה"ד קול דודי הנה זה בא וכל הענין בפרשיות עד עמכם שבא' ענה דודי ואמר לי מה את עושה כאן בעקים טמאים וכו'. והנה קטע הכותב שם המאמרים לפי שהם כתובים בפרשיות. ר"ל בפסיקתות. ואומרו עד עמכם. כוון למאמר הריני משליים עמכם שכתוב שם בסוף המאמר ד"א החדש וגו' אמרו מלה"ש וכו'. אמנם העתיק שם מן ענה דודי וכו' בסגנון אחר ממה שהוא לפנינו וכן הב' מאמרים שבאו שם אחר זה. הם לפנינו להלן. והועתקו שם לפי שהם בשינוי סגנון ממה שהם לפנינו. קג) ובן הניחו הרז"ו והז"א. ומומר הוא ל' קשה ולתך ע"ו קשה. קד) וב"ה בפסיקתא. ובויקרא רבה ג' ל' יודן בשם רשב"י ג' פרשיות הכתיב לנו וכו' כלל ענוה פרשת עריות. וכבר הבאתי הדבר בשם אמרו בפיוס המאמר לחצות המכילתא. שהכוונה על מנין המקראות שבאילו הפרשיות. והדברים מתקבלים על הלב. ואם שאינו מקבים יפה יפה עם מנין הפסוקים שלפנינו. כבר ידענו דבשתנה פיקוק המקראות שלפנינו ממה שהיה לפניהם. קה) וכלו' דומה על ע"ו ניסן. ובפסיקתא ג' אלו ע"ו בניסן ומימתי וכו'. ובמולין ל"ב ע"א ג' ואכרה לי וגו' א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהודה אין בירה וכו' בע"ו בניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים כסף אלו לדיקים וכו' עיי"ש. וכן נמצא לר' יוחנן דעביד להאי מקרא פתיחתא אל בחודש השלישי בפסיקתא שם ודרש כמי בע"ו בניסן ומומר שעורים וגו' דריש לענין כ' יום עד מ"ת (ועיי' ברש"י ורד"ק בהושע שם). ואולי שהמאמר קטוע לפנינו ויוכתן תרגם ופרקתיכון בממרי ביום ממשה עשר לירח ניסן וכו' עיי"ש. קו) וכ"ה בפסיקתא. ואני הגהתי עפ"י הילקוט דש' ואתחנן. אלא דשם ג' ועכשיו אני גואל אומה אחת מתוך ע' אומות וכו'. קז) במקרא כתוב ולכן וגו'. בפסיקתא ב' ריב"ל בשם ר' מנין גוי מקרב וכו' א"ר ממואל בר נחמני אלולי

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ר' ברכיה כתיב גאלת כ ז ר ו ע עמך וגו' (תהלים ע"ז ט"ז) בטרוניא קמ). א"ר יודן מ ל כ א ל ק ח ת ג ו י ע ד ו כ מ ו ר א י ם ג ד ו ל י ם שבעים ושתים אותיות. ואם יאמר לך אדם שבעים וחמשה הם. אמור לו (לא) [הוצא] מהם ג ו י שני שאינו מן המנין. א"ר אבין בשמו גאלם ששמו של הקב"ה שבעים ושתים אותיות קט):

[החודש הזה לכם] א"ר יהושע למלך שנשבה בנו ולבשה נקמה למלך והלך ופדה את בנו ואמר היו מונים לי רמזי איפטייה לפדיון בני. כך [אמר] הקב"ה (היה) [היו] מונין איפטייה ליציאת מצרים ק). א"ר לוי בשם רבי חמא בר חנינא למלך שנשא נשים הרבה ולא כתב להם כתובת (גמיקון) [גמיקון] ולא אפטייה. כיון שנשא בת טובים ובת גינסין כתב (גמיקון ולאפטוי) [לה גמיקון וכתב לה איפטייה. כך כל הנשים שנשא אחשורוש לא כתב להן לא גמיקון ולא אפטייה]. כיון שנשא אסתר בת גינסין כתב לה (גמיקון) [גמיקון] בחודש העשירי הוא חודש טבת (לאסתר ג' ט"ז) וכתב (לה) לה אפטייה בשנת שבע למלכותו (שם). [כך אמר הקדוש ברוך הוא כיון שבראתי את עולמי היו אומות העולם עומדים לא נתתי להם לא חודש ולא שבת. וכיון שעמדו ישראל נתתי להם ראשי חדשים ועיבור שנים. לכך נאמר החודש הזה לכם] קיא):

[החודש הזה וגו'] א"ר ברכיה (גאלת בזלוע עמך) ה ח ו ד ש ה ז ה ל כ ם.

מאיר **מגן דוד** עין

וכו'. ובגדלם שה"ש פ"ב ל' יהושע בשם ר' מכן וכו' וגבולין בלוחית אלו לובשי כלאים ואילו לובשי כלאים וכו' א"ר שמואל בר נחמן וכו'. וכ"ה בויקרא רבה פכ"ג אלא שהמאמר שם קטוע עיי"ש. וגרסינן בשמות רבה פ"ו אין לכן אלא לשון שבועה שכ' ולכן כשבעתי וגו' כשבע הקב"ה שיגאלם שלא יירא משה שמא מדה"ד יעכב גאולתן. א מ"ש מראים הדברים שלמז הדורש על חוקות הגויים שהיו פרוצים בהם בזמנו וע"כ משיב לובשי כלאים. קמ) פי' הערוך ערך ט ר ן בכח ובעלילה. קנ) ובשה"ש רבה שם ג' שמו של הקב"ה ע"ב ש מ ו ת ה ן. אבל בויקרא רבה הגי' כמו שהיא לפנינו. וכ"ה בדברים רבה פ"א עיי"ש. ובב"ר פמ"ד ובפסיקתא הגי' א"ר י ו ד ן בשמו גוחלן וכו' וכ' שהוא ע"ש. קי) וכ"ה בפסיקתא ושם ג' אר' ב"ל וכו' ואמר ה ו ו מ ו כ י ן א י פ ט י י ה וכו'. וכעין זו ג' בשמות רבה פט"ו ד"א החודש הזה וגו' משל למלך שנולד בן ועשה יו"ט וכשבה אותו הבן ועשה שם זיון מלובה אח"ז נפדה אותו הבן ועשה לו המלך יום גנוסיא כך עד שלא ירדו ישראל למצרים היו מונין לשעבוד (כלו' שהיו מונין אימתי יתגאלו ד' מאות שנה שנגזרו) משירדו ונשתעבדו שם עשה להם הקב"ה נסים ונפדו התחילו מונין לחדשים שב' החדש הזה וגו'. וגרסינן שם עוד בד"ה הה"ד אשרי העם וגו' משל למלך שהוליא את בנו מבית האסורין אמר עשו אותו יו"ט כל הימים וכו'. ועיין בתוספות ריש פ' בחדש השלישי. ופי' ר נ ז י א י פ ט י י ה כתב המוסיף בערוך א פ ט י א בתוספתא ריש פ' בחדש השלישי. ופי' ר נ ז י א י פ ט י י ה כתב המוסיף בערוך א פ ט י א בתוספתא ריש פ' בחדש השלישי. ובכפל זה המאמר בפסיקתא דבחדש השלישי. ושם ג' ר' ל ו י בשם מנין הזמן לשנת מושל פלוני. ובכפל זה המאמר בפסיקתא דבחדש השלישי. ושם ג' ר' ל ו י בשם ר' ש מ ע ו ן בן ח ל פ ת א (ובקלת מוסמלות ש מ ו א ל בן חלפתא) למלך וכו' ולבש המלך נקמה וכו' ליל"מ ר' חמא בר חניא (ובקלת מוסמלות ר' ל ו י בשם רחב"ח) למלך שהוא עשיא את בתו אמר היו מונין לאפטיא לבמואלי בתי כך אמר הקב"ה היו מונין לאפטיא לתן תורה. קיא) זה המאמר הגהתי עפ"י הפסיקתא והילקוט פ' בא. בפסיקתא הגי' ר' לוי בשם ר' חייא בר מרינא אמר מ ש ל למלך שנשא נשים הרבה ולא כתב להן לא ג מ י ק ן (ובקלת מוסמלות לא כ ת ו ב ו ת גמיקן) ולא איפטיה כך מכל נשים שנשא אחשורוש לא כתב להן לא גמיקן ולא איפטייה וכיון שנשא אסתר בת ע ו ב י ס בת גינוסיס כ ת ב ל ה ג מ י ק ן ו כ ת ב ל ה א י פ ט י י ה כתב לה גמיקן בחדש העשירי וגו' וכו' שבע למלכותו. ובילקוט אסתר שם המאמר קטוע עיי"ש. ובילקוט בא הגי' ה ח ד ש. ה ז ה ל כ ם למלך שנשא נשים הרבה ולא כתב להם ל א ג מ י ק ו ן וכו' (ועיי"ש שהוא ג"כ קטוע קלח) כך אמר הקב"ה כיון שגאלתי את עולמי היו אומה א ו מ ר י ם (והוא שבוש ול"ל ע ו מ ד י ם ובבר העיל הז"א שהוא ע"פ אלא שמחקה לגמרי) לא כתתי להם וכו' כמו שהעתקתי. ופי' כ ת ו ב ת ג מ י ק ו ן שבל זמן הנשואים עיין בערוך ערך ג מ ם ונמוקי"ם שם (ובל"פ אית ג מ י ק ן ונשתבש בדפוסים המאוחרים ובן

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

כירח יכון לעולם (תהלים פ"ט ל"ח) קיג). כהדין סיהרא אם זכיתם אתם מונין למליאתו ואם לאו אתם מונין לפגמו. [זכיתם] הרי אתם מונין למליאתו. אברהם. יצחק. יעקב יהודה. פרץ. חצרון. רם. עמינדב. נחשון. שלמון. בועז. עובד. ישי. דוד. שלמה. וישב שלמה על כסא ה' למלך (דה"ז כ"ט כ"ג) הא סיהרא על מליאתה. לא זכיתם אתם מונין לפגמו. רחבעם. אביה. אסא. יהושפט. יהורם. אחזיה. יואש. אמציה. עוזיהו. יותם. אחז. יחזקיהו. מנשה. אמון. יאשיהו. צדקיהו. ואת עיני צדקיהו עור (מלכים ב כ"ה ז') הא סיהרא על פיגמה קיג):

החודש הזה לכם מסור הוא לכם. אמר ריב"ל למלך שהיה לו אורולוגין. וכיון שעמד בנו מסר לו אורולוגין שלו קיד). אמר רבי יוסי בר חנינא למלך שהיה לו (טומרין) [שומרה]. וכיון שעמד בנו מסר לו (טומרין) [שומרה] קטו). אמר רבי אחא למלך שהיה לו טבעת. וכיון שעמד בנו מסר לו את טבעתו קטז). א"ר [יצחק] למלך שהיו לו אוצרות והיה מפתח לכל אחד ואחד. וכיון שעמד בנו מסר לו המפתחות קיז). א"ר חייא בר אבא למלך שהיה לו כלי אומנות. וכיון שעמד בנו מסר לו כלי אומנותו קיח). ורבנין אמרין לרופא שהיה לו נרתיק של רפואות. כיון שעמד בנו מסר לו את נרתיקו קיט): תני ר' הושיעא גזרו בית דין למטה ואמרו היום ראש השנה. הקב"ה אומר למלאכי השרת העמידו בימה ויעמדו סניגורים ויעמדו (מלאכי חונה פקידי') סקפטורים שגזרו בית דין למטן ואמרו היום ולמחר ראש השנה. נשתהו העדים מלבא או שנמלכו בית דין להעבירה למחר. הקב"ה אומר למלאכי השרת העבירו בימה ויעברו סניגורים ויעברו סקפטורים שגורו בית דין למטן למחר ראש השנה. ומה טעם. כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב (תהלים פ"ז ה'). אם [אינו] חוק לישראל הוא אינו משפט לאלהי יעקב כביכול קכ).

מלת לה ב ליתא עס). ופי' גכיפין משפחה וייחס עיין בערוך ערך ג נ ס. קיג) הרז"וו מחק לכולא לר' ברכיה אבל בפסיקתא הגי' לר"ב המדש הזה לכם סימן הוא לכם כירח יכון עולם. ובילקוט בא הגי' לר"ב המדש הזה לכם אם זכיתם וכו' שקיעע כדרכו. במקרא כתיב יכון ע ו ל ם. קיג) בפסיקתא הגי' כירח יכון וגו' כ ה ד י ן ס י ה ר א ע ל מ ל י י א א ם זכיתם הרי אתם מונין למליאתה כגון לאברהם וכו' הא סיהרא על מליא ואם לאו הרי אתם מונין לפגמה כגון רחבעם וכו'. וכיון שלדקיהו בנו של יאשיהו מלה לותו אחריו והשאר עבמתיים לא מלה. ובמדרש מאוחר הלחיבו זה הענין יותר והוא בשמות רבה פט"ו בפיתחא יפרה בימיו לדיק וגו' עיי"ש והתם מציב אף יהויקים. קיד) וכ"ה בפסיקתא. וביורשלמי דר"ה פ"א ה"ג ג' א"ל לוי וכו'. ופי' א ו ר ו ל ו ג י ן כלי מורה השעות עיי' בערוך ערך א ר ל ו ג י ן ובערך אבן שעות. ודמיון קביעות הזמנים עם הכלי הזה מבואר. קטו) כל"ל וכן הגיהו הרז"וו והז"א וכ"ה בירושלמי שם. ובפסיקתא ג' ס ו מ י ר ה. ועיין זו המלה היא בשתי פנים. א' מוכח מוליים שבשדה ב"ב ס"מ ע"ב. ב' מקום הגבוה שבכרם שהשומר עומד שם בקרא ג"כ שומרה כלאים פ"ה מ"ג הבילם הערוך ערך שמר. וכיון שאמר הכתוב שמור את חדש האביב שמונו למדו על קביעות הסיבורים ברים מכילתא פ"ב. ע"כ דימה קביעת החדש אל השומרה. קטז) וכ"ה בירושלמי שם. ובפסיקתא ו ל ב א מ א א מ ר וכו'. והעבעת היא סימן הממשלה והמשל מבואר. קיז) בירושלמי שם א"ר י צ ח ק למלך שהיו לו אוצרות כיון ש ע מ ד ב כ ו מ פ ר ס ל ו. ובפסיקתא וי' יצחק אמר למלך שהיו לו אוצרות ה ר ב ה והיה ל ו מ פ ת ח וכו'. וכן קביעות הזמנים היא מפתח לכמה וכמה דברים. קיח) בירושלמי ובקלת מוסמלות בפסיקתא ג' ל כ ג ר שהיה לו וכו'. וגי' הירושלמי א"ל חייא בר בא ובפסיקתא וי' חייא בר אבא אמר וכו'. ובירושלמי שם ג' לה קודם להא דר' יצחק. קיט) בירושלמי ובפסיקתא שם. ודמיון המשלים בקביעת הזמנים בידי הסנהדרין בכלי אומנות ובנרתיק של רפואות הוא מבואר. קכ) בפסיקתא ג' ל ע ב ר ה למחר וכו'. והא ד א ס א י כ ו מ ו ק וכו' בקלת מוסמלות שם ליתא. ובירושלמי שם ג' לזה המאמר קודם להנהו דלעיל. וגרס ליה סתמא. א מ ר ו ב"ד ה י ו ס ר"ה וכו' י ע מ ד ו סניגורים י ע מ ד ו ק ט י ג ו ר י ן ש א מ ר ו ב כ י ה י ו ס ר"ה כ מ ל כ ו ב"ד ל ע ב ר ה למחר וכו' י ע ב ר ו סניגורין י ע ב ר ו ק ט י ג ו ר י ן ש כ מ ל כ ו ב כ י לעבדה למחר מ"ט

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ר' פנחס ר' חלקיהו בר' סימן אמר מתכנסים כל מלאכי השרת אצל הקב"ה. ואמרו לפניו רבון העולמים אימתי הוא ראש השנה. והוא אומר להם. לי אתם שואלים. אני ואתם נשאל לבית דין שלמטן. ומה טעם. כה' אלהינו בכל קראנו אליו (דברים ד' ז'). כשאנו קוראים המועדות אליו. ואין קראינו אלא מועדות כד"א מקרא קודש (שמות י"ב ט"ז) קכא). רבי קריספא בשם רבי יוחנן לשעבר אלה מועדי ה' מקראי קודש (ויקרא כ"ג ד'). מכאן ואילך אשר תקראו אותם (שם). רבי לוי אמר אם קראתם אתם מועדי ה'. ואם לאו אינם מועדי ה' קכב):

כי חוק וגו' אם לא יכון חוק לישראל כציכול אינו משפט וכו'. ובד"פ הסלה מלת אינו. והרז"וו והז"ל נדדו למחוק מלת ולא מחר. ופי' קקפטורין כתב הערוך ערך קקפטר פי' פקידיה. ומלות מלאכי חובה פקידים הם תוקפות מגליון מפרש וכן כתב הז"ל. ובעל המפיר פי' מלין מסדר הדברים. ובע"פ נוסחת הירושלמי כולה שהוא מתיקון המגיהים. שהרי אין הדעת סובלת שיאמר הדורש שהקב"ה מלוה להעמיד קטיגורין והוא חפץ בזכותן של ישראל. אלא הקטיגור ממילא הוא בא. וכוסחתינו עיקר ועיי' לקמן אות קכ"ב. קכא) בפסיקתא ג' ור' פנחס יר' חלקיהו בשם ר' שמעון אמר מיד מתכנסין וכו' הה"ד כה' אלהינו וכו'. ובשמות רבה פכ"ו גרסינן ד"א המדע הזה לכם אמרו מלה"ע לפני הקב"ה רבון העולם איזה אתה עושה את המועדות אין כתיב בגזרת עירין פתגמא א"ל אני ואתם כסכים על מה שישראל גומרין ומעברין את השנה שב' אקרא וגו' לאל גומר עלי (תהלים נ"ז) וכה"א אלה מועדי וגו' אתם בין בזמן בין שלא בזמן אין לי מועדות אלא אלו א"ל הקב"ה לישראל לשעבר היה בידי שב' עשה ירח למועדים אבל מכאן ואילך הרי מסורה בידכם בשעותכם אם אמרתם הן הן אם אמרתם לאו לאו מ"מ יהא המדע הזה לכם ולא עוד אלא אם בקשתם לעבר את השנה הריני משליט עמכם לכך כתיב המדע הזה לכם. ובדברים פ"ב ד"א אשר לו אלהים קרובים וגו' א"ל יוחנן כשמתכנסין מה"ע לפני הקב"ה לומר אימתי ר"ה ואימתי יוה"כ וכו' אבל [בית] דין שב מעה מכין דכתיב אשר לו אלהים קרובים אליו אשר לו אומה קרובה אב"כ אלא אשר לו אלהים קרובים אליו הוא וכל פמליא שלו. קכב) בפסיקתא ג' לה הכי ור' כריספא דאי בשם ר"י וכו' מכאן ואילך אשר תקראו אותם אם אתם קריתם אותם הם מועדי ה' וכו'. וקטוע הוא ומשובש. ובירושלמי שם הגי' כמו שהיא לפנינו. אלא דפתח ג' א"ר אילא אם קריתם אותם הם מועדי ואם לאו אינן מועדי. ועיי' בירושלמי שם דגרים מו התם הא דר' שמעון דדרש רבות עשית אתה ה' וגו' דפתח בה לעיל עיי"ש אות י"ח. ומבואריס דברי ר"י בדברים רבה שם. דג' התם א"ר יוחנן אמר הקב"ה עד שלא כעשית אותה שלי מועדי ה' מכאן ואילך אשר תקראו אותם. ודברי ר' לוי הם כעין שאמרו בבבלי ר"ה ב"ד ע"א אשר תקראו אותם קרי בה אתם עיי"ש. ועי"ע שם כ"ה ע"א. ובמדרש ההלים מזמור ד' א"ר הושעיה אי זה אומה שמעבבת על אלהיה כאומה זו כילד בשעה שהזקנים יושבים לעבר שנה הקב"ה מכים על ידיהם ועליהם אמר דוד אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי וכו' אצל הקב"ה אינו כן אלא מה שהסנהדרין גוזרין הוא מקיים אימתי בראש השנה שהסנהדרין יושבים ואומרים נעשה ראש השנה בב' בשבת או בג' בשבת מיד הקב"ה מושיב סנהדרין של מלאכים ואומר להם לכו וראו אם גזרו התחתונים וגמרו וכו' מיד הקב"ה יושב באותו היום לדון עולמו שב' עלה אלהים בתרועה והבקאות מולאות והספרים כפתחים וסנהדרין של מלאכים יושבין עמו לפניו וכו' אלו מלמדין זכות ואלו מלמדין חובה למה כי חוק לישראל וגו' ישראל גזרו אותו היום ר"ה ואף הוא משפט לאלהי יעקב שהוא מקיים גזירותיו ומשכים עמהם הוי אומר אקרא לאלהים עליון וגו' שהוא מכבים לדעתן של ישראל תדע לך שכן הוא בא ורואה כתיב יום תרועה יהיה לכם לי לא נאמר אלא לכם וכה"א אלה מועדי ה' וגו' אקראו אתם בין בזמן בין שלא בזמן אין לו מועדות אלא אלו הוי אומר כה' אלהיכם בכל קראתו אליו ואין קראו אלא קידוש מועדות וכו'. ועיין בירושלמי בתובות פ"א סוף ה"ב. וע"ע בפדר"א פ"מ דדרש התם מהו לאמר אמור להם לישראל עד עכשיו אלכי היה עוד העיבור מכאן ואילך שלכם הוא לעבר השנה.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

החודש הזה לכם אתם מונין לו ואין אומות עכו"ם מונין לו קכג). ר' לוי בשם ר' יוסי ברבי אלעאי דרך ארץ הוא הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן. עשו שהוא גדול מונה לחטה. יעקב שהוא קטן מונה ללבנה (שהוא קטן). אמר רב נחמן והוא סימן טוב. מה הגדול שליט ביום ואינו שליט בלילה. כך עשו הרשע שליט בעולם הזה ואינו שולט לעולם הבא. ומה הקטון שליט ביום ובלילה. כך יעקב שליט בעולם הזה ובעולם הבא. רב נחמן אמר חורי. רב נחמן אמר כל זמן שאורו של גדול מבהיק בעולם אין אורו של קטון מתפרסם. שקע אורו של גדול נתפרסם אורו של קטון. כך כל זמן שאורו של עשו הרשע מבהיק בעולם אין אורו של יעקב מפורסם. שקע אורו של עשו מתפרסם אורו של יעקב שנאמר קומי אורי כי בא אורך וגו' (ישעיה ס' ח') קכד):

[החודש הזה לכם] תני ר"ש בן יוחי בג' דברים נתקשה משה והראה לו הקב"ה כאילו באצבע. במנורה ובשרצים ובלבנה. ב מ נ ו ר ה זה מעשה המנורה וגו' (במדבר ח' ד') קכה). ב ש ר צ י ם וזה לכם הטמא וגו' (ויקרא י"א כ"ט). ב ל ב נ ה ה ח ו ד ש הזה לכם קכו). ר' שמלאי תני בשם שמואל כל חודש שלא נולד קודם לשש שעות אין כח לעין לראותו קכז). רבי שמואל בר נחמן אמר שנה שיצאו ישראל ממצרים היו חדשי השנה וחדשי התקופה שוין. שנה שיצאו ישראל ממצרים היתה התקופה בליל ה' בתחלת הלילה. ומולד הלבנה היה ביום ד' בחצות היום. והתחילו חודש הלבנה וחודש התקופה בלילה קכח). ר' ברכיה ר' חייא בשם ר' יוחנן נתעטף הקב"ה בטלית מצויצת. והעמיד למשה מכאן ולאהרן מכאן. וקרא למיכאל

קכג) עיי' ברים מכילתא פפ"א ובמ"ע שם מהדורא תניינא אות י"ז. קכד) בפסיקתא ג' ור"ל בש"ר יוסי ל מ ר וכו' מונה למה שהוא מ א ו ר ג ד ו ל וכו' לנגנה שהוא מ א ו ר קטן א"ל מ ס ד א והוא מיון עוב וכו' ר' נחמן אמר וכו'. ול"ג ר' נ ח מ ן א מ ר מ ו ר י. והמאמר הזה הוא בב"ר פ"ו. ושם הגי' כמו שהיא לפנינו. אלא דהתם ג' עשו מונה לחמה שהיא גדולה ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה. אר"נ והוא מיון ע ב עשו מונה לחמה שהיא גדולה מה חמה הזאת שולטת ביום ואינה שולטת בלילה כך עשו י ש ל ו ח ל ק ב ע ו ה"ז ו א י ן ל ו ח ל ק ל ע ו ה"ב וכו' י ש ל ו ח ל ק בעוה"ז ובעוה"ב רנ"א כ"ז שאורו של גדול ק י י ם וכו' הה"ד קומי אורי וגו' כ י ה נ ה ה ח ש ך י כ ס ה א ר ץ וגו'. ונשתמשו בזה הדרוש במדרש מאוחר והוא בשמות רבה פע"ו בד"ה הה"ד ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי וגו' עיי"ש. ובילקוט פ' בא הגי' ר ב י נ ש ס ר' י ה ו ד ה ב ר אילעאי וכ' שהוא ע"ש. וכלה שעיקר המאמר כאן והועתק בב"ר. ועיי' בקהדרין ל"ב ע"ב בדרוש ר' שמלאי מ"ד הוי המתאוים וגו'. והשוו חז"ל ב' חלקי היום לב' חלקי זמן העולם. וישראל מונין לילה ויום. א"כ העוה"ז דומה ללילה והעוה"ב ליום. ואו"ה מונין יום ולילה וא"כ להם העוה"ז יום והעוה"ב לילה. א מ"א ש מכאן אתה דן שכבר הועתק בברלשית רבה מפסיקתא דהחודש. וכן אתה דן שלא הועתקה פיקקא דהחדש שלפנינו מן הפסיקתא. וכן יש לדון מכמה וכמה שינוים קטנים שרמזתי עליהם. וכבר יש מקום לנדד ולומר שהועתקה פיקקא זו בפסיקתא מן הפסיקתא רבתי. אבל עכ"פ ימלא הדורש בחילו השינוים שסגנון לשון הפסיקתא הוא מאוחר מסגנון לשון הרבתי. קכה) במקרא כתיב ו ז ה. קכו) בשמות רבה פע"ו ג' ד"א ה ח ד ש ה ז ה ל כ ם זה א' מד' דברים שהראה הקב"ה למשה בהלבנה וכו' עיי"ש. והוא מדרש מאוחר. ועיקר המאמר הוא במכילתא דבא פ"א עיי"ש במ"ע אות ב' ובמצוא אל המכילתא פ"י אות א'. קכז) בפסיקתא הגי' קודם לשם שעות ב י ו ם אין כח ב ע י ן לראותו ב ע ר ב. ובילקוט פ' בא הרחיב הדברים ביותר וג' ה ח ד ש ה ז ה כ' ש מ ו א ל ב ר א ב א כל חדש שהוא נולד מו' שעות ולמטה יש כח בעין לראותו משש שעות ולמעלה אין כח בעין לראותו ואותו החדש שאמר הקב"ה למשה נולד משש שעות ולמעלה ולא היה כח בעין לראותו והראהו לו הקב"ה בהלבנה ואמר לו החדש הזה. קכח) בפסיקתא ג' בקלת נוסחאות כ' ש מ ו א ל ב"ר י ו נ ה ו כ' א מ א ב ש ס כ' ש מ ו א ל בר נפחא אמר וכו'. ובקלתן הנוסחא כמו שהוא לפנינו. ומיפא דזה המאמר ליתא בקלתן כלל ובקלתן ג' לה א"ר ח מ א שנה וכו' היתה התקופה בליל ה' וכו'. ועיי' לעיל אות ד' ובשבת פ"ז ע"ב. ובילקוט פ' בא המאמר

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ולגבריאל ועשה אותם כשלותי החודש. ואמר להם באיזו צד ראיתם את הלבנה. לפני החמה או לאחר החמה. לצפונה או לדרומה. כמה היא גבוה. ולאין היתה נוטה. וכמה היתה רחבה. אמר להם כסדר הזה שאתם איתם כך (היא) [יהיו] בני מעברים את השנה למטן ע"י זקן וע"י עדים וע"י טלית מצוייצת קכט):

[החודש הזה לכם] ר' נחמן רבי אליעזר בן יוסי ור' אחא. חד אמר אמר הקב"ה לישראל בני חידוש גאולה יש לכם כאן לעתיד לבא קל). וחד אמר יש לכם כאן חידוש הוא לעתיד לבא קלא). מה לעתיד לבא אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה (ישעיה לה ה) אף הכא ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה (שמות י"ט ח') וכל העם רואים את הקולות (שם כ' ט"ו). מה לעתיד לבא אז ידלג כאיל פסח (ישעיה שם ו'). אף הכא ויוצא משה את העם לקראת האלהים וגו' (שמות י"ט י"ז). מה לעתיד לבא ותרון לשון אלם (ישעיה שם). אף הכא ויענו כל העם יחדיו וגו' (שמות שם מ') קלב): דברו אל כל עדת בני ישראל לאמור בעשור לחודש הזה (שם י"ב ג') והלא אינו יסה אלא מדירות ואתה אומר מבעשור. אלא מלמד שהיו קשורים לכרעי מטותיהם של ישראל מבעשור. והיו המצריים נכנסים ורואים אותם ונפשם פורחות מעליהם קלג). רבי חייא בריה דרבי אחא דיפו משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם (שם שם כ"א) שיהא כל אחד מכם מושך אלוהות של מצרים ושוחטו לפניו ודרגש (לא) [ליה] ימלל קלד): ר' חלבו בשם ר' יוחנן הכא איתמר בעשור לחודש הזה ולהלן הוא אומר והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הזה (יהושע ד' י"ט) קלה). ר' חייא בשם ר' יוחנן לקיחתו עמדה להם בירדן ואכילתו עמדה להם בימי המן. ואכלו את הבשר בלילה הזה (שמות י"ב ח') בלילה ההוא שנדדה שנת המלך (אסתר ו' א') קלו): ר' ברכיה בשם ר' אבהו דרש נחום בר' סימאי בטריסים. ויקחו להם איש זה הקב"ה דכתב ביה ה' איש מלחמה (שמות ט"ו ג'). שאתה לוקחו בשני תמידים. שה זה קרבן תמיד כד"א את הכבש האחר תעשה בבקר (שם כ"ט ל"ט). (לא) [שה] לבית אבות שה לבית א"ר יודן ברבי סימון מימיו לא היה לן אדם בירושלים ובידו עון. הא כיצד. תמיד של שחר היה מכפר על עבירות של לילה. תמיד של בין הערבים היה

מאיר **מגן דוד** עין

קעוב ושם ג' רבא אמר בשם ר' שמואל בר נחמני. קכט) בפסיקתא ג' ר' ברכיה בשם ר' יומכן (ובקלת מוסחאות הגי' כמו שהיא לפניכו) כתענוף הקב"ה וכו' כי לד לאיתס וכו' ואמר להם כסדר הזה שאתם רואים כך יהיו בני מעברין את השנה למטה וכו'. ופי' שלוחי החדש עדות המעידים על ראיית הלבנה. ואלו הבדיקות נזכרו במשנה ר"ה פ"ב. ובשמות רבה פע"ו ד"א החדש הזה לכם למה אמר הקב"ה למשה ולאהרן לפי שקידוש החדש בג'. והתם מידרש בענין אחר עיי"ש. קל) כלו' כאן יש לכם חידוש גאולה שהוא רמז לכם לעתיד לבא שבניסן עתידין להגאל. א"כ כדדיש לעיל עיי"ש אות ק"ו. ואולי שיש להגיה וכן לע"ל כמו שהגהתי שם עפ"י הילקוט. והרז"ו והז"א מחקו מלות לע"ל וא"כ. קלא) כלו' יש לכם כאן חידוש דבר מעין שהוא עתיד להיות לע"ל. קלב) עיי' לעיל פ"ז אות ל"ז. קלג) פי' מדילות מן דילה לא. ובפסיקתא הגי' בקלת מוסחאות מדיכן. ובילקוט בא הופתק מדיכו. ועיין במכילתא בא פ"ה ופי"א ובשמות רבה פע"ז. ובפסיקתא ג' א"ל יומכן והלא אינו יפה וכו' והועתק כן בילקוט. קלד) עיין בשמות רבה שם ובתרגום יונתן בפ' והיה לכם למשמרת ובתוס' שבת פ"ז ע"ב בד"ה ולוחו יוס. ובקלת מוסחאות בפסיקתא הגי' ר' מיי בשם ר' אדא דמן יפו וכו'. ופי' ודרגשה ליה ימלל כלו' מי שמרגיש הדבר וכועס ידבר. ובילקוט הגי' ודרגיש לי' ימלל. ובקלת מוסחאות בפסיקתא הוא קטוע. קלה) במקרא כתיב בעשור לחדש הראשון. ולא מפיים הספר את דברי ר"י אלא מביא מה שאר"ח בשמו. וכלו' דזכות הפסח עמדה להם בירדן. ובקלת מוס' ג' בפסיקתא מה כאן בניסן אף להלן בניסן. והוא תוספות חלמוד טועה. ובילקוט בא ליתא. ועיי' בילקוט יהושע דג' אמר רבי והוא ט"ס ול"ל אמר רב"י קלו) לאו דכתיב הכא במקרא אלא שהדוקש אמר כן ובן הגי' בילקוט בא בלילה שכדדה וכו'. ובפסיקתא ג' ור' יומכן אמר (והוא משובש) וכו' וכתיב בלילה ההוא כדדה וגו'. ועיי' בנדרש לאסתר פ"ח ופ"ו די"ג וי"ד וע"ו בניסן שהוא יוס

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מכפר על עבירות שנעשו ביום. מכל מקום לא לן אדם בירושלים ובידו עון. מה טעם. צ ד ק ילין בה (ישעיה ס' כ"ח) צ ד י ק ילין בה קלז):

[החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם] רבי ברכיה בשם רבי יצחק ה ח ו ד ש ה ז ה חדשו מעשיכם. שעדיין ר א ש ו ר א ש ו ן [עתידין] לבא. ר א ש זה נבוכדנצר הרשע דכתב ביה אנת הוא ר י ש א דדהבא (דניאל ב' ל"ח). ר א ש ו ן זה עשו הרשע דכתב ביה ויצא ה ר א ש ו ן וגו' (בראשית כ"ה כ"ה). מי יפרע לכם. ר א ש ו ן. אני ה' ר א ש ו ן ואת אחרונים אני הוא (ישעיה מ"ח ד') קלח): מי פורע לכם ממדי. ב ע ש ו ר ככרי כסף. ע ש ר ת א ל פ י ם כ כ ר כ ס ף וגו' (אסתר ג' ט'). אמר ר' אבהו בא ע ש ו ר של המן (ועשרתו בניו) [ועשרת בניו] קלט). מי פורע לכם. שני בלקטירים מרדכי ואסתר. מרדכי מבחוץ ואסתר מבפנים קמ): מי פורע לכם מיון בני חשמנאי שהם מקריבים שני תמידין בכל יום קמא): מי פורע לכם (מעכו"ם) [מאדום] נטרונא ו ה י ה ל כ ם ל מ ש מ ר ת (עד לרבעה עמר) (שמות טס) קמב). אמר הקב"ה אביו קורא אותו ג ד ו ל ויקרא את עשו בנו הגדול (בראשית כ"ז ל'). ואמו קראה אותו ג ד ו ל ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול (שם שם ט"ו). ואני קורא אותו ק ט ן הנה קטן נתתיך בגוים (עובדיה ל' ב'). הואיל והם קוראים אותו ג ד ו ל (גדול) [לפום] תורא טבחא כי זבח לה' בבצרה וטבח ג ד ו ל בארץ אדום (ישעיה ל"ד ו') אמר ר' ברכיה וטבח ג ד ו ל בארץ אדום קמג). א ל ת א כ ל ו מ מ נ ו נ א לא (תבעוניה) [תבעוניה]

ל' דפסח היו במעכים ובליל ט"ז בניסן כדרה שכח המלך. ול"ל דמדרשים חלוקים הם. אבל במרגוס אסתר שם אמר ביה בלילא אתקטלו כל בוכרי דמצרי. קלז) בפסיקתא ג' דרש כחוש ב ש ס ר' שימאי ויקמו וגו'. ו ב מ ה א ת ה ל ו ק ח ו ב ב' מ מ י ד י ן ש כ' ש ה ל ב י ת א ב ו מ ש ה ל ב י ת א"ר יודן וכו'. והאי שיומא ל ד י ק י ל י ן בה ליתא התם. ובילקוט בא איתא. והתם הגי' ר"ב בשם ר' אבין א י ש כ מ ו ס וכו' ה' איש מלחמה שה לבית אבות א"ל יודן ב ש ס ר' שימון וכו'. וכראה שהילקוט קבוב. ובפסיקתא חלו ידי מגיהים. ומוקמתיכו עיקר. ועיי' לקמן פע"ז אות כ"ו. ו ב ט ר י ס י ס הוא שם מקום. קלח) בפסיקתא ג' ר"ב בשר"י א מ ר וכו' ב ת י ד י ן לבא וכו'. ומי פורע לכם מ ן ה ר א ש ו ר א ש ו ן ה ק ב"ה ש ה ו א ר א ש ו ן וכו'. ועיין בילקוט שם שאינה המאמרים ומירקס כדרכו. ובשמות רבה פט"ו דרשו ר א ש ו ן ה ו א ל כ ם בביכול הקב"ה נקרא ראשון שב' אני ראשון ואני אחרון וגיון נקרא ראשון וכו' ועשו נקרא ראשון וכו' ומשיח נקרא ראשון וכו' יבא הקב"ה וכו' ויבנה ביהמ"ק וכו') ויפרע מן עשו וכו' ויבא משיח שנקרא ראשון בחודש הראשון שב' החדש הזה לכם וגו'. קלט) כלו' מדי כרמז במלת ב ע ש ו ר הרומז על ככרי הכסף כד"א עשרת וגו' ומי פורע מהם. ול' אבוהו דליש רמז ב ע ש ו ר בעכין אחר. קמ) כלו' שמזה הכרמז במלת ב ע ש ו ר יפרע ל ס ד ש ה ז ה. ועי' מי ע"י אסתר מבפנים בביתו על אחשורוש וע"י מרדכי מבחוץ. ובמלת ב ל ק ט י ר י ס יפה העיר החכם מוהר"ש באבער שכתמשו עוד במלה זו להלן בדברא שתיתאי די' הדברות ו ל ר ב ל ק ט י ר י ן ש ל ו וכו'. והוא בערוך ערך ק ט ר אלא שבספרים הגי' כלקטירין. ועיין לקמן שם אות ח'. ועכ"ז שתי לורות ופרלופין דומות זו לזו אלא שזה מבחוץ וזו מבפנים. וראה שרמזו כאן על המקרא ש ה לבית אבות ש ה לבית. ובפסיקתא בקלת מוסחאות הגי' ומי פורע לכם מ מ ד י ב ע ש ו ר ל ח ו ד ש ד א מ ר ר' א ב י ן ב א ע ש ו ר ע ש ו ר ל ה מ ן ו ע ש ר ת ב נ י ו וכו' ב' ד ל ק ט י ר י ן וכו'. וכראה שאלו בה ידי מגיהים שלא הבינו הענין (וכבר מחקו הרז"וו והז"א מלות כ כ ר י כ ס ף ללא לורך). ובילקוט בא הגי' מי פורע לכם מ מ ד י ב ע ש ו ר א"ר א ב י ן בא עשור ב כ ר ת ה מ ן ו ע ש ר ת ב נ י ו וכו' ק ל ק ט י ר י ן וכו'. קמא) כלו' כהנים המקריבים וכרמז במקרא שה תמיס וגו'. קמב) פי' כטרוגא שמיה והמתנה שישמרו עד שיבא י"ד לחדש הזה לעתיד לבא שעתידין להגאל בניסן ואז ישחטו אותו כל קהל עדת ישראל. ובפסיקתא הגי' מי פורע לכם מ א ד ו ס כ ט י ר ו ת א. ובילקוט הגי' מ מ ל כ ו ת ר ב י ע י ת כ ט ר ו כ ה. קמג) עיין לעיל פי"ד אות ק"י. ופי"ב אות ל"ב ועיקרו ל' א ל ע ז ר בר"ש בב"ר פס"ה עיי"ש. ועיי' בשה"ש רבה פ"ב בפ' אחזו לכו שועלים. ובב"ר ג' ל ק ב ל תורא וכו'. אבל בשה"ש הגי'

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מהבהבה קמד). ובשל מבושל במים כי אם צלי אש וגו' היא ודוכסיה ואפרכוסיה ואיסטרטיליה הונך ועזבונך וגו' (יחזקאל כ"ז כ"ז). א"ר בר' יצחק אפילו איתם שהם מקהלי ובאו ונדבקו בקהלך אף הם יפלו ביום מפלתך קמה). וכך תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה' אמר רבי שמואל בר נחמן לפי שבעולם הזה אכלתם אותו בחפזון אבל לעתיד לבא מה כתיב כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניהם ה' ומאסיפכם אלהי ישראל (ישעיה כ"ב י"ב) קמו):

פ"טז

[צו את בני ישראל] את קרבני לחמי לאישי
[ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו] (במדבר כ"ח ב') ח)

זש"ה אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה (תהלים נ' י"ב). א"ר סימון י"ג מידות רחמים כתובים בהקב"ה הה"ד ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום

לפוס. וכ"ה בד"פ ובפסיקתא. ועיי"ש בבקלת נוסחאות המאמר קעוב. קמד) כ"ה בד"פ וכ"ה בילקוט פ' בא. והוא מלשון מבעה דר"ש ב"ק שנשמעו בה על שן המזיק. ומהבה הוא תרגום כא. ובערוך ערך הבסב הגי' לא תיכלון יתיה מהבהב. ונוסחתיו עיקר. וכ"ה בקלת נוסחאות בפסיקתא. ובקלתן המלות משונשות וג' לא תבעתיה מאהבה. ומשנוש זה ככל שהנוסחא היתה תבעוכיה. קמה) לעיל מי"ד שם. ושם הגי' א"ל שמואל בר יצחק. וכ"ה בקלת נוסחאות בפסיקתא ובקלתן א"ל יצחק. ובקלה שהעיקר אר"ש בר יצחק. ועיקר הדרוש הוא כאן על המקלא ראשון ועל כרעיו ועל קרצו. קמו) עיין במכילתא בא פ"ז ובמ"ע שם לות מ'. והרמיזו הדברים בשמות רבה פי"ט בד"ה כל בן נכר עיי"ש. אמ"א שכל הפי' הזו בעכינה ובסידורה הוא בפסיקתא. ואין בין זו לזו אלא שינוים מועטים. וכבר כתבתי שמאילו השינוים יש לדון שכאן עיקרה בעלם ולאשונה ומכאן הועתקה לעופש דהתם.

פ"טז א) נבוכו המפרשים בטעם וענין פיסקא זו. הרז"ו כתב משום דאייתי לעיל בפרשת החודש קמיך ליה פ' ר"ח. והז"א כתב לפי שלפעמים פ' החודש חל בשבת וא"ח לכך נקע ליה הכא. ואף דגם בפ' שקלים מחרמי הכי לפעמים. לא רצה להפסיק בין הד' פרשיות. ואחר שסדרם מתחיל הדרוש בזה. ולא עיינו בב' דברים חדא דבכל זה הדרוש לא נזכר שום דבר מענין ר"ח אלא כל הדרוש הוא בענין התמידים. ואי דרוש לר"ח הוא. בפ' ובראשי חדשיכם הוה ליה לדרוש. ועוד לשבת ר"ח כבר הוקבעה הפיסקא הראשונה שבספר. ולבי אומר לי שבת חמישית היא. והיא השבת הראשונה שבחודש כיסן. והיה המנהג לקרות בפ' תמידים ולדרוש בענין הקרבנות. ובעבור הדבר שהרי שכינו במגילת תענית פ"א מן ריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא וכו' שהיו לדוקים אומרים מציאים תמידים משל יחיד וכו' וכשגברו עליהם ונאחוס התקינו שיהו שוקלים שקלים וכו' עיי"ש. ובא' בחדר משמיענין על השקלים ועושין פומבי כנגד הלדוקים כמ"ש בירושלמי דשקלים. ותורמין תרומת הלשכה לצורך הקרבנות בא' בניסן בתחלתה שבחודש כיסן הוקם המשכן וכמו שאמרו ברים ירושלמי דשקלים עיי"ש. וזה בעבר קריאת פרשה זו והדרוש בענין הקרבנות לדעתי. ובמשנה דמגילה פ"ד כ"ט ע"א שכינו בחמישית חוזרין לכסדרן. ולפי הסקפה הראשונה היא משנה שאינה לריכה. ועוד אמאי קורא אותה חמישית ליתא וחוזרין לכסדרן. אלא לאפוקי מהאי מנהגא אחי. ובעבר הדבר שהפקיעו זה המנהג לא איתפרש. ובזה נבין בלוגתייהו דרב ושמואל במגילה שם. מאי פרשת שקלים רב אמר לו את בני ואמרת אליהם את קרבני לחמי וגו' ושמואל אמר כי תשא. והנה באמת כל הבריתות שם הזכירו כי תשא. ומ"ש דרב. ועוד נחזי מנהגא האיך הוא. אלא דרב ושמואל בפי' המשנה איפלגי. וודאי מנהגא הוי בכי תשא. ורב אמר כיון דבמשנה מפרש באיזה שבתות באיזו פרשה קורין וכאן שתם ואמר בפ' שקלים ובעלה הקריאה של שבת חמישית. דעת המשנה היא שיהא

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

וחנון [וגו'] נצר חסד לאלפים נושא עון ועובר על פשע וחטאה ונקה (שמות ל"ד ו' וז') ב). וכי יש רחמן שמוסר מזונותיו לאכזרי. הוי אם ארעב לא אומר לך ג): א"ר יודא בר' סימון אמר הקב"ה לישראל בני עשר בהמות טהורות נתתי לכם. שלש נתתי (לכם) [ברשותכם] ושבע אינם ברשותכם. [אילו הם שברשותכם] שור [שה] כשבים ושה עזים (דברים י"ד ד'). ואילו הן שאינם ברשותכם איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר (שם שם ה'). שמא הטרחתי עליך שתהא מחזר בהרים ובגבעות שתביא לפני קרבן (מלון שאינה) [מאילו שאינם] ברשותך. והלא לא אמרתי לך שתביא אלא ממה שברשותך ומן הגדל על אבוסך. הוי אם ארעב לא אומר לך ד): א"ר יצחק כתב את קרבני לחמי וכי יש לפני אכילה ושתיה. אם אומר אתה שיש לפני אכילה ושתיה. למד ממלאכיי למד ממשרתיי דכתב משרתיו אש לוהט (תהלים ק"ד ד'). מהיכן הן ניזונים. ר' יודן בשם ר' יצחק אומר מזיו שכינה דכתיב באור פני מלך חיים (משלי ט"ז ט"ו). ור' חגי בשם ר' יצחק אומר כתיב אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים ושמי השמים וגו' ואתה מחיה את כלם (נחמיה ט' ו') ה) ואתה מחיה לכולם ו). [הוי אם ארעב לא אומר לך] ז): אמר ר' שמעון בן לקיש כתיב עולת תמיד העשויה בהר סיני לריח ניחח אשה לה' (במדבר כ"ח ו'). וכי יש אכילה ושתייה לפני. ואם אומר [אתה] שיש אכילה ושתייה לפני. למד ממה דכתיב ויהי שם [עם ה'] ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה וגו' (שמות ל"ד כ"ח). והרי דברים קל וחומר. ומה אם משה שהלך כשליחותי ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה. ולפני יש אכילה ושתייה. הוי אם ארעב לא אומר לך ח): א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אמר הקב"ה בריותי אינם צריכים לבריותי. ואני אצרוך לבריותי. שמעת מימיך אומרים השקו את הזית הזה שהוא עושה שמן הרבה. בריותי אינן צריכים לבריותי ואני מצריך לבריותי. הוי אם ארעב לא אומר לך ט): א"ר ינאי בנוהג שבעולם זה שהוא עובר על גב הנהר איפשר לו שלא ישתה ב' או ג' לוגין. ואנא על לוגין דחטרא כתבית דאנא שתי דאנא רוי דאנא שבע י). תני ר' חייא בקודש הסך נסך שכר לה' (במדבר שם ז') לשון שתייה לשון

קורין בשבת שקלים בענין התמידים והקרבנות. כיון שעיקר השקלים לתקנו מעני התמידים כנגד הלדוקים. ובקריאת הפרשה נעשית פומבי לדבר שהיא חובת לבור. ושמואל פליג דס' כי תשא בדקלי קלי ובשבת מעשית בטלה. והנה קדל הפסיקתא שלפניכו היא בעפ"י משכה הראשונה בכ"ל. ב) במקרא כתוב כשא עון ופשע וחטאה. ג) בקלת נוסחאות בפסיקתא הגי' א"ר יוחנן. והועתקה בבמדבר רבה ובתנחומא פ' פנחס עיי"ש. ועיין בקפדי פ' פנחס ס"פ קמ"ג. ד) בפסיקתא הגי' בכי' בהמות מקרתי לך ג' בשותך בגון שור כבש ועז וז' אילן ברשותך איל ולבי וכו' כלום הטרחתי וכו' כדי שתביא קרבן מאילו שאינן ברשותך והלא לא אמרתי אלא ממה שברשותך ומהגדילים על אבוסיך וכו'. וכ"ה ברבה ובתנחומא שם. אלא שבבבה קיבעוהו קלת: והוא ג"כ בויקרא רבה פכ"ז ובתנחומא פ' אמור שכתמשו שם בזה המאמר לדרוש המקרא עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך. ומשם הועתק בבמדבר רבה פ"כ בד"ה ושלח מלאכים. ה) במקרא כתוב שמי השמים. ו) כלו' שאתה הוא מחיה. ז) ככ"ל להגיה. ובפסיקתא הגי' וכי יש לפני הש"ת אכילה ושתיה ואי"ת שיש למוד ממלאכיו ומשרתיו וכו' ר' ילחק בר יודן אמר וכו'. וכ"ה בבמדבר רבה שם. אלא דשם ב' ר' יודן אמר ר' ילחק. ובתנחומא שם הגי' כמו שהיא לפניכו עיי"ש. ובשניהם קטעו הא דר' חגי מפני כבודו של מעלה. ועיין בערוך ערך חי דג' ר' יודן בשם ר' ילחק וכו' ר' ילחק בשם ר' חגי וכו'. ח) בפסיקתא וכי יש לפניו בהרי בהמות אכילה ושתיה ואי"ת שיש למוד ממשה דכתיב וכו' בשליחתו וכו' ולפני הקב"ה וכו'. ובתנחומא הגי' וכי בהרי בהמות עשו עגלה אלא אי"ת יש לפניו אכילה ושתיה למד ממשה וכו' אלו היה לפני אכילה ושתיה היה אוכל ושותה ממה שאני אוכל ושותה ומה משה וכו'. וכעין זה הוא ברבה שם אלא שהוא קטוע עיי"ש. ט) בפסיקתא ג' לה בשם רחב"א קמא. וג' וכן השקו את הגפן הזה יין שהוא עושה יין הרבה הרי צריותי וכו'. וכ"ה ברבה ובתנחומא שם. י) זה שעובר ע"ג הנהר לשתות אפשר לו בתמיה. ובפסיקתא ג'

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

רוויה לשון שביעה לשון שכרות יח). ר' יוסי בן מנסיה בשם ר"ש בן לקיש אומר צריכים ספלים שיהיו פקוקים בשעת הניסוך. א"ר יוסי בר' אבין מלתיה דר"ש בן לקיש אמר לעכב יג): בהמה אחת מסרתי לך ולא היית יכול לעמוד בה. וא"ז בהמה בהמות בהרי אלף (תהלים כ' י') יג). ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי ורבנן. ר' יוחנן אומר בהמה אחת רבוצה על אלף הרים. ואלף הרים מגדלים מזונות והיא אוכלת. מאי טעמא כי בול הרים ישאו לו ותיית השדה ישחקו שם (איוב מ' כ'). (ר"ש בן לקיש) ור' יהושע בן לוי אמר בהמה אחת היא רבוצה על אלף הרים. ואלף הרים (מתגדלים) [מגדלים] לה כל מיני מאכל לאכילתן של צדיקים לעתיד לבא. ומה טעם והיה השרון לנוה צאן ועמק עכור לרבץ בקר לעמי אשר דרשוני (ישעיה ס"ה י'). ורבנין אמרין בהמה אחת רבוצה על אלף הרים. ואלף הרים מגדלים לה (מזונות) בהמות והיא אוכלת. ומה טעם וחית השדה ישחקו שם (איוב שם). ואיפשר כן אית בעיר אכל בעיר. א"ר תנחומא גדולים מעשה אלהינו (תהלים קי"ח ג') יד). מה משונים הם מעשיו של הקב"ה טו):

אי אפשר. יח) בפסיקתא הגי' דתני ר"ח. ולשון שביעה ל"ג התם. ובילקוט פנחס ג' לה ול"ג לשון רוויה. ושם קוף ל' תש"פ נשם כפלי זועא כמך שכר דאנא רווי דאכא שבע. ובירושלמי דסוכה פ"ד ה"ז גרסינן א"ל לאה שהתפיסך התורה לשון חיצה לשון שובעה לשון שבלות. ובגלי שם מ"ט ע"ב גרסינן אמר ריש לקיש בזמן שמנסכין יין ע"ג מזבח פוקקין את השיתין (פי' קומתין הנקב שבראש המזבח) לקיים מה שנאמר בקודש הסך וגו' מאי משמע א"ר פפא שכר לשון שתייה לשון שביעה לשון שכרות וכו' עיי"ש (ועיי' ברש"י שם דגי' אחרת היתה לו והעיר ע"ז הז"א עיי"ש). ול"ל דר"פ מקבלה שהיה בידו אמר כן. יג) וכ"ה בפסיקתא. והתם ג' שיטין פוקקין. ובירושלמי שם ה"ו ג' יוסי בר אבין בשם ר"ש בן לקיש לריכים הספלים להיות פקוקין בשעת הניסוך מ"ע בקדש הסך נסך שכר לה'. ועיי' באות דלעיל. בקלת נוקבאות בפסיקתא יש כאן מאמר וז"ל. מנהגו של עולם בגדול שבא לשתות מים מן הנהר כמה הוא שותה ה' או ד'. או ג'. פחות מג' אינו שותה. וכל מימי בראשית אינן אלא מלא שועלו שנאמר מי מדד בשעלו מים. ולזה המאמר אין לו שום ענין (ובילקוט פ' פנחס ליתא). אמנם בילקוט יעניה העתיק (ולא כרמז מהיכן ומה שכרמז שם מכילתא הוא ט"ס ושייך למטה למאמר ולבנון אין די בער) מי מדד בשעלו מים לפי שנאמר ונסכיהם מלי ההין אל יטעך ילדך לומר שיש לפניו אכילה ושתייה א"ל מיא בר אבא בגדול שהוא מהלך בדרך במה יתה בכמיו עשר פעמים או ח' או ד' או ג' פחות משתים אינו שותה וכל מי בראשית הם מלא שעלו של הקב"ה שב' מי מדד בשעלו מים הא לא אמרתי לך אלא לזכותך שאמרתי ונעשה רצוני וברחה שהמאמר הזה היה לפני מקדרי הרבה והתנחומא. דג' בתנחומא שם הכי א"ל יצאי בנוהג שבעולם זה שעובר ע"ג הנהר אי אפשר לו שלא יטתה ב' וג' לוגים מים ואני כל הימים מלא שעלי שב' מי מדד וגו' ואני על לונך כתבתי בקדש הסך וגו' שהיא לשון שביעה לשון שכרות בהמה א' ברחתי וכו'. וכ"ה ברבה שם. אלא דשם איתא ואני כל הימים וכל הימים אני מלא שעלי (והוא ע"פ שנתערבו לו ב' נוסחאות) וכו' לשון שתייה לשון שביעה וכו'. וירחה שערבו המאמרים וקטעוס וכן קטעו הא דר"מ ודרשב"ל. יג) השתא חוזר הדורש אל מקרא דאם א ר ע ב דשם כאמר כי לי כל חיתו יער בהמות בהרי אלף. ובתנחומא ג' בהמה אחת ברחתי בעולמי ואין אתה יכול לעמוד במזונותיה ואי זו זו בהמות בהרי אלף. וכ"ה ברבה שם. אלא דשם ג' ואין אדם יכול וכו'. והיא תיקון לשון מהמגדלים. יד) במקרא כתוב מעשי ה'. טו) בפסיקתא לא ג' ר"ש בן לקיש. ושם הגי' כל מיני מאכל מצין אכילתן של צדיקים וכו' על אלף הרים וכלן מגדלין לה בהמות והיא אוכלת וכו' גדולים מעשה אלהינו ומשונים מעשיו עד מאד. ובתנחומא שם ג' ואלף הרים היא רועה בכל יום שב' כי צול וגו' וכו' ואלף הרים מגדלים לה בהמות וכו' אפשר דאית בעיר וכו' ומה מתוקנים מעשיו. וברבה שם ג' ר"י וריש ב"ל ורבנן (ומאמרו של ר"י קטוע שם ומסר) וכו' מגדלים לה כל מיני מאכל לצדיקים לע"ל וכו' מגדלים לה בהמות בכל יום וכו' אפשר דאית וכו' גדולים מעשה אלהינו מה רבו מעשיו. ובויקרא רבה פכ"ב ג' ר"י וריש לקיש ורבנן וכו' מגדלין לה כל מיני עשבים והיא אוכלת וכו'

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

(ומהיכן) [ומה] הוא שותה טז). ר' יהושע בן לוי אומר כל מה שירדן מכנים לששה חדשים הוא עושה אותה גמיאה [אחת]. ומה טעם כי יגיח ירדן אל פיהו (איוב סס כ"ג). ורבנן אמרין כל מה שהירדן מכנים לשנים עשר חדשים הוא עושה (לותו) [אותה] גמיאה (לחד) [אחת]. ומה טעם כי יגיח ירדן אל פיהו. ויש בהם (ליכלוך) [ליחלוח] פה. [ור' יוסי אמר אין בהם ליחלוח פה] יז). ומהיכן היה שותה. תני רבי שמעון בן יוחי נהר יוצא [מעדן] ושמו יובל ומשם הוא שותה שנאמר על יובל ישלח שרשיו וגו' (ירמיה י"ז ח') יח). תני בשם רבי מאיר ואולם ישאל גא בהמות ותורך (איוב י"ב ז') זה בהמות בהרי אלף. ועוף השמים ויגד לך (שם) זה זיז. או שיח לארץ ותורך (שם שם ח') זו גן עדן. ויספרו לך דגי הים (שם) זה לויתן מי לא ידע בכל אלה כי יד ה' עשתה זאת (שם שם ט"ו) יט). [הוי אם ארעב לא אומר לך]: מלך אחד מסרתי

מאיר **מגן דוד** עין

ויש לקיש וכו' מגדלין לה מלכי לתן של לדיקים וכו' מגדלין לה מיני בהמות וכו' ולפסר כן לית וכו' גדולים הם מעשה הלהים מה שעוכין הם מעשיו של הקב"ה. ועי"ע בב"ר פ"ז ובבבא בתרא ע"ד ע"ב ובפדר"א פי"ח. וגרלה דב' מסמלות היו לפניו ריב"ל ולשב"ל והיים הכותב לת שתיהן. ועניין פלוגתתן היא בלכילת הבהמות דלר"י הוא לוטה עשבים בלגף הרים. וריב"ל (לו רשב"ל) ס"ל שהוא לוכלת לותן המלכים שמגדלים ההרים להיות לסעודת הלדיקים לעתיד לבא ועד לותו העת היא לוכלת לותם. ומקרא משמע ליה דלותו השרון שהיא כעת לטוה לתן וגו' יהיה לעתיד לעמי לשר דרשוני. ושרון ועמק עכור הם כנוים לתותן לגף הרים. וכן לתן וצקר הם כנוים לבהמות. ורבנן סברי דמיית השדה היא בול לשר הרים ישתו לו. טז) כב"ל להגיה. לו לוגי ל"ל וכמה. יז) כן הוא בד"פ אלא דהתם לית ליכלוך. ושתיתו היא מן כהר כדכתיב הן יעשוק כהר לא יחפוז וכדמפרש לקמן. ומדמסיים קרא יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו משמע שהוא בטוח בעצמו שהוא מושך ירדן אל פיהו. ומתם לך המקרא שיעור הדבר שלא פירש לך הכמות שהירדן מושך. וס"ל לריב"ל כיון שלמרולת הירדן ב' תקופות. שבימות הגשמים הוא גדול והולך עד שהוא בגיסן מלא על כל גדותיו (יהושע ג' ט"ו ודהי"א י"ב ט"ו) ובימות החמה הוא מתמעט והולך הרי כיון שמתם לך הכתוב תפוס זמן גודל הירדן והם ו' חדשים של ימות הגשמים. ורבנן סברי תפוס לך כל תקופותיו והם י"ב חדש. ומדקאמר אל פיהו משמע להו שעכ"פ הם לו ללחלח הפה. ור"י סבר דקרא משמע שאינם די לו לפי' לליחלוח הפה מדלא קאמר בפיהו אלא אל פיהו. ובפסיקתא ב' ומהיכן הוא שותה ריב"ל ורבנן פליגי ריב"ל אמר וכו' הוא עושה לותן גמיעה אחת ומ"ע מעוס שכ' הן יעשוק כהר ולא יחפוז ורבנן וכו' גמיעה אחת וכו'. ולבהוכא בעס ר' יוסף אמר אין בהם לכלוך פה. וכ"ה ברבה ובתנחומא שם. אלא שהתנחומא הוא קטוע ומסרה שיעת רבנן וכן הא דר"י ליתא שם. ובויקרא רבה שם הגי' ומהיכן הוא שותה ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש ריש"א וכו' לו' מדשים הוא עושה גמיעה אחת שכ' הן יעשוק כהר וגו' רשב"ל וכו' וכ"ה בשם ר' יוסי אמר אין בהם לכלוך פה. יח) במקרא כתוב ועל. וכ"ה בפסיקתא וברבה ויקרא שם. ובתנחומא ורבה דפנחס המאמר מסודש עיי"ש. יט) בפסיקתא הגי' זה זיז שדי. ובויקרא רבה ג' מ"ר מאיר. ובתנחומא דפנחס הגי' תני ר' חייא בשם ר"מ. אבל ברבה שם הוא כמו שהוא לפנינו. אמ"ש ראיתי להעיר כאן על פנה גדולה בענין האגדות. והוא שלא יעלה על לבך שעמדו אלו החכמים ונתווכחו מה בהמות זו לוכלת וכמה היא שותה ואם יש במימי הירדן כדי לחלום פה או לא. אלא ענין הדבר כך הוא. מעבר כל אומה ואומה היא שיש לה ספורי הגדות. ומליצה ומשורריה משתמשים בהם להשגבת מליצותיהם. וכן היו הגדות מפולסמות בימי קדם לבאותינו אשר היתה בהם הארץ לחורבה ונשתמשו הנבילים והכתובים בהם במליצותיהם. וכדי שלא ישתכחו מדור לדור היו חכמי הדורות מספרים לותם הענינים לתלמידיהם כשהגיעו למקרא מן המקראות המשתמש במליצתו בליצו הגדה. וכפי ערבב הענין היו הסיפורים בשינוי וחילוף בפי המספרים. זה אמר הדבר בענין זה וזה אמרו בענין אחר. וכשבאו לאח"כ התלמידים המאספים השמועות שבמעו מפי רבותיהם עשאום הפלוגתא דמר אמר הכי ומר אמר הכי. וענין אלו הגדות שלפנינו הוא. בחלוקת

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

לך ולא היתה [בריה] יכולה לעמוד בו. וזהו שלמה בן דוד. ויהי לחם שלמה [ליום אחד] שלשים כור סלת [וששים כר קמח] (מלכים ה' ג'). א"ר שמואל בר יצחק אילו מיני (מלטוכים) [מלטומי'] היו. אכל לסעודתו לא הייתה ברייה יכולה לעמוד כ). ע ש ר ה ב ק ר ב ר י א י ם (שם שם ג') אפוטמים כא). ו ע ש ר י ם ב ק ר ר ע י ו מ א ת צ א ן (שם) מן המרעה כב). ל ב ד מ א י ל ו צ ב י ו י ח מ ו ר ו ב ר ב ו ר י ם א ב ו ס י ם (שם) רבי ברכיה בשם רבי יהודא אומר מיני ציבורייה כג) ורבנין אומרין עוף גדול מעולה ומשובח היה עולה ונותן על שלחנו של שלמה בכל יום כד). א"ר יהודא בר זברא אלף נשים היו לשלמה וכל אחת ואחת היתה עושה סעודה כסעודה זו. כסבורה שמא אצלה הוא סועד. הוי א ם א ר ע ב ל א א ו מ ר ל ך כה): (לפוי) [עפוי] אחד מסרתי לך ולא היית יכול לעמוד בו. ואיזה זה (כהוין) [נחמיה]

מיני המיות לפי המקלא הם בג' קוגים. קוג א' שמשכנים בארץ והם בהמה וחיתו ארץ עם רמש האדמה. הקוג הב' הם השוכנים במים חית ודגת הים ושרץ המים. והקוג הג' הם המעופפים על פני רקיע השמים כל עוף כנף ושרץ העוף. והנה לכל א' מאילו הקוגים בפי ההגדה ילול אחד מיוחד בגדלו ובאכיותיו. והנה בהמות ולויתן וציז שדי. וארמוז עליהם כאן בפרטן. ב ה מ ו ת. הנה בבר רמזנו עליו במקומות במדרשים וע"ב פדר"א פי"א וב"ב ע"ד ע"ב ויקרא רבה פי"ג. ובתנחומא פ' בלבים. והוא נקרא ג"כ ש ו ר ה ב ר. והמקראות שהשתמשו במליצתם עליו הם באיוב ובתהלים שהוזכרו כאן ועיי' בתרגום תהלים שם. ל ו י ת ן. בתרגום יונתן בבראשית בבריאת התניינים ותהלים ק"ד ובפדר"א פ"ט ובאריכות בב"ב ע"ד ע"א וע"ב וע"ז ג' ע"ב ובחולין ס"ז ע"ב ובראבה ובתנחומא שם ובמדרש כונן יום ה' ובפסיקתא פיקקא אחריתי דסוכות. ונקרא ג"כ תנין אשר בים ולויתן כמש בריח ולויתן כמש עקלתון. והכתובים השתמשו בו באיוב שם ותהלים ע"ד וק"ד וקמ"ח וישעיה כ"ז. ז י ז ש ד י. במדרשים שם ובתרגום תהלים כ' ואיוב ג' פ' אל תבא לנכה בו ובב"ר פי"ט וב"ב כ"ה ע"א וע"ג ע"ב ובגיטין בעכין אשמדאי ובתרגום שני לאסתר בענין מלכת שבא ובמדרש כונן יום ה'. והוא נקרא ג"כ תרנגול ברא ובן כן. והוא מרכן קמי קונ"ה ומעבד רוח דלומית. וכשתתכל במדרש תהלים ק"ד מה שדרשו על לויתן ובויקרא רבה פ' שמיני מה שדרשו על הבהמות הטמאות ומה שדרשו בפדר"א על ישראל המים תראה שהשתמשו חכמי האגדה באילו הפיפורים לרמוז בהם על האומות ולע"ל עתידין להעשות קציני ופעודה לצדיקים. כ) כ"ה בד"פ. ובקלא מוקאות בפסיקתא ג' מ ל ט מ י ה ובקלתן הגי' א"ר י ל ח ק ה ל ל ו ל י ק י ק ד ל ה. ובערוך ערך מ ל ט מ י א העתיקו ופי' המוסיף בלשון יוני מאכל מתוקן בדבש. כא) תרגום איש בריא גבר פטים. והוא כמו פטומים והאל"ף כוספות ברמש ודוגמתה במלות הרבה. כב) בפסיקתא ליתא לכל זה אבל בילקוט מלכים איתא ומס ג' אר"ש בר כחמי אלו מיני מלטומא ע ק ר ס ע ו ד ה לא היתה בריה וכו' מ פ ו ט מ י ם ועשרים בקר רעי מן המרעה. כג) וכ"ה בד"פ. ופי' המפורשים שהיא מלה רומית ועניכה מאכל ומזון. ובפסיקתא הגי' מיני ב ר ב ר י א. ובילקוט שם הגי' ר' י ה ו ד ה ב ר ב י ר ב ר כ י ה מ י נ י ב ר ב ו ר י ם. וכערוך ערך ב ר ב ר י א כתב בויקרא רבה בוכי יומך בפ' אשרי משכיל מהו וברבורים אבוקים ר' י ה ו ד ה א ו מ ר מ י נ י ב י ב ר י ם רבנן אמרי עוף ט מ ו ר הוא ומעולה הוא ו ה י ה ב א מ ב ר ב ר י א והיה עולה על שולחן שלמה בכל יום. ואמת העיר החכם מוהר"ש באנעל שלא כמלא לפניהו שם (ואולי נקטע ולפני בעל הערוך עדיין היה) ושהוא כמלא בקהלת רבה פ"ג. ושם הגי' מה הוא וברבורים אבוקים ר ב נ ן א מ ר י מינא ברבייה ר' ב ר כ י ה בש"ר י ה ו ד ה ע ו ף גדול היה ומעולה ומשובח והיה עולה ו י ו ש ב ע ל ש ו ל ח נ ו ב כ ל י ו ם ו י ו ס ו מ ה י כ ן ה ו א ב א מ ב ר ב ר י י ה ה י ה ב א ב כ ל י ו ם. כד) בפסיקתא הגי' עוף גדול נאה ומשובח (היו) [והיה] עולה על שולחן שלמה בכל יום ועיי' באות דלעיל. כה) בפסיקתא הגי' וכל א' וא' ע ו ש ה ל ו ס ע ו ד ה ס ב ו ר ה שמא וכו'. ובתנחומא דפ' פנחס כל אילו המאמרים קעוגים ומסירים וה"ג התם מ ל ך א' ה י ה ל ך ו ש מ ו ש ל מ ה פ' ויהי לחם שלמה וגו' אר"י בר ז ב י ד ה אלף נשים היו לו לשלמה וכל א' וא' עושה לו בכל יום כזה זו סבורה שאצלה הוא סועד. וכ"ה ברבה שם. ובב"מ פ"ו ע"ב גרסינן ויהי לחם שלמה וגו' ואמר ג ו ר י ו ן ב ן א ס ע י ו ן מ ש מ י ה ד ר ב הללו לעמילן של עבדים

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

הפחה. ואשר היה נעשה ליום אחד [שור אחד] צאן שש ברורות וצפרים נעשו לו כל עשרת ימים ויין להרבה ועם זה לחם הפחה לא בקשתי כי כבדה העבודה על העם הזה (במדבר ה' י"ח) כו). מהו ל ח ם ה פ ח ה. הונא בר יוקו אמר הקבטין כז). [הוי אם ארעב לא אומר לך]:

ריח ניחחי תנא אין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה. כלום האורחים נהנים ממנו אלא הריח. [אמר להם הקב"ה בניי מכל קרבנות שאתם מקריבין לפני כלום אני נהנה מהם אלא הריח שנאמר ריח נחחי] כח):

ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר (משלי י"ג כ"ה). צ ד י ק א ו כ ל ל ש ו ב ע נ פ ש ו זה אליעזר עבד אברהם. שאמר לאמנו רבקה הגמיאיני נא מעט מים מכדך (בראשית כ"ד י"ז) גמיאה אחת. ו ב ט ן ר ש ע י ם ת ח ס ר זה עשו הרשע. שאמר לאבינו יעקב הלעיטני נא מן האדם [האדם] הזה (שם כ"ה ל'). אמר רבי יצחק בר אליעזר פער פיו אותו רשע כגמל. ואמר אנא פתחי לפומי ואנת הוי משלח ואזיל. כהדא דתנינן תמן אין אובסין את הגמל ולא דורסים אבל מלעיטים אותו (שבת פכ"ד) כט): ד"א צ ד י ק א ו כ ל ל ש ו ב ע נ פ ש ו זו רות המואביה. דכתיב ותאכל ותשבע ותותר (רות ב' י"ד). א"ר יצחק את ש"מ תרתי. או ברכה שרתה בידו של צדיק או ברכה שרתה במעיה של צדקת. [אלא מן מה דכתיב ו ת א כ ל ו ת ש ב ע ו ת ו ת ר נראין הדברים שהברכה שרתה במעיה של צדקת]. ו ב ט ן ר ש ע י ם ת ח ס ר אלו אומות העולם ל).

מאיר מגן דוד עין

ור' ילמק אמר הללו לליקי קדירה (ועפ"י הבבלי הוא נוסחת הפסיקתא) ולמר ר' ילמק אלף כסיס וכו' עיי"ש (ועיי' ברש"י שם דכלאה שנוסחא אחרת היתה לו). ותו גרס פתס מאי ברבורים אבוקים רב אמר שאובסים אותן בע"כ (אמ"אש מכאן ראיה להתיר ההאבסה בע"כ ועיי' שבת קנ"ה ע"ב ובתו' שם בד"ה אין אובסין) ושמואל אמר שאובסים ועומדים מאליהם וכו' עיי"ש כו) במקלא כתוב נעשו לי ו ב י ן ע ש ר ת י מ י ס ב כ ל י י ן וגו'. ופי' ע פ ו י מלשון עייפות לפי שהעמים נחמיה עליו עבודה רבה וכ"ה הגי' בד"פ ובגליון קלת נוסחאות שבפסיקתא. ובקלתן הגי' ע ב ו י וכ"ה בילקוט פ' פנחס. כז) בקלת נוסחאות בפסיקתא הגי' ה ו כ א ב ר י ק ו א ל ובקלתן ר' ה ו כ א ב ר ר' י ו ס י א מ ר ק ק ב ע ו ן ובערוך ערך ק ק ב ט י ן מהו לחם הפתה ה ו כ א בר י ק י אמר ק ק ב י ט י ן פי' ל ח ם ח ם. והמוסיף רמז על תרגום ירושלמי מלי חורי מלי דרפתא קקבטין. ופי' שם המפרש שהוא דרך מאכל עניים. ובתנחומא פ' פנחס כל המאמר משונש והכי ג' התם (רבי) נחמיה הפתה (אומר) לא (היה יכולת) [היית יכול] לעמוד [בו] ואשר כעשה ליום א' וגו' אמר הקב"ה בני לא מפני שיש לפני אכילה ושתיה אלא בשביל הריח שתהיו ערבין ונוחין לפני ריח ניחוח. וכעין זה הוא ברבה שם והתם ג' נחמיה ה פ ת ם לא ה י ה יכול לעמוד ב ס ע ו ד ת ו שב' ואשר היה כעשה וגו' אמר הקב"ה וכו' א מ ר ת י ל כ ם אלא בשביל הריח שתהיו ערבים ו נ ו ח י ם לפני כריח ניחוחי. כח) הגהתי עפ"י הפסיקתא אלא דהתם איתא כ ך ה ק ב " ה א מ ר ל י ש ר א ל וכו' כלום א י נ י כהנה וכו'. ואני תפסתי מנהון הלשון דלהלן בסוף השעה. ופי' א ל א ה ר י ח ריחן של ישראל בטע"ט וכמו שהרחיצו הדברים ברבה ובתנחומא שהעתקתים בלות דלעיל. כט) וכ"ה בקלת נוסחאות בפסיקתא ובקלתן אר"י ב"ר ז ע י ר א. וכ"ה ברבה ובתנחומא פ' פנחס וכבר שיבו שם הסגנון עיי"ש. ובב"ל פס"ג ג' א " ר ז ע י ר א פער וכו' א"ל אכא פתח פומי ואת תהא משתדל ואזיל וכו'. וירלה דשם עיקרו ואולי יש להגיה א"ל י ל מ ק א"ר ז ע י ר א. והועתק המאמר פתס במדרש משלי שם. ל) ובפסיקתא בקלת נוסחאות ג' לה קתנא וה"ג ו א ס כ ן ש"מ תרתי לו ברכה שרתה ע ל א ו ת ו ל צ ד י ק לו ברכה שרתה במעיה של אותה לדקת א ב ל מ מ ה ד כ ת י ב ו ת א כ ל ו ת ש ב ע ו ת ו ת ר כ ל א י ן ה ד ב ר י ם ש ה ב ר כ ה ש ר ת ה ב מ ע י ה ש ל א ו ת ה צ ד ק ת. וברבה ובתנחומא שם קיצורו וג' פתס זו רות המואביה שכתוב בה ותאכל ותשבע ותותר שהברכה שרתה ב פ י ה של אותה לדקת. וברבה שם שהברכה ה י ת ה בפיה. ובויקרא רבה פנ"ד גרסינן וילבש לה בגדי קליל זעיר בראשי אלבעותיו כתן לה והכתיב ותאכל ותשבע ותותר א"ר ילמק א כ ן ש מ ע י כ ן מ י כ ה תרתי (כלו' מן וילבש לה בגדי) לו ברכה שירת בידו של אותו לדיק

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

איך מאיר שאלתי את רבי דוסתאי (לחד) מן כוכבה (לחד לו) מהו ובטן רשעים תחסר. (לחדתי לו) [אמר לי] גוי אחד היה בעירנו ועשה סעודה לכל זקני העיר (תימני) [וזמנני] עמהם. והביא לפנינו מכל מה שברא הקב"ה בששת ימי בראשית. ולא היה שלחנו חסר אלא אגוזי פרך בלבד. מה עשה. נטל את הטבלא מלפנינו שהיתה יפה כששה ככרי זהב ושברה. אמרתי לו מפני מה עשית כן. אמר לי. רבי אתם אומרים העולם הזה שלנו והעולם הבא שלכם ואם אין אנו אוכלים עכשיו אימתי אנו אוכלים. וקראתי עליו הפסוק הזה ובטן רשעים תחסר (לח): ד"א צדיק אוכל לשובע נפשו זה חזקיהו מלך יהודה. שתי (לוגדות) [אגודות] של ירק וליטרא אחת של בשר היו מעלים לפניו בכל יום. והיו ישראל מליזים אחריו ואומרים זה מלך ורצין בן רמליהו מלך. ומשוש את רצין בן רמליהו (ישעיה מ' ו') (לג) יאי מלכות לרצין, הדא היא דכתב יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין בן רמליהו (שם) (לג). מה ההולכים לאט בר קפרא אמר חזרנו על כל המקרא ולא מצינו [מקום] ששמו לאט אלא זה חזקיהו מלך יהודה שהיה מטהר את ישראל במקוה של ארבעים סאה מנין לאט. אמר להם הקב"ה אוכלים אתון בעיין לכן הנני ה' מעלה עליכם את מי נהר העצומים והרבים את מלך אשור ואת כל כבודו ועלה על כל אפיקיו והלך על כל גדותיו (שם שם ז') (לג). ובטן רשעים

מאיר מגן דיד עין

לו בלכה שירת בעיה של לותה לדקת ללא מן מה דכתיב ותאכל ותשבע ותותר לכו יודעין בצלכה עורה בתוך מעיה של לותה לדקת. וכ"ה ברות רבה שם פ"ה. ובמדרש משלי הגי' כמו שהיא בפסיקתא ללא דג' אות ש"מ וכו'. ועיקר הדברים כמו שהם בויקלא וברות רבה וכ"ה בילקוט משלי. ונוסחת הפסיקתא משובשת ול"ל ולכן ש"מ וכו'. ולפנינו קטוע קלת והלי אות ש"מ קלי לומה דכתב לעיל מינה ויצבע לה קלי. לא) הגהתי עפ"י הרבה והתנחומא וה"ג התם ברבה מעשה בגוי לחד שזימן כל בני עירו ולא היה שולחנו חסר מכל מעמים לס אלא לגוזי פרך בלבד מה עשה בטל לת הטבלא מלפנינו שהיתה יפה כשה ס כרי כסף (ובתנחומ' יותר משמה ככרי כסף) ושברה וכו' אמר לי אתם לומרים וכו'. לבל במדרש משלי הגי' לל"מ שלכי דוסתאי מי בי יבא מהו ובטן וגו' לתרתי לו גוי לל' וכו' לכל בני העיר וזמנני וכו' בעולמו בשבת יומי בראשית וכו' שהיה עוה עשה ככרי זהב וכו' לתר לי רבי העוה"ז וכו' ובטן רשעים תחסר אלו אוה"ה (ועיי' בפה"ל דל' דוסתאי בל' יבאי תלמידו שלל ל"מ היה). ובפסיקתא הגי' לל"מ שלכי ל' דוסתאי מן כוכבא (ובקלת נוסחאות שלתי דוסתי מכובבה ובגליון שם שלתי אתל' דוסתיי מן כוכבה. ובל"פ דוסתיי) ולתר לי מהו וכו' ולתרתי לו וכו' (וזימני) [וזימני] עמהם וכו' לתר לי אתם לומרים וכו' לתו לוכלים עכשיו מה כעשה וקרלתי וכו'. ובילקוט משלי הגי' לל"מ שלכי ל' דוסתאי מהו ובטן וגו' וכו'. ונעם שבירת השולחן פי' הז"ל מחמת כעס שלא היתה סעודתו שלמה. ול"ב דזמות דעת היתה להרלות רוב עשרו. לג) במקרא כתוב ובן רמליהו. לג) במקרא כתוב ולכן הכה אדני מעלה עליהם וגו' הנהר וגו'. בקלת נוסחאות בפסיקתא הגי' אמרו עליו שתי אגודות וכו' והיו ישראל מלעיגים ולומרים זה מלך ולין בן רמליהו מלך יאי מלכות לרצין הה"ד וכו' ולא מלאנו מקום וכו' מכין לאט כך הוא עולה לל"ל הקב"ה לישראל לתם לוכלים בעיין וכו'. ובמדרש משלי אמרו עליו על חזקיהו שתי אגודות וכו' זה מלך ולין מלך ומשוש ומלכות רלוה לרצין בן רמליהו הה"ד וכו' מי השלא הלכים לאט אלא זה חזקיה וכו' (וילאה שהמאמר קטוע) מכין לאט לל"ל הקב"ה לתם לוכלים ושבעים ולכן הנה וגו'. ובערוך ערך לאט הגי' ר' שמעון בן לקיש לתר חזרנו על כל המקרא ולא מלינו מקום ששמו לאט וכו' מטהר לת ישראל ממקוה שיש בו מ' סאה מכין לל"ט. כלו' יותר ממקוה. ולפנינו כלאה שיש להגיה כמקוה (ולפי שפיבר הכתוב מטהרתן של ישראל ועשייתן לת הפסם לא הגהתי). וישא על זה המאמר

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ת ח ס ר ז ה מישע מלך מואב. [שנאמר ומישע מלך מואב] היה נוקד (מלכים ב' ג' ד'). מה נ ו ק ד. רועה. ו ה ש י ב ל מ ל ך י ש ר א ל מ א ה א ל ף כ ר י ם ו מ א ה א ל ף א י ל י ם צ מ ר (סס) מה הוא א ל ף א י ל י ם צ מ ר. ר' אבא בר כהנא אמר (פרומטוי) [פרוכטוי] לד): ר"א צ ד י ק א ו כ ל ל י ש ו ב ע נ פ ש ו אמר להם הקב"ה בניי מכל קרבנות שאתם מקריבים לפני כלום אני נהנה מהם אלא הריח [שנאמר] ר י ח נ ח ח י לה):

תשמרו להקריב לי במועדו אתה צויתה פיקודיך לשמר מאוד (תהלים קי"ט ד'). והיכן צוה. בחומש הפיקודים. ל ש מ ר מ א ו ד תשמרו להקריב לי במועדו לו): היא הפרשה האמורה להלן היא הפרשה האמורה לכאן לז) ולמה היא (לומלת) [אומרה] ושונה. ר' יהודא ור' נחמיה ורבנין. ר' יהודא אומר לפי (סהיה) [שהיו] ישראל אומרים לשעבר היו המסעים נוהגים התמידים [נוהגים] פסקו המסעים פסקו התמידים. אמר הקב"ה למשה לך אמור להם שיהיו נוהגים בתמידים לח). ורבי נחמיה אומר לפי שהיו ישראל מגללים בתמידים. א"ל הקב"ה למשה לך אמור לישראל שלא יהו מגללים בתמידים לט).

מנן דוד

מאיר עין

הוצא סס נערך לז. וה"ג זה חזקיהו מלך יהודה ס ל ח ה י ה ע ו ל ה על שולחנו בכל יום חלח ב' לגודות סל ירק והיו ישראל מליזין עליו וכו'. ועיי' מירש"י ביעעיה סס שחיקן ופירש ענין המדרש. וז"ל וכאן כיצא על שבנא וסיעתו שרלו למרוד בחזקיהו על שרלוהו שלח היה בוחר בשולחן מלכים חלח ח ו כ ל ל י ע ר ח י ר ק ועוסק בתורה עליו כאומר לדיק לוכל וגו' ורלו לת פקח בן רמליהו לוכל מ' קלה גוזלות בקיצוח סעודה והיו מ ל י ז י ן על חזקיהו ולומרין זה הגון להיות מלך לין זה מלך חלח ר ל י ן ו ב ן ר מ ל י ה ו ה י ו ר ח ו י ן ל מ ל ו ך ב מ י י ה ן וזהו ומשוש לת רלין וגו' ח"ל הקב"ה לוכלין לתס מתלוויס לכי מביא עליכס לוכלין הרבה הנה ה' וגו'. וגרסיכן בסנהדרין ל"ד ח"ר יוחנן מ"ד מלרת ה' בבית רשע ומוה ל ד י ק י ס יבורך מ ח ר ת ה' בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה לוכל מ' קלה גוזלות בקיצוח סעודה ומוה לדיקיס יבורך זה חזקיהו מלך יהודה שהיה לוכל ל י ע ר ח י ר ק ב ס ע ו ד ה. ובילקוט משלי סיים ובטן רשעים תחסר זה פקח בן רמליהו שהיה ח ו כ ל ג' מ ח ו ת ג ו ז ל ו ת בקיצוח של סעודה. ולולי כוסמתו היתה כך בפסיקתא. ובדרבה ובתנחומא דפנחס השמיטו כל זה. לד) כ"ה בד"פ. ובפסיקתא הגי' ד ב ר ח ר (ובקלת כוסמלות ליתא) ובטן וגו' זה מישע וכו' דכתיב ביה ומישע מלך מואב וגו' וכו' פ ר ו ב ע י ח. וכ"ה סס בפ' דשקלים בד"ה לדקה תרומס גוי. ובמדרש משלי ג' זה מישע מלך מואב ש ה י ה נוקד ו מ ה ו נוקד רועה ותו ליתא. ופי' המוסיף בערוך ערך פ ר ב ע ח לשון יווני לאן של כבשים למעט על עזים. ולא ליתפרש לאלי קרי עליה ובטן רשעים תחסר. ובפסיקתא סס גרסיכן עוד ד"ח לדיק לוכל לשובע נפשו זה מלכות בית דוד ובטן רשעים תחסר אלו מלכי מזרח כ' יודן ור' הונא (ובקלת כוסמלות ור' חונא) כי"ח מלה לאן היה עולה לכל ח' וח' בכל יום ורה"ח אלף לאן היה עולה לכל אחד ואחד בכל יום. ובמדרש משלי ג' ליה כמי אלא שהוא קטוע. וה"ג התס לדיק וגו' אלו מלכי ישראל ובית דוד ובטן וגו' אלו מלכי מזרח לאן היה עולה לכל ח' וח'. ובילקוט משלי ג' ליה כמי. אלא דג' אלו מלכי מזרח ומערב. וקיטע להא דר"י ור"ה. וכ"ל דעב"פ המאמר שלפניו הוא קטוע. והא דר"י ור"ה מתרגי לאלי קרי עליה ובטן רשעים תחסר. לה) בפסיקתא הגי' ז ה ה ק ב " ה ח"ל הקב"ה ל י ש ר א ל מכל הקרבנות וכו' שנאמר ריח וגו'. וכ"ה במדרש משלי וסס ג' לאמר הקב"ה לישראל בניי וכו' אלא ריח ניחח. וכ"ה בילקוט פנחס. ובילקוט משלי מדרש חדש והוא עפ"י הרבה והתנחומא דפנחס עיי"ש. ולולי היתה לפניהס פסיקתא בנוסחא לאחרת ממה שהיא לפניכו אלא שקיצעוה קלת מפני כבודו של מעלה. והילקוט העתיקה וקיצע בה בדרכו. לו) כ"ל דדרש ל ש מ ר מ א ד לשמור מ ו ע ד. לז) להלן בפ' תלוה. לח) בפסיקתא הגי' ר"ח לפי שהיו ישראל אומרים לשעבר היו נוהגים המסעות ונוהגים התמידים וכו' וכ"ה בילקוט פנחס. לט) כלו' שהיו מגללים הפרוכת במסעות בשעת הקרבת תמידים ולא היה אפשר להקריב דמיפכל ביולא וכמו שפניכו במנחות ל"ה ע"א הובלו הפרוכת וכו' עיי"ש. ופניכו שם בשעת כילוק מסעות קדשים נפסלין ביולא עיי"ש. וע"כ לא שמרו במדבר להקריב במובדו דבשעה מסעות לא היו מקריבין. וכאן נוה להם שלא יהו מגללים מעתה ואילך בתמידים. אלא אם יובלהו לשמות מחנה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ורבנן אמרין להלן לתלמוד וכאן למעשה מ). רבי אחא בשם רבי חנינא בר פפא לפי שהיו ישראל אומרים לשעבר היינו מקריבים קרבנות ומתעסקים בהם. ועכשיו שאין אנו מקריבים מהו להתעסק בהם. אמר להם הקדוש ברוך הוא הואיל ואתם מתעסקים בהם כאילו אתם מקריבים אותם מא). רב הונא אמר אין גליות הללו מתקבצות אלא בזכות משניות. מה טעם כי ית נו בגוים עתה אקבצם (הושע ח' י') מב). רב הונא אמר חורי כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי מנחה טהורה (מלאכי א' י"א) מג) וכי יש מנחה בכבל. אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם כאילו אתם מקריבים קרבנות מד). ושמואל אומר ואם נבלמו מכל אשר עשה צורת הבית ותכונתו וגו' (יחזקאל מ"ג י"א) מה) וכי יש צורת הבית עכשיו. אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאילו אתם בונים אותו מו). א"ר יוסי מפני מה (מתחילות) [מתחילין] לתינוקות מתורת כהנים א"כ יתחילו להם מבראשית. אלא אמר הקב"ה מה הקרבנות טהורים אף התינוקות טהורים. יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים מז): ר' אבא בר כהנא ור' אבון. תרויהון בשם ר' עזריה דכפר חטייה. למלך שהיה לו שני (מגריפים) [מגריסין]. בישל לו הראשון תבשיל ואכלו וערב לו. בישל לו השני ואכלו והיה ערב לו. ואין אנו יודעים איזה ערב לו ביותר. אלא ממה שהוא אומר לשני כתבשיל הזה עשה לי. אנו יודעים של שני ערב לו יותר. כך הקריב נח קרבנות וערב לו להקב"ה שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח (בראשית ח' כ"א). הקריבו ישראל קרבן וערב לו להקב"ה. ואין אנו יודעים איזה מהם ערב ביותר. אלא במה שמצוה את ישראל ואומר להם ר י ח נ י ח ו ח י ת ש מ ר ו להקריב ל י ב מ ו ע ד ו. אנו יודעים (ישראל) [של ישראל] ערב לו ביותר מח). ר' אבין אומר למלך שהיה [מיסב] על הקובטין שלו והכניסו לו תבשיל ראשון ואכלו [והיה ערב לו. וכן השני ואכלו וערב לו] והיה (מיה) [ממחה] כזה שהוא ממחה את הקערה מט). רבי

מאיר מגן דוד עין

האהל מועד ישנו בין תמיד של שחר ובין תמיד של ערב. ובפסי' הגי' מ ב ל ג ל י ן בתמידין ויש לפרשם ג"כ הכי וקרי פילוק הפרוכת ג י ל ג ו ל. אבל בילקוט הגי' מ ל ג ל ג י ן והגיהו המפרשים עפ"י הילקוט ואין זה אלא ליגלוג. מ) כלו' הראשונה לגוי ואחרה וכאן למעשה. ואולי ק"ל שלא הקריבו ישראל במדבר כלל עיי' בראב"ע פ' פנחס וס' תלוה ובספרי בהעלותך פי' ס"ז ובמ"ע שם אות א'. ועיי' בילקוט תהלים שהשמיע כל זה. מא) כלו' מהו צורך להתעסק בהן א"ל הקב"ה וכו'. וכלו' דלהכי כתיבה פרשה זו ב"פ א' לתלמוד וא' למעשה ללמדך שיתעסקו בקרבנות לעפ"י שאין מקריבים. והזיא הגיה מ ה כ ת ע ס ק ב ה ס עפ"י הילקוט דתהלים וא"ל. ובפסיקתא ג' ר' מכיכא פתח. והועתק זה המאמר בויקרא רבה פ"ז. והתם ג' שלא יהו ישראל אומרים וכו' עכשיו אין קרבנות [מה] להתעסק בהם וכו'. מב) בפסיקתא הגי' ר' הונא א מ ר ת ר ת י א י ן כ ל ה ג ל י ו ת מתכנסות וכו'. וב"ה בראבה שם, ובקלת נוסחאות שם ר' ח ו נ א. ובב"ב ח' ע"א פירשה עולא דפסוק זה בלשון אדמי נאמר עיי"ש. מג) במקרא כתוב מ ג ש לשמי ו מ נ ח ה וגו'. מד) ובויקרא רבה פ"ז שם הגי' וכי יש מנחה וקטורה בבבל אלא איזו מסנה אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים במשנה כאלו אתם מקריבים קרבן. ובמנחות קי' ע"א דרשה כן ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן עיי"ש. מה) במקרא כתוב ע ש ו. מו) בראבה שם הגי' וכי יש צורת הבית ע ד עכשיו וכו'. וכלו' דבימי יחזקאל עדיין לא היה. ובתנחומא בשיטה ב' לפ' נו מדרש מאוחר מזה הענין ושם ג' לה בשם ר' שמואל ב ר א ח ב ח ועיין שם. מז) לשון א ס כ ן איננו כפי הרגיל בתלמוד. וכלו' א"כ שהן עדיין מתחילין יתחילו מבראשית (ועיין מ"ש בענין זה במדוש למכילתא פ"ו בד"ה ובחר לומא). ובפסיקתא הגי' א"ל א י ס י א מ"מ מ ת ח י ל י ן התינוקת לקרא בת"כ יתחילו מבראשית וכו'. ובראבה שם א"ל א ס י מ"מ מתחילין לתינוקת בת"כ ואין מתחילין בבראשית וכו'. ובתנחומא שם הגי' א"ל אסיא והרמינו שם הדברים עיי"ש. מח) בפסיקתא שם הגי' ור' מ כ י ן. ובראבה ור' חנן. ושם הגי' מ ג י ר ס י ן. ובפסיקתא מ ג ר ס י ן. ופי' הערוך בערך מ ג ר ס פי' מנשל. ועיין בראבה שם שהוסיפו שם והרמינו הדברים עפ"י הת"כ פ' שמיני. מט) בפסיקתא הגי' ר' אבין א מ ר ת ר ת י מ ש ל למלך שהיה מיסב על הקובטין שלו וכו' ו ה י ו ע ר ב ל ו ו כ ן ה ס כ י ו א כ ל ו ו ע ר ב ל ו התחיל מתחה בקערה כך עולות מחיס לעלה לך (תהלים ק"ו) כעולות מחיס לעלה לך כזה שהוא

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

אכין אומר חורי למלך שהיה מהלך בדרך, הגיע לבורגנין הראשון ואכל. לבורגנין השני ואכל שם ושתה שם וכן שם כ). למה מתני על העולה היא העולה (ויקרא ו' ח'). אלא מלמד שהעולה כליל לאישים כא): כבשים בית שמאי אומרים שהן כובשים עונותיהם של ישראל כד"א ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו וגו' (מיכה ז' י"ט) וב"ה אומרים כל דבר שהיא [נכבש] סופו לצוף אלא כבשים בני שנה שהם מכבסים עונותיהם של ישראל כד"א אם יהיו חטאיכם כשנים וגו' (ישעיה א' י"ח) ובן עזאי אומר כבשים בני שנה שהם מכבסים עינותיהם של ישראל ועושים [אותם] כתינוק בן שנה כב): שנים ליום בגלל היום כג): שנים ליום פרקליט ליום והיו לי נאם ה' צבאות ליום שאני עושה סגולה וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד [אתו] (מלאכי ג' י"ז) כד): שנים ליום שהם נשחטים עליהם לשם היום כה): שנים ליום שיהא יודע איזה נשחט בשחרית ואיזה נשחט בערבית:

מאיר מגן דוד עין

ממהה לת הקערה. וכיה ברבה ופס ג' מוסב על לקובינין וכו' תבעיל הרלסון ולכלו והיה עבד לו (והוא גם כן קטוע קלת) התחיל ממהה בקערה כך עולות ממיס לעלה כזה סהוא ממהה בקערה. ולולי שקטוע הוא לפניו. ופי' הקובינין פיל' בערוך ערך לקובינון וערך קבטין ומסב מוכן לאכול בו. כ) ברבה שם הגי' מהלך כמדבר וכו'. ופי' בורגנין בערוך ערך בלגן בתים שעושים ממון לעיר וכו'. ושם מוכרים מזונות לעובדים ושבים. כא) כלו' דלשון היא העולה משמע דמתני עליה בלזה עולה מדבר. וקלמור דבא הכתיב להשמיעך היא העולה על מוקדה שכולה לאישים. ובפסיקתא הגי' ולמה אמר על העולה זאת תורת העולה הוא העולה אלא וכו'. ובקלת מוסחלות וכן בילקוט פנחס הגי' ולמה מתכה. (אלא שבילקוט שם המקרא מסולם בשינוי עיי"ש). ובברבה ויקרא פ"ז שם ג' כך במה שהוא מתמה על העולה זאת תורת העולה היא העולה [על מוקדה] על המזבח כל הלילה וגו' מכאן שהעולה כולה כליל לאישים. קרי לבגנון לשון זה דהוא העולה לשון מתמה. שהכתוב מתמה אותך לידע בלזו עולה מדבר. ולפי גי' זו הוא נמשך יפה אדלעיל שלמדך הכתוב שזו ערבה עליו ביותר ולזה שהא כולה לאישים. ועיי' לעיל פ"ה אות מ"ו דדרש לה בענין אחר. והאי מ"ד ס"ל דשלמים הקריבו בני נח. ואף לגוסחתינו עיקר פירושא הכי הוא. אמ"א מהמשך המדרש בויקרא רבה שם ומתוספות שהוסיפו בו אנו למדין שעיקר המדרש הוא בפסיקתות והועתק להתם. כד) בפסיקתא הגי' כל דבר שהוא כבש מופו לצוף אלא כבשים שהם מכבסים עוונותיהם של ישראל ועושין אותם כתינוק בן שנתו שהוא קי מכל חטאת והוא קטוע. ובילקוט ג' לה כולא. אלא דב' ועושין אותן כתינוק בן יומו. ויפה העיר הז"א דעיקר הנוסחא בן שנה דדרש כבשים בני שנה. וכ"ל דב"ה נמי בני שנה דרשו וכוונו להא דדרש ר"י בשנת פ"ט ע"ב אם יהיו חטאיכם כשנים אלו שסדורות ובאות משנת ימי בראשית ועד עכשיו כשלג יבינו. והז"א רמז על הערוך ערך כבש שהעתיק כולא ושם ג' כתינוק בן שנה שאין לו עון. והעתיק נ"כ מלמד מילמדנו בזה הנוסחא בא"א כבשים שהן כובשין את העוונות ויו"כ בא ומכפר א"ל ב"ה לע"פ שכתוב ש"ן ממ"ך אנו קורא"ים כבשים שהן מלבינין עונותיהן של ישראל כשלג שנאמר כבפי מרעה לבך. כג) בפסיקתא הגי' שנים ליום כנגד היום שנים ליום בגלל היום. ובקלת מוסחלות ליתא וכן בילקוט ליתא. וכ"ל דב' מוסחלות הם שנתערבו ובגלל היום היינו כנגד יום וכמו ששנו בספרי שנים ליום כנגד יום וכו' של שחר היה נשחט על קרן לפונית מזרחית וכו' ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מערבית דרומית ועיי' במ"ע שם אות ע"ז. ופי' גלל מלשון גולל אור מפני חשך וכו' כלו' באותו לד שהיום גולל עלמו אליו. כד) במקרא כתוב אמרה' וגו'. אשר אני וגו'. בפסיקתא ובילקוט הגי' פרקליט לאותו היום שכתובים בו וכו'. כה) בקלת מוסחלות בפסיקתא ג' שהם נשחטים לשם היום. ובילקוט שם בשם ספרי זוטא שנים ליום שיהא הקדש לשם היום וכו' עיי"ש. ובירושלמי דברכות פ"ד ה"א גרסינן שנים ליום חובה ליום שנים ליום שני פרקליטין ליום שנים ליום שהיכתן לשם היום שנים ליום שהא שחיטתן כנגד היום הדא הוא דתנינן תנון וכו' והוא שיהא יודע אי זה מהן נשחט בשחרית ואי זה מהן נשחט בערבית. והרמינו כאן ענין הפרקליטין על

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

קרבני לחמי

עולת תמיד א"ר יודא בר' סימון מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון. הא כיצד. תמיד של שחר היה מכפר על עבירות שנעשו בלילה. ותמיד של בין הערבים היה מכפר על עבירות שנעשו ביום. מ"מ לא לן אדם בירושלים ובידו עון. מה טעם צדק ילין בה (ישעיה א' כ"א) כו): ר' יהודא בר סימון בשם ר' יוחנן שלשה דברים שמע [משה] מפי הגבורה ונבהל ונרתע לאחוריו. בשעה שאמר ועשו לי מקדש (שמות כ"ה ח'). אמר לו הקב"ה למשה. משה לא כשאתה סבור אלא עשרים קרשים בצפון ועשרים קרשים בדרום ושמונה במערב ואני יורד ומצמצם שכינתי בניהם למטה שנאמר ונועדתי לך שם וגו' (שם שם כ"ג). בשעה שחטאו ונתנו איש כופר נפשו (שם ל' י"ב) אמר משה רבון העולמים מי יכול ליתן פדיון נפשו אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלהים כפרו ויקר פדיון נפשם וגו' (תהלים מ"ט ז' וח'). אמר לו הקב"ה לא כשם שאתה סבור אלא זה יתנו (שמות ל' י"ג) כזה יתנו. א"ר מאיר כמין מטבע אש (הרלהו) הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד והראהו למשה ואמר לו זה יתנו כזה יתנו. ובשעה שאמר ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים אם אני מכנים כל חיות שבעולם יש בהם כדי העלייה אחת. או כל העצים שבעולם יש בהם כדי הבערה אחת. דכתיב ולכנון אין די בער וחיתו אין די עולה (ישעיה מ' ט"ז). אמר לו הקב"ה משה לא כשם שאתה סבור. אלא כבשים בני שנה שנים ליום. ולא שנים בבת אחת. אלא אחד בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כז) רב הונא בשם רב אמר שדי לא מצאנוך שגיא כח (איוב ל"ז כ"ג) לא מצינו כח גבורתו של הקב"ה. אין הקב"ה בא כטרחות על ישראל. וכיון ששמע משה כך התחיל משבח בישראל ואומר להם אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו (תהלים קמ"ד ט"ו) כח):

מגן דוד

מאיר עין

היום שלע"ל. ופשוטו של הירושלמי הוא כדר"י בר סימון דלהלן. כו) בפסיקתא הגי' הא כילד תמיד של שחר מכפר על עבירות שנעשו ביום ושל בין הערבים מכפר על העבירות שנעשו בלילה שנאמר לדק וגו' ועיי' לעיל פט"ו אות קל"ז. ובלבא פ' פנחס הגי' כמו שהיא לפנינו. והתם ג' מלעולם לא היה אדם בירושלים וכו'. ובתנחומא שם הגי' כמו שהוא לפנינו אלא שהוא קטוע שם קצת עיי"ש. ובשה"ש רבה פ"א ג' דמיתיך רעיתי מה רעיתי א"ר יוחנן מפרנסתי הן שילבו אותי בב' תמידין בכל יום הה"ד את הכבש וגו' דאר"י בר סימון ב' תמידין היו ישראל מקריבין וכו' שלא שחר היה קרב על עבירות שנעשו בלילה וכו' ולא היה אדם לן וכו'. והוא ג"כ בפסיקתא דאיכה כמוסחתיו. כז) עיי' לעיל פי' ט"ו אות קכ"ו ולעיל פ"י אות ק"ח. ובל"ס שאלות הל אהו הולי א' מוסחאות הם שנתערבו. ובפסיקתא המאמר קטוע ואולי לפי שג' אותו ג"כ בפ' דשקלים. ושם ג' ועשו לי מקדש אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע הכה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואתה אומרת ועשו לי מקדש וכו' ואל מלאם וכו' (והדר נקט הא דקרבנות) כל העלים שבעולם יש בהם העלאה אחת וכו' אלא א' בשחרית וא' בין הערבים של את הכבש וגו' ובשעה שאמר ונסכו איש וגו' וכו' א"ר אבין כמין מטבע של אש הולי הקב"ה. ובבמדבר רבה פי"ב שיטה ב' היא בהלכות דבריס. וכן בתנחומא דויהי ביום כלות שטה א'. וכ"ה בהלחבה קלא שם בפ' כי תשא. והועתק במדרש תהלים מזמור ל"א. ובדבה ובתנחומא דפנחס לא הועתק אלא המאמר הקצר לא שכיהס בבת אחת וכו'. כח) בפסיקתא מוסיף עוד אשרי שאל יעקב בעזרו וגו' וכ"ה שם בפ' דשקלים. ובירושלמי דרים פ' הרואה עיקר המאמר ר"ה בשם רב שדי לא מלאכותו שגיא כח לא מלאכתו כחו וגבורתו של הקב"ה. כלו' לספר כל שבחו עיי"ש. והרמיבו ענין מלאכו ג"כ להא שאין הקב"ה בא בטרחות עם בריותיו. ועשו ממקרא הזה פתיחתא לפ' ועשו אדון עלי שעים שמות רבה פל"ד. ושם הוסבר בשם ר בי כו הגדול ואולי הוא רב. וכן עשו ממנו פתיחתא לרוכה בבבה ובתנחומא פנחס לפ' את קרבני עיי"ש. א מ"ש לפי קבון הענין כלה שהרבה והתנחומא העתיקו מן הפסיקתות. אולם בתנחומא שם הוא פותח בילמדנו רבינו המנחות וכו' כילד היו נקרבות. וילאה שכן היה לפנינו ונקטע. ומלין הדברים שמן הרבתי הועתקה הפ' אל הפסיקתא. והטעם שקטעוה לפי שכבר היה נעלם להם ענין פסיקתא זו כמו שכתבתי לעיל אות א'. אמנם הניחו כל הפי' לפי שקורין בפ' זו בר"ח ולפי שאין ענין ההלכה מענין ר"מ קטעוה.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

פ"יז

ויהי בחצי הלילה [וה' הכה כל בכור בארץ מצרים וגו'] (שמות י"ב כ"ט) ח)

ר' תנחום דיפו בשם ר' (עקיבא) [מנא] דקיסרין פתח ואחשבה לדעת זאת עמל היא בעיני (תהלים ע"ג ט"ז) ב). אמר דוד אין בריה יכולה לעמוד על חצי הלילה אלא הקב"ה אבל אני ע מ ל ה י א ב ע י נ י ג). ולפי שאין ברייה יכולה לעמוד על חצי הלילה אלא הקב"ה לפיכך ויהי בחצי הלילה [וה' הכה וגו'] ד). ר' א ח א (פתח) [פתר] אני [ה'] הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים (ישעיה מ"ב ח') ה). א נ י [ה'] ה ו א ש מ י אמר רבי אחא אמר הקב"ה א נ י ה' ה ו א ש מ י שקרא

מאיר מגן דוד עין

פ"יז ח) גרסינן במסכה דמגילה פ"ד ל' ע"ב בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים. וקשה דמתני' הכי פירושא פ ר ש ת ה מ ו ע ד ו ת ש ב ת"כ הוא הפרשה המתחלת וידבר ה' וגו' דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' וגו' ומסיימת וידבר משה את מועדי ה' וגו'. ושנו במתני' ש ב פ ס ח היינו בכל ז' ימי פסח קורין ב פ ר ש ת וכו'. כלו' ענינו של פסח שבפרשת מועדות שבת"כ. והכי העתיקוה במס' סופרים פי"ז ה"ו. ותנא עלה שם ה"ח שב' וידבר משה את מועדי ה' מלמד שיהיו קורין כל ח' ומ' בזמנו. ואף שאין בענין זה ע"ו פסוקים שיהא ג' פסוקים לה' קדושים. מוסיף עליה מפרשה אחרת. וכדאיתא במס' סופרים פי"א ה"ד. ואולי משום זה נהגו להתחיל בפ' שור או כשב שאז כולא ע"ז פסוקים. אמנם לא הוסיפו מענין שלאחריו שלא יעשו העם בענינו של יום. ובגמרא שם הביאו ברייתא. ת"ר בפסח קורין בפרשת מועדות ומפטירין בפסח גלגל ושאר ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח וכו'. ומשמעות הדברים שהברייתא חולקת על המשנה. אמנם לפרש"י שם מתני' חסורי מיחסרא ומתני' כמי הכי מחוקמא. ובענין מ ל ק ט ו ק ו ר א פי' שם ר' פפא מאפ"ו פימן. ויו"ט האחרון של פסח קורין ויהי בשלח וכו' ולמחר כל הבכור. ופירש"י דביום ב' קורין ביום ראשון ובד' ימי חוה"מ מאפ"ו פי' דהייבו משכו וקחו וגו' אם כסף תלוה וגו' פקל לך וגו' וידבר שבבהעלותך. ואמר שם אביי דהאידנא נהוג עלמא משך תורא קדש בכפא פקל במדברא שלא בוכרא. דהייבו משכו וקחו וגו' שור או כשב וגו' ק-ש לי כל בכור וגו' אם כסף תלוה וגו' פקל לך וגו' וידבר שבבהעלותך וגו' ויהי בשלח וגו' כל הבכור אשר יולד וגו'. והנה זה המנהג הוא כנגד המשנה והברייתא. ומתבארא שלא נתחדש מנהג לחלוק על המשנה והברייתא. אלא שזה היה מנהג קדוש ובלית ההלכה לעקרו ואעפ"כ נשאר המנהג שמנהג עוקר הלכה. ובתוספתא דמגילה שנינו יו"ט הראשון של פסח קורין פ' הנף שבתורת כהנים ושאר כל ימות הפסח מדלגין מענייניות הפסח הכתובין בתורה. ובלי ספק דהאי ברייתא משבשתא. דמאי שייכות לפ' הנף ליומא קמא. אלא ודאי דחסורי מיחסרא וכ"ל יו"ט הראשון של פסח קורין וכו' וביום ב' קורין פ' הנף וכו'. ופי' מ ד ל ג י ן כלו' מדלגין בתורה כדי ללקט מענייניות הפסח. א"כ דט"ס הוא וכ"ל מ ל ק ט י ן. ומברייתא זו לא ידעינן מאי קורין ביום ראשון. אי בפ' המועדות שבתו"כ או משכו וקחו. והנה לפי סדר הפסיקתות שלנו ויהי בחצי הלילה פ' העומר ויהי בשלח. יראה שהיה המנהג לקרות ביו"ט הראשון מן ויהי בחצי הלילה עד סוף פסח דוקא. וזהו מסכים עם המנהג. אלא שלפי המנהג התחילו מן שור או כשב. ואין לדבר טעם. אם לא שנאמר שנשתרבב להם הדבר מאותם שהיו מהנים עפ"י המשנה והיו מתחילין משם כמו שאמרנו. ובז' של פסח ויהי בשלח. והוא מסכים עם המנהג. ולא זז המנהג הקדוש ממקומו אף שבאת המשנה לעקרו. ב) הז"א הגיה בשם ר' מ נ א וכ"כ מדלהלן דל' מנחמן ב ש ם ר' מ נ א. והשם ט נ י א לא מצאתי. ובפסיקתא הגי' ר' תנחום ד מ ן י פ ו ב ש ם ר' כ ח ו נ י א. ג) כלו' פועל ריק ובטל שא"א לי לעמוד על זה. ד) כלו' הקב"ה בכבודו ובעצמו בכיכול הכה וכן דרשו שם במכילתא. ה) כנ"ל להגיה. ועיין לעיל פי"ד אות כ"ג דמוכח דלא עביד לה פתיחתא. ועוד דלהלן מסיק לפתיחתא דואחשבה לדעת זאת וגו'. ואפילו לי גרסינן

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

לי אדם הראשון. הוא שמי שהתניתי ביני לבין עצמי. הוא שמי שהתניתי ביני ובין מלאכי השרת. וכבודי לא אתן ר' נחמן בשם ר' אבון אלו השדים ו). ר' מנחמן בשם רבי מנא אמר אין כל בריה בעולם יכולה להבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור אלא הקב"ה אבל אני עמל היא בעיני ולפיכך ויהי בחצי הלילה [וה' הכה כל בכור] ז):

כתיב מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האומר לירושלים תושב ולערי יהודה תבנינה וחרבותיה אקומם (ישעיה מ"ד כ"ו). רבי ברכיה בשם ר' לוי מי שהוא מקיים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים אין אנו יודעים (שמו) [שהוא] אומר לירושלים תושב ולערי יהודה תבנינה ח). אלא מלאך אחד נגלה על אבינו יעקב ואמר לו לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל וגו' (בראשית ל"ב כ"ט) נגלה הקב"ה לקיים את גזירתו של אותו מלאך ויאמר לו אלהים שמך וגו' (שם ל"ה י') ירושלים שכל הנביאים מתנבאים (עליו) [עליה] שניבנית על אחת כמה וכמה ט). יש אומרים מקים דבר עבדו זה משה לא כן עבדי משה (במדבר י"ב ז'). ועצת מלאכיו ישלים זה משה וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים (שם כ' ט"ז). אמר הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה (שמות י"ב י"ב) הלך משה ואמר לישראל כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (שם י"א ד') אמר הקב"ה כבר הבטחתי למשה ואמרתי לו בכל ביתי נאמן הוא (במדבר שם). יהא משה עבדי כזבן. אלא מה אמר משה כחצות הלילה אף אני פועל בחצי הלילה י):

מאיר מגן דוד עין

פתח לריך לפרשו מלשון פתר ובד"פ ליתא אלא פת'. ו) ודרשיה ליה הכי שאפי' הם היכם יכולים לעמוד על חלי הלילה. וקרא הכי מידרש כבודי לאחר לא אתן וק"ו ותהלתי לפסילים. ז) בפסיקתא ג' לכולא הכי ולפי שאין בריה יכולה לעמוד על חלי הלילה אלא הוא לפיכך כתיב ויהי בחלי הלילה וה' הכה וגו' אבל משה אמר כחצות הלילה ר' אבא בר כהנא פתח אני ה' הוא שמי אמר הקב"ה וכו' ביני למה"ש וכבודי לאחר לא אתן ר' אמר מנין בשם ר' אבין אלו (הנשאלים) [הנעבדים] (כלל דהיינו שדים וקרוים אחר אלהים אחרים) ר' כמנן בשם ר' מני וכו' אבל אני עמל הוא בעיני ע"כ. והשאר ליתא. ובלי ספק שמסדרה העתיקה מפסיקתא רבתי משונשת שנזדמנה לו ולא עמד על עניכה וחוסיף בה אבל משה אמר כחצות הלילה אבל העיקר כמו שהבאתי. מ) כלו' ר"ל מפרש דמקרא זה ק"ו אמר וכדמסיק אלא מלאך וכו'. ולשון אלא אינו כפי הרגיל בתלמוד וכ"ה כמה פעמים במדרשים שנשתמשו במלה זו לחזק הענין. ט) בפסיקתא הני' חזר ונגלה הקב"ה על יעקב אביו לקיים גזירתו וכו' מחנבאים עליה עלכו"כ. ועקרו בב"ל פע"ח וה"ג התם משה אקים וכו' שהוא אומר וכו' אלא מלאך א' שנגלה על יעקב אביו הה"ד ויאמר אליו וגו' ועל מלאכיו ישלים שנגלה הקב"ה על יעקב אביו בשביל לקיים גזירתו של אותו מלאך שא"ל לא יעקב ואף הקב"ה א"ל כן הה"ד ויאמר לו אלהים וגו'. והאי קיומא ליתא הכא. ושם פפ"ג ג' משמקים דבר וכו' אלא מלאך א' נגלה על יעקב אביו וא"ל עתיד הקב"ה להגלות עליך בבית אל ולהאליף את שמך ואני עתיד לעמוד עם הה"ד בית אל ימצאנו וגו' (הושע י"ב) ידבר עמך אכ"כ אלא ידבר עמנו ונגלה עליו הקב"ה לקיים דבריו של מלאך ירושלים שכל הנביאים מתנבאין עליה עלכו"כ שיקיים דברי נביאיו. ומסגנון הלשון ניכר שהוא פגום מאוחר. י) וס"ל שהפרשיות בפ' בא שם מסורסות ואין מוקדם ומאוחר בתורה. והאי יש אומרים הוא ר' אבהו בשמות רבה פי"ח דעביד לה פתיחתא לויהי בחלי הלילה ודרש בה בחריכות ובעין ובעלת מלאכיו דרש כלפי אבותם עי"ש. והדורש שלפניכו קיצר דבריו ושינה בם וע"כ לא הזכירם על שמו. ובפסיקתא ג' דבר אחר מקים וגו' זה משה כדכתיב לא כן וגו' וכו' שכאמר ישלח ויאמר וגו' וכו' ואמר הקדוש ברוך הוא למשה כבר הבטחתיך ואמרתי לך לא כן עבדי וגו' יהיה משה כמבזב אלא מה משה אמר כחצות הלילה אף אני כחצות הלילה לפיכך כתיב ויהי בחלי הלילה. ועיין בילקוט פ' בא בלמז קפ"ו שקיצר ושינה במאמרים כדרכו.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ויהי בחצי הלילה

חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קי"ט ס"ב). רבי פנחס בשם רבי אליעזר בר' מנחם מה היה דוד עושה. היה נוטל כנור ונבל ונותנם מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם. והיו חכירי ישראל שומעים את קולו ואומרים ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו על אחת כמה וכמה. ונמצאו כל ישראל עוסקים בתורה. אמר ר' לוי חלון היתה על מטתו של דוד פתוחה לצפון והיה הכנור תלוי כנגדה והיתה רוח צפונית יוצאת בחצי הלילה ומנשבת בה והיה הכנור מנגן מאליו. ההי"ד כ נ ג ן (מלכים ב' ג' ט"ו) כ מ נ ג ן אין כתב כאן אלא כ נ ג ן ה מ נ ג ן הכנור היה מנגן מאליו יח). והיו כל ישראל שומעים אותו. והוא שדוד אומר עורי כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר (תהלים כ"ז ט') יט) איתער יקרי מן קדם יקרא דבריי. לית יקרי חשוב כלום קדם יקרי דבריי. א ע י ר ה ש ח ר אנא (נעורל) [מעורר] שחרא ושחרא לא עוררתני. והיה יצרו הרע מרגיזו ואמר לו. דוד דרכן של מלכים השחר מעוררם ואתה אומר א ע י ר ה ש ח ר. דרכם של מלכים להיות ישינים עד שלשה שעות יג) ואתה אומר ח צ ו ת ל י ל ה יד). (ומה הוא) [והוא] אומר ע ל

מגן דוד

מאיר — עין

מ מ" מ ש מגנון הלשון מוכיח שהועתקה הפסיקתא מן הפסיקתא רבתי וגרסו בה ד ב ר א מ ר. יח) מייתי ראיה שמין כנור היה להם שהיה מנגן מאליו מהא דכתיב ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'. ומצינא ליה דהאי ק ח ו ל י מ נ ג ן כלי מנגן משמע ומדקאמר עליה והיה כ נ ג ן המנגן משמע שהיה מנגן מעצמו. ויש כאן מסתאות לחלות עיין לקמן. יג) במקרא כתוב ע ו ר ה כ ב ו ד י. יג) בפ"ק דברכות במ"ב. יד) בפסיקתא הגי' היה נוטל נ ב ל ו כ נ ו ר וכו' והיו מ כ מ י ישראל וכו' מה דוד מלך ישראל וכו' עוסקים בתורה ע ל י ד ו וכו' היתה פתוחה ע"נ מיטתו של דוד לרוח לפון וכו' ד כ ת י ב והיה כנגן נ נ ג ן המנגן אכ"כ אלא כנגן הכנור מנגן מאליו וכו' שומעים א ת ק ו ל ו ו א ו מ ר י ס מ ה ד ו ד מ ל ך י ש ר א ל א כו עאכו"כ ו כ מ ל א ו כ ל י ש ר א ל ע ו ס ק י ס ב ת ו ר ה והוא שדוד אומר וכו' איתער כ ב ו ד י מן קדם איקריה דבריי ולית איקרי חשיב כלום מן קדם איקריה דבריי וכו' מעורר שחרא ושחרא לא הוי מעורר לי וכו' ילרו מרגיזו וכו' השחר מ ע ו ר ר ס וכו' ו כ ן דרכם וכו'. ועיקר המאמר הוא בירושלמי פ"ק דברכות. פעמים חצות לילה ופעמים קדמו עיני אשמורות וכו' מ"מ לא הוה (ארחא) [שחרה] אחיא ומשכח לדוד דמיך הוא שדוד אמר עורה כבודי וגו' איתעיר יקרי מן קומי איקריה דבריי איקרי לא חשיב כלום מן קדם איקריה דבריי א ע י ר ה ש ח ר אלא הויכא מעורר שחרה שחרה לא הוה מעורר לי והיו ילרו מקנירנו ואומר לו דוד דרכן של מלכים להיות השחר מעורדן ואת אמר אעירה שחר דרכן של מלכים להיות ישיכין עד ג' שעות ואת אמר חצות לילה ו ה ו א א ו מ ר ע ל מ ש פ ט י צ ד ק ך ומה היה דוד עושה ר' פנחס בשם ר"א בר' מנחם היה נוטל נבל וכנור (וכותנו) [וכתנן] מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם כ ד י ש י ש מ ע ו מ ב י ר י ת ו ר ה ו מ ה ה י ו מ ב י ר י ת ו ר ה א ו מ ר י ס ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו עאכו"כ א"ר לוי כנור היה תלוי כנגד חלונותיו של דוד והיה רוח לפונית מנשבת בלילה ו מ כ פ כ פ ת בו והיה מנגן מאליו ההי"ד והיה כנגן המנגן כנגן נ מ נ ג ן אכ"כ אלא כנגן המנגן הכינור היה מנגן מאליו. והאי דרשא דוהיה כנגן גרסינן לה בירושלמי דסוכה פ"ה בשם ר' בנימין בר לוי. וה"ג התם ללמדך שאין רוה"ק שורה אלא על לב שמח מ"ע והיה כנגן המנגן ותהי עליו ר ו ח א ל ה י ם א"ל בנימין בר לוי והיה כנגן נמנגן אכ"כ אלא והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים. וירלה דלענין אחר איתאמר התם. והכי דרש דאילו הוה כתיב כנגן נמנגן דמשמע שאלישע עלמו נגן בידו כבר אפשר לומר שכך היתה דרך נגואתו לשורר את דבריו ע"י כלי שיר. אבל מדכתיב ה מ נ ג ן א"כ כל עלמו אינו צריך לו אלא כדי שיהא נגו שמח עליו. ולפ"ז נראה דנוסחתינו באן עיקר. ונוסחא דירושלמי דברכות כשתרגמה מהא דר' בנימין בר לוי. והא דר' לוי גרסינן לה בבבלי ברכות ג' ע"ב בשם ר' א מ א ב ר ב י ז ב א א"ר ש מ ע ו ן ח ס י ד א. ושם ג' כינור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות בא רוח לפונית (פירש"י ונקביו נלד לפון וכו' ע"ש) ומשבת בו ומנגן מאליו. והועתקו אלו המאמרים מכאן ברות רבה ריש פ"ו אלא בקיצורים שם הקופרים. והתם ג' ר"פ בש"ר א ל י ע ז ר ב ן י ע ק ב ואולי הוא ע"ק. ובאיכה רבתי בפ' קומי

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

משפטי צדקך טו), [ומהו על משפטי צדקך] על משפטים (שהולמת) [שהבאת] על פרעה, ועל צדקה שעשית עם שרה זקינתי ה"ד וינגע ה' את בית פרעה נגעים גדולים על דבר שרה אשת אברם (בראשית י"ב י"ז) טז): ד"א על משפטי צדקך על משפטיך שהבאת על אומות [העולם]. (וכנ) [ועל] צדקה שעשית עם זקיני ועם זקינתי יז) שאילו (התחיל) [השחיל] לה קללה אחת מלמטה מחיכן הייתי עומד. אלא שנתת בלבו (בברוכה) [וברכה] ברוכה לה' בתי (רות ג' י') יח): ד"א משפטי צדקך על המשפטים שהבאת על המצרים במצרים. ועל צדקה שעשית עם אבותינו במצרים. שלא היו בידם (מלות) אלא שתי מצות דם פסח ודם מילה ה"ד ואעבור עלייך ואראך מתבוססת בדמייך ואומר לך בדמייך חיי (יחזקאל ט"ז ו') זה דם פסח ודם מילה יט):

[ויהי בחצי הלילה וגו'] תני ר' שמעון בן יוחי משה לא היה יודע עיתותיו ולא רגעיו ולא זמניו של לילה לפיכך אמר כחצות הלילה (שמות י"א ד'). אבל הקב"ה (היה) יודע עיתותיו ורגעיו וזמניו של לילה לפיכך הוא נכנס בו בחוט השערה כ). ומי חלקו. ר' בנימן בר יפת בשם ר' יוחנן הלילה נחלק מאליו ורבנן אמרי יוצרו חלקו הכד"א ויהי בחצי הלילה ולהלן את אמר ויחלק עליהם לילה (בראשית י"ד ט"ו) כא). א"ר תנחומא (לחיכם) [אמר הקב"ה אביהם] יצא בחצות ואני יוצא עם

מאיר מגן דוד עין

רוני בלילה הועתק מן הירושלמי עיי"ש. ובהרחבת הדברים ג' לה בבמדבר רבה פע"ו בפסיקתא דקז לא הלוים. וסס ג' ל"ר פרחק הכהן בר חמא כבול היה תלוי. וערבבו שם הא דר"פ והא דר"ל כאחת עיי"ש. אבל בתנחומא דבהעלותך שם דגרים לה כולא גרים לה בשם ר' שמעון חסידא (ואולי יד מגיהים שלעו בו עפ"י הבבלי). ובמדרש תהלים כ"ב הועתק מן הפסיקתות אלא שאינו שם הסגנון קלת עיי"ש. והתם איתא רבי בשם ר' אלעזר אמר והוא ע"ש ול"ל ר"פ וכו'. טו) כל"ל וכ"ה בירושלמי שם. טז) במקרא כתוב אתפרעה נגעים גדולים ואת ביתו וגו'. ובפסיקתא הגי' שהבאת על או"ה ועל לדקה שעשית והבאת עם שרה זקנתי וכו' והוא מעונב. ובדות רבה ג' משפטים שהבאת על פרעה שנאמר וינגע וגו' ולדקות שעשית עם אברהם ושרה. יז) כל"ל. ובפסיקתא ג' על או"ה ועל לדקה שהבאת ועשית וכו'. ובדות רבה ג' שהבאת על עמונים ומואבים ולדקות שעשית וכו'. ואולי עיקר הגי' אומות קחס והכוכה על עמונים ומואבים אלא שלא רצה לעומס בפי של דוד משום בילא דשתית מיניה וכו'. יח) במקרא כתיב ברוכה את וגו'. בפסיקתא הגי' שאילו השחיל לה קללה אחת מלמטן וכו' אלא נתת (בו) [בלבו] ברכה שנאמר וכו'. ובדות רבה הגי' שאילו המיט לה קללה אחת מאין הייתי בא ונתת בלבו וברכה שם' וכו'. ובילקוט רות בדפוסים אחרונים הגי' המיל אולם בדפוס ישן הגי' השחיל. וירא"ה שגי' זו עיקר. ומלת מלמטה ליתא בבבא ובילקוט. וירא"ה לי שאילו לא כוון כאן אלא על קללה כפשוטו (וכמו שאמרו בדות רבה שם אלדה שהמרידה רות לבועז דכתיב ויפרד וגו' ובדין הוא שיקללנה אלא ובועם בה' וגו' נתת בלבו וברכה וכו') לא היה ל"ל אלא שעשית עם זקינתי. וכמו שאמרו בבמדבר רבה פע"ו אמר דוד מיב אני לבעוד בחצי הלילה ולקלסך על פלאות שעשית עם זקנתי בחצי הלילה דכתיב וכו'. אלא לדבר אחר כוונו ובלשון נקיה דברו חז"ל וכמו שאמרו שם בבמדבר רבה מלמד שהסביב על ילדו בדרכה זו. יט) עיי' במכילתא בא ריש פ"ה. ובפסיקתא הגי' שהבאת על מצרים ועל הלדקה וכו' אלות שינאלס בהסובבת לה ס' מלות דם פסח וכו' בדמיך חיי. ובדות רבה הגי' ולדקות אשר עשית עם אבותינו במצרים שלא היו בידם מצות להתעסק בהם ויגאלו ונתת להם ג' מצות שיתעסקו בם ויגאלו ואילו הן דם פסח ודם מילה א"ר לוי באותה שעה נהעבר דם הפסח עם דם המילה אל' ואעבור עליך וגו'. וירא"ה שכן עיקר הנוסחא. ולפנינו הוא קטוע. ועיי' בדבה שמירקו שם המאמרים כדי לסדרן על עכין המקרא. כ) בפסיקתא הגי' משה לא היה יודע לא עתיו ולא רגעיו ולא זמנה של לילה וכו' הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו וזמנה של לילה לפיכך אמר בחצי הלילה ר' בנימין וכו'. והוא מגמון משובש. כא) עיקר זה המאמר הוא בב"ר פמ"ג על ויהלך עליהם לילה ועליה קאמר ומי חלקו וכו'. והועתק לבאן.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

בניו בחצות ורבנן אומרים אמר הקב"ה (לזכיכס) [אביהם] יצא עמי מאמש ועד חצות ואני יצא עם בניו מחצות ועד הבוקר כב). א"ר יצחק אין שרה של מצרים נופל אלא ביום. מה טעם. דכתב ובתחפנחס חשך ה י ו ם בשברי שם את מטות מצרים ונשבר בה גאון עוזה וגו' (יחזקאל ל' י"ד) כג) ואמר כ י ו ם ה ה ו א יהיו המש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה' צבאות עיר ההרס [וגו'] (ישעיה י"ט י"ח) [ע י ר ה ה ר ס] עיר השמש כד). (מון) [נ ו א] אלכסנדרי כה). נ ו ף (מכפוח) [מנפיס] כו). ת ח פ נ ס חופיינס כז). ו ע י ר ה ה ר ס (פרק לכי) [סרקאני] כח). ו ע י ר ש מ ש (לילו פילוס) [אליופולים] כט). אמר ר' יוחנן בן זכאי מצינו שהיום והלילה קרויים יום דכתב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בלאסיח ל' ה') ל). רבי יהושע בר נחמיה שמע לה מן הדא גם חשך לא יחשיך ממך לילה כיום יאיר כחשיכה כאורה (תהלים קל"ט י"ב) לא) ח ש י כ ה שהיא אורה לפני ולילה לתשמישן של בריות לב). הוי (בו) ביום מתו בכוריהם של מצרים לג): כיצד. לקו מכת מיתה מבערב והיו

מאיר מגן דוד עין

והתם ג' ויסלק וגו' רבב"י משם ר' י ו ח נ ן הלילה כחלק מחליו ורבנן לאמרי יולרו חלקו לאמר הקב"ה וכו'. ובפסיקתא ג' ר' בנימין בר יפת בש"ר יוחנן לאמר (ומלות ו מ י ח ל ק ו ליתא) הלילה כחלק מחליו ו י ו ל ר ו חלקו כגון הכא לא לאמר ויהי בחצי הלילה ולהלן הוא לומר וכו'. ועיי' בתכילתא ריש פי"ג ובמ"ע שם ובמצוה למכילתא פ"י לות ה'. כב) בדבה שם הגי' א מ ר ה ק ב "ה א ב י ה ס פעל עמי בחצי הלילה אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה ואימתי בתלרים שב' ויהי בחצי וגו' א"ר תנחומא לית דמפקין ליסכא אחרינא אמר ה ק ב"ה א ב י ה ס ילא בחצי הלילה אף אני אצא עם בניו בחצי הלילה שב' כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא. ו ס ת מ א דהתם היינו ר ב נ י ן דהכא. אלא שלפי הנוסחא דהתם משמע דלית ביכייהו אלא משמעות לשון. ובפסיקתא הגי' כמו שהיה לפניו אלא שקטועה קצת וחסרים המלות ו ר ב נ י ן א ו מ ר י ס. ועיי' בפדר"א פכ"ז. ועיי' בת"י פ' לך לך שתרגם ולחפליג להוס ליליא בארעא פלגותא לגבן עם מלכיא ופלגותא לבניכעא לתיתבי בוכריא בתלרים וגו'. דמוכח שהעיקר בנוסחא שלפניו. כג) בפסיקתא הגי' ל"ר י ו ח נ ן וכו'. כד) השתא מפרש איזה הן חמש ערים ואמר שביר ההרס הוא עיר השמש. וכן תרגם המתרגם עם קרתא ביה שמש דעתידא למיחרב. וכלו' שהנביא קורא עיר ה ח ר ס לעתיד חורבן עיר ה ה ר ס. ועיי' מנחות ק"י ע"א. ובפסיקתא הגי' ו א י ל ו ה ן ח מ ש ע ר י ס ל' ח ל ק י ה ב ע ס ל' ס י מ ו ן א מ ר כ ו ל ו כ נ ס ס ו ע י ר ה ה ר ס ו ע י ר ש מ ש כולא זה אלכסנדריא וכו'. וירלה שהמאמר שלפניו קטוע. כה) וכ"ה בפסיקתא כ ו ל א זה אלכסנדריא וכן תרגמו המתרגם וכ"ה בריש ב"ר פ"א ולקמן פל"ג. כו) כל"ל. ובפסיקתא ג' נוף זה מרפיס והוא ג"כ ע"ס. והמתרגם תרגמו מ פ י ס והביאו הערוך ערך מ פ י ס וכתב המוסיף שנקראה בלשון יוני ורומי מ מ פ י ס. כז) בפסיקתא הגי' מ ו נ פ נ י י ס והמתרגם לא תרגמו א"כ היתה נקראת כמו שהיא במקרא. אבל כבר בא שמה במקרא בשינויים תַּחְפַּנְחֵס תְּחַפְּנְחֵס תַּחְפְּנֵס ואולי ל"ל לפניו חַ פְּ נֵ ס בהשמטת התי"ו. ובתרגום השבעים שתרגמוה תפני השמיטו המי"ת והס השמטות הרגילות להקל על הלשון. כח) כ"כ להגיה. ובפסיקתא הגי' מ ד ק א כ י ומגי' זו למדתי שהיא אלה אחת עכ"פ אף שאין בידי להכריע בין הנוסחאות. ולפי הנוסחא שלפנינו יש לפרשה על ב' פנים אם שהיא נקראת כן על מלאכת האורגים או על שם אומה של קרקיים שהיו יושבים בה והם יושבי אוהלים. עיי' בערוך ערך קרק. כט) כל"ל וכ"ה בערוך ערך א ל י י ס ו ן והוא תרגום עיר שמש בלשון יון. ובפסיקתא הגי' ז ה פ ו ל י ס והוא שיבוש. ואף שאמר לעיל שעיר ההרס היא היא עיר שמש וכן תרגמה המתרגם עיי' לעיל אות כ"ד ל"ל שב' עיירות סמוכות היו זו לזו ושתיהן היו נקראות ב י ת ה ש מ ש (דעיר שמש לא כולא במקרא) וכשנחרבה האחת היתה נקראת החרבה עיר ההרס ואח"כ ברקאני והב' קראוה ע י ר ה ש מ ש או א ל י פ ו ל י ס בלשון יון. וע"ע בהערות החכם מוהר"ש בלבער בפסיקתא שם. ל) מייתי לה הכא משום דלקמן. ובפסיקתא הגי' ה ט קרוים וכו'. לא) במקרא כתוב ו ל י ל ה. לב) וכלו' דלגבי הקב"ה אף הלילה קרוי יום. לג) כל"ל. והנהו מאמרים לייתב קראי אחי. דהכא כתיב ויהי בחצי הלילה וגו' ולהלן כתיב ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים בב' בהעלותך. וא"ר יצחק משרה של מצרים כפל ביום ובריב"ז אף הלילה בכלל יום ובריב"ל לגבי הקב"ה הלילה יום.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מפרפרים כל הלילה ומתו ביום לד). ומה טעם. כולנו מתנו אין כתב כאן אלא כולנו מתים (שמות י"ב ל"ג) מייתין ואזלין. הכמא דאת אמר ביום הכותי כל בכור (במדבר ח' י"ז) לה) ולהלן את אמר ביום [וגו'] הקדשתי לי כל בכור (שם ג' י"ג). אמור מעתה ביום שמתו בכוריהם של מצרים בו ביום הקדשתי לי כל בכור לו):

וה' הכה כל בכור בכור לאיש. בכור לאשה. בכור לזכר. בכור לנקבה לז). הא כיצד. בא אחד על עשר נשים והיו יולדות עשרה בנים. [וכן עשרה אנשים באו על אשה אחת וילדה עשרה בנים] נמצאו כולם בכורים אנשים. הגע עצמך שאין שם בכור לא לאיש ולא לאשה לא לזכר ולא לנקבה מה אני מקיים כי אין בית אשר אין שם מת (שמות י"ב ל') אמר רבי אבא בר אחא אפוטרופוס של בית היה מת. כמא דאת אומר שמרי הראש כי לא היו בכור וישימהו אביהו לראש (דה"א כ"ו י') לח): תני רבי נתן ביום שהיה בכורו של אחד מהם מת היה צר אוקינין שלו בתוך ביתו אותו היום היה נידקת ונשחקת וניזרת והייתה קשה עליו כאילו אותו היום קברו. א"ר יודן לפי שהיו המצריים קוברים בתוך בתיהם והיו הכלבים נכנסים דרך הכוכים ומשמטים את הנכור מבין הכוכים ומתעתעים בהם והיתה קשה עליהם כאילו אותו היום קברוהו לט):

מאיר מגן דוד עין

ובפסיקתא הגי' ול' יהושע בן כתמני וכו' הוי בו ביום וכו'. לד) מאמר בפני עצמו הוא וכדמסיק לקמן. ולולי הוא קטוע. ובריש מס' שמחות הקדימו המפרפרים מאמר לגדה וז"ל. ויהי בחצי הלילה וגו' וכתיב כי לי כל בכור ביום הכתי וגו' ואתה מציב ל"ד יוחנן לעפ"י שהכה אותם מכת מות מחצי הלילה היתה בפשם מפרפרת בהם עד הבוקר ומשל הדיוט אומר כתת פת לנער הודע את אמו אף הקב"ה אמר אודיע לבני ביתה המשחקת הזאת שבוכאיהם האיך מתים בה אלא תשמור בפשותם עד הבוקר כדי שירחו בני בשוכאיהם. ובלי ספק שמי שכתב אלו הדברים יבד ביקר דבריו בפסיקתא שלפניכו. ואלה זה המאמר בריב"ז שהוזכר לעיל. ע"כ הזכירו בשם ר"י אלא שטפל עליו דברים והרחיבם עפ"י קנקון המיוחד לו. ובילקוט פ' בהעלותך הנוסחא ביום הכתי כל בכור ולהלן הוא אומר ויהי בחצי הלילה וגו' הא כיצד אלו בכור מיתה והיו מפרפרים וכו'. וירחה שהוא מהוספת בעל הילקוט עפ"י סידורו כדרכו. ובפסיקתא הגי' הא כיצד וכו' והוא מהגהת המעתיק שחשב שזה המאמר הוא אחד עם הא דלעיל. לה) הכא מסיק למה הדר לאוקמי שביום מתו הבכורים משום דכתיב כי לי כל בכור וגו' ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי ומשמע שמלת ביום נמשך על הכתי ושביום הכה אותם ומאותה העת הקדיש הבכורים. לו) כלו' במקרא דלהלן שאמר כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל וגו' נמשך מלת ביום על הקדשתי לומר שביום הקדשתי מעת הכותי וגו'. ומצ' כתובים אלו אחה למד ביום שמתו וכו' בו ביום הקדשתי וכו'. ובפסיקתא הגי' כולם מתים אכ"כ אלא כולנו מתים מתים ואזלין עד הבקר הכא אח אמר ביום הכותי וכו' להלן אח אמר הקדשתי לי וגו' וכו'. והיא מהגהה שהגיה המעתיק מן הפסיקתא רבתי. ועפ"י הפסיקתא העתיק בעל הילקוט בפ' בהעלותך עיין שם. לז) כלו' בין בכור מן האב ובין בכור מן האם ובין בכור לזכרים שהוא זכר ובין בכור לנקבות שהיא נקבה בכורה. והז"א הגיה בכור זכר בכור נקבה וא"ל. לח) במקרא כתוב כי לא היה. הגהתי עפ"י הפסיקתא ושם הגי' אל"א בר חמא אפוטרופוס וכו'. ובמדרש תהלים ע"ח ג' ויך כל בכור וגו' אל"א בר חמא בכור לאיש בכור לאשה בכור לנהמה בכור לכל ואם לא היה בכור אפוטרופס שבבית מת שב' כי אין בית אשר אין שם מת. ושם מזמור ק"ה הגי' אל"א בר כהנא וכו' עיי"ש. ועיי' במכילתא בא פי"ג בד"ה כי אמרו כולנו וגו'. ועיי' בשמות רבה פי"ח בפתיחתא בעמה כי טוב סחרה. לט) בפסיקתא הגי' תני בשם ר' נתן וכו' של א' מהם מת לר וכו' ואותו היום וכו' כאילו אותו היום קבלוס ור' יודן אמר וכו' ומשמיטין את הבכורות מבין המתים אמרים וכו' אותו היום קבלוס הוי כי אין בית אשר אין שם מת. ועיקרו במכילתא שם. ושם הגי' כי אין בית וגו' ר' נתן אומר וכי לא היה שם בתים אשר אין שם בכורות אלא כיון שהיה הבכור מת לא' מהן היו עושין לו איקונין ומעמידו בביתו ואותו היום בשחקות ונידקות וזלות והיה אותו היום קשה להן כיום הקבורה ולא עוד אלא שהיו המצרים מקוברים בבתיהם והיו כלבים באין לשם ומחטטין ומוציאין את

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מ ב כ ו ר פ ר ע ה מכאן שפרעה היה בכור מ). נתכנסו כל הבכורים אצל אבותיהם אמרו להם כיון דאמר משה ו מ ת כ ל ב כ ו ר ב א ר ץ מ צ ר י ם (שמות י"א ה') כל מה דאמר על הלין עמא אתו עליהון. אלא אתון ונפיק אילין עבראי (מניכון) [מבינינון] ואי לא הלין עמא מייתין. אמרו עשרה בנים לאחד ממנו ימותו כחד מנהון מא) ולא תקים על אילין עבראי מב). אמרין כל (כמה) [סמא] דמילתא ניזלו לגבי פרעה דהוא בכור דילמא דאיהו חיים על נפשיה ונפוק אילין עבראי מבינינין. הלכו להם אצל פרעה. אמרו לו כנין דאמר משה ו מ ת כ ל ו ג ו' וכל דאמר על הלין עמא אתא עליהן אלא קום ואפיק הלין עבראי (מניכון) [מבינינון] ואי לא הלין עמא מייתין. אמר צאו וקפחו שוקיהם של אילו. אנא [אמר] נפשי או (כפסיכון לעגרלי) [נפשיהון דעבראי] ואתון אמרין הכדין מג). מיד יצאו הבכורים והרגו באבותיהם ששים רבוא. הדא היא דכתב למכה מצרים בבכוריהם (תהלים קל"ו י') למכה ב כ ו ר י ם ב מ צ ר י ם אין כתב כאן אלא למכה מ צ ר י ם ב ב כ ו ר י ה ם הבכורים הרגו ששים רבוא מד). רבי אבון בשם ר' יודה בן פזי אמר בתייה כת פרעה בכורה הייתה. (וזכות) [ובזכות] מה ניצולה. בתפילתו של משה דכתיב טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה (משלי ל"א י"ח) ב ל י ל כתב כד"א ליל שמורים הוא לה' (שמות י"ב מ"ב) מה):

מאיר מגן דוד עין

הבכורות מתוך כוכיהן ומתעתעין בהן והיה אותו היום קשה להם כיום הקנולה. ועיי' במ"ע שם אות י"ט ובמהדורא תניינא שם. מ) עיין במכילתא שם בד"ה מבכור פרעה. מא) כגו' הסיבוס שאפי' אם ימותו כולם שקול הוא לנו כמיתת אחד. מב) כגו' ולא מתקיים הדבר הזה על אילו העברים. מג) בתמיה. מד) כ"כ כמו שהגהתי. ובפסיקתא הגי' ונתכנסו וכו' ו א מ ר ו וכו' על ה ד י ן ע מ א אתא עליהון אלא ק ו ם ו א פ י ק ה ל י ן ע ב ר א י מ נ י נ ן וכו' ה ל י ן ע מ א מייתין אמרו ל ה ו ן עשרה בנים לאחד ממנו י מ ו ת מ ד מ נ ה ו ן ו א ל תקים דאילון עבראי אמרין כל מ מ א דמילתא כ י ז י ל וכו' דילמא ח י י ם ע ל ן ו ע ל נ פ ש י ה ו י פ י ק ה ל י ן ע ב ר א י מ נ י נ ן וכו' ו א מ ר ו ל ו וכו' וכל מה דאמר ע ל ן ו ע ל ה ל י ן עמא וכו' קום פ ו ק אילין עבראי מ נ י נ ן וכו' ד א כ א א מ ר א ו כ פ ש י ה ו ן ד ה ל י ן ע ב ר א י ואתון אמרין כ ד ו ן מ י ד י ל א ו ה ב כ ו ר ו ת וכו'. וצילקוט העתיק כל הפסיקתא אלא שקיצר בה ובגרים הכי ונכנסו כל הבכורות וא"ל ב ג י ן ד א מ ר מ ש ה וכו' מנינא וכו' א מ ר י ן ע ש ר ה ב נ י ן ל א ח ד מ י נ ן י מ ו ת מ ד מ נ ה ו ן ו ל א י פ ק ו ן א ל י ן ע ב ר א י א מ ר י ן א ל א מ מ א ד מ י ל ת א כ י ז ל ל ו לגבי פרעה דהוא בכור דלמא דהוא חיים על נפשיה ומפיק אלין עבראי מ נ י נ ן א ז ל ו ן ל ג ב י פ ר ע ה א"ל וכו' ו כ ד ו קום ואפיק אלין עבראי מנינן וכו' א כ א א מ ר א י כ פ ש א י א י כ פ ש י ה ו ן ד א ל י ן ע ב ר א י ו א ת ו ן א מ ר י ן יזלין עבראי וכו'. וכבר הועתק זה המאמר בלשון המשנה במדרש תהלים קל"ו על למכה מצריים. בשעה ששלח הקב"ה מכת בכורות א"ל בחצות הלילה ומת כל בכור ונכנסו כל הבכורות אצל אבותיהם ואמרו להם כל מה שאמר משה הביא עלינו אין אתם מבקשים שנמות צאו והוציאו את העברים האלו מבינינו ואם לאו אנו מתים השיבו להם ואמרו א פ י ל ו כ ל ה מ צ ר י ם מ ת י ם אינן יוצאין מכאן מה עשו נכנסו כל הבכורות אצל פרעה והיו מצווחין לפרעה ואומרים בבקשה ממך הוצא את העם הזה שבשבילם רעה חנה עלינו ועליך אמר לעבדיו צאו וקפחו שוקיהם של אלו מה עשו הבכורות מיד יצאו ונטלו כל אחד מרצו והרג את אביו שנאמר למכה בכורי מצרים אב"כ וכו' ס' ריצוא הרגו הבכורות באבותיהם. א מ " א ש בפ' ואתחנן כתיב לו הנסה וגו' בחתת ובמופתים ו ב מ ל ח מ ה וגו'. הא למדת שהיה עם מלחמה ואינו מפורש בכתוב היכן היתה המלחמה המזכרת. מה) בפסיקתא ב' ר' אבין וכו' ובזכות מה וכו'. וכ"ה במדרש תהלים שם. ושם ג' בכורה היתה ובתפלתו של משה נילולה. ובשמות רבה פי"ח עדיד להתיא מקרא סתיתתא ודרש ליה בקנגון אחר. והי"ג התם הנקבות הבכורות אף הן מתות חוץ מבתיה בת פרעה שמלא לה פרקליט עוד זה משה שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא לפיכך אמר שלמה כעמה כי ט ו ב כ מ ר ה ו ח ק ס ב ע ו ד ל י ל ה בחיזה לילה ויהי בחצי הלילה. ויקוד המדרש הזה הול בפסיקתות. ובמדרש מגלי דורש שם כל פסוק ופסוק על אשה לחת מהנשים בהוזכרו בזהבי הקדש ושם דרש ותקס וגו' על בתיה עיי"ש.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ויהי בחצי הלילה

עד בכור השפחה (שם י"ל ה') מי) רב הונא ור' אחא בשם רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אפילו שפחות המוכנות לרחים. והיו אומרות רצונינו בשיעבודינו וישראל בשיעבודן מז). א"ר יודה בן פזי (מנורת) [מסורת] אגדה סרח בת אשר ירדה למצרים (כתמה) [כדנוה] לרחים מח): וכל בכור בהמה אם אדם חטא בהמה מה חטאה. אלא המצריים משתחוים למלאים. שלא יהו אומרים יראתינו הביאה עלינו את הפורענות. קשה יראתינו שעומדת על עצמה שלא היה בה פורענות מט):

[ויהי בחצי הלילה וגו'] ר' הונא ור' יהושע בר אבין (סתניה) [וחתניה] דר' לוי בשם ר' לוי אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה כ). ממי את למד. מאיוב: ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות והאתונות היו רועות על ידיהן (לעיל ז' י"ד) כא). מאי הבקר היו חורשות והאתונות היו רועות על ידיהם א"ר חמא בר חנינא נעשה לו דוגמא מעין עולם הבא כמה דאת אומר ונגש חורש בקוצר וגו' (עמוס ט' י"ג) כב): [ותפול שבא ותקחם ואת הנערים הכו לפי חרב] (שם שם ט"ו) א"ר אבא בר כהנא יוצאות מכפר קרנים והולכות את כל האובלים כולם וכיון שהגיעו למגדל צבעייא מתו שם כג): [ואמלטה רק אני לבדי] (שם) אמר ר' אחא

מאיר — מגן דוד — עין

והנהו דלשנים דלשו לה בעכין לחר. מו) ולע"ג דבהאי פרשה לא כתיב הכא לגלא עד בכור השני לשר בבית הבור כיון דבתחלתה כתיב עד בכור השפחה לשר לחר הרחים משמע ליה דחדא כיתהו. ועיי' ברש"י בה"ת ובלאב"ע שם. מז) הז"ל הגיה המכודכות לרחיים ועיין בערוך ערך כדן ונסתייע מהפיטן לערבית של פסח שבוי וכודן לוקה וגו'. ובילקוט נא הגי' המכלות. ובפסי תא הקילו להבנת הלשון והעתיקו לפי' השפחות טוחנות ברחיים ועיי' במכילתא ובתלמוס יומתן שם. ובפסיקתא הגי' היו לומרות וכו'. מח) כל"ל. ובר"פ לחתא כדמוה כתנות וב' נוסחאות הם והלשונה עיקר. ובפסיקתא הגי' מסורת הגדה היא שלה המנו בשירדה למצרים כדמוה ברחים. ובילקוט בא שהעתיק עפ"י הפסיקתא ג' בשבה שירדה שרה למצרים כידמוה לרחים. ובלי ספק שנוסחא משובשת כזדמנה לבעל הפסיקתא שהעתיק מהפסיקתא רבתי שנחלפה שרה בשרה ומלות בת אשר למלת כאשר ירדה והעתיק כשירדה. ואגב ראמר לעיל והיו אומרות רצוניכו בשיעבודינו וכו' מייתי לה הכא. מט) בפסיקתא הגי' היו משתחווים לבלאים וכדי שלא ירחמו וכו' קשה ירחתנו שעמדה על עצמה קשה ירחתנו שלא שלטה הפורענות בה לפיכך לקח. ועיין במכילתא שם ובמ"ע אות י"ב. נ) וכ"ה בפסיקתא ושם הגי' כונע. ובויקרא רבה פי"ז ג' ר' הונא בשם ר' יהושע בר אבין ור' זכריה אחניה דר' לוי בשם ר' לוי וכו' כונע וכו'. ובברות רבה פ"ב הגי' ר' חוכיא ור' יהושע בר אבין ור' זבדא אחניה דר' לוי לעולם אין בעל הרחמים פוגע מן הנפשות תחלה. ועיי' במדר הדורות ערך זכריה שכתב שהעיקר שר' זכריה אחניה דר' לוי הוה. ולפי נוסחא שלפנינו קרי ליה סתם אחניה דר' לוי ולא פירש את שמו. ובילקוט בא לא נרים אלא ר' זכריה אחניה דר"ל בשם ר"ל. וכ"ל שמלות ר' זכריה הם מהוספת בעל הילקוט ושאר הסמות קיצר כדרכו. ועיין לקמן אות ס"א. נא) במקרא כתוב והאתנות רעות וגו'. נב) בפסיקתא כדכתיב ונגש חורש וגו'. ובויקרא רבה שם ג' לה סתמא ממי אתה למד מאיוב שב' הבקר היו חורשות וגו' מלמד שהראה לו הקב"ה מעין עוה"ב שב' ונגש וגו'. וברות רבה הגי' אל"ח ב"מ הראה (לה) [לו] הקב"ה מעין דוגמא של עוה"ב. ואולי מלות מעין דוגמא ב' נוסחאות כיתהו שנתערבו. ובב"ב ט"ו ע"ב ג' מאי הבקר היו וגו' א"ל יומכן מלמד שהטעימו הקב"ה לאיוב מעין עוה"ב ועיין ברש"י שם. ועיין בתענית ה' ע"א שדרשו מאי הלך ובכה וגו' א"ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל הזיז מן התלם וזהו בא יבא ברנה. נג) בפסיקתא הגי' כמו שהיתה לפניהו. ושם ג' ילא ו מכפר קרייכום והלכו כל האבלון כולו וכו'. ובויקרא רבה הגי' ותפול שבא ותקחם א"ר אבין בר כהנא ילא ו מכפר קרייכום והלכו את כל האבלין ובא ו למגדל לבעייא ומתו שם. וברות רבה הגי' ותפול שבא וגו' אל"כ ילא ו מכפר קרייכום והלכו כל האבלין עד מגדל לבעיים ומתו שם.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

רק מיעוט משובר ומלוקה היה כד). א"ר יודן (נמלטה) [ואמלטה] רק אני לבדי להגיד לך אף הוא כיון שהגיד בשורתו מיד הוא מת הדא הוא דכתיב עוד זה מדבר וזה בא (שם שם י"ז) כה): ויאמר כשדים שמו שלשה ראשים וגו' (שם שם) כיון ששמע איוב כן התחיל מגיים עליהם חיילותיו למלחמה הדא הוא דכתיב ארוץ המון רבה ובוז משפחות יחיתני ואדום לא אצא פתח (שם ל"מ ל"ד) אמר איוב אומה זו בזויה מכל אומות היא ארץ כשדים זה העם לא היה וגו' (ישעיה כ"ג י"ג) ולואי לא היה סבור ליתן אימתו עלי. וכיון שאמר לו אשא אלהים נפלה מן השמים (מיוב מ' ט"ז) [אמר] אם מן השמים הוא מה אני יכול לעשות מיד ואדום לא אצא פתח. ואח"כ ויקח לו חרס וגו' (שם ב' מ') כו): אף מחלון וכליון מתחילה מתו סוסיהם וגמליהם וחמוריהם ואח"כ מת הוא וימת אלימלך איש נעמי (רות מ' ג') ואח"כ מתו שני בניו וימותו גם שניהם וגו' (שם שם ה') (ומ"כ מתה הימ) כז): ואף בנגעים הבאים על אדם כן, בתחילה הוא מתחיל בביתו אם חזר בו טעונים (בו) חליצה וחלצו את האבנים (ויקרא י"ד מ') אם לא חזר בו טעונים נתיצה ונתץ את הבית (שם שם מ"ה). ואח"כ הוא מתחיל בבגדיו אם חזר בו טעונים קריעה וקרעו אותו מן הבגד או מן העור וגו' (שם י"ג נ"ו) ואם לא חזר בו טעונים שריפה ושרף את (הבית) [הבגד] (שם שם ל"ג). ואח"כ

ובכין המלמר לא מיתפרש לי ועיי' במפרשי המדרש רבה שם. כד) בפסיקתא ג' מ"ר הוכא רק לשון מיעוט ולא הוא משובר וכו'. ובויקרא רבה הגי' ומלטה רק אני וגו' מ"ר יודן כל מקום שכתב רק מיעוט אף הוא מושבר ומולקה. ובדות רבה הגי' ומלטה וגו' מ"ר מכיכא רק מיעוט אף הוא משובר ומולקה. כה) לפי שלא הודיע המקרא מה דבר עוד ולא כתיב עוד זה מדבר כדכתיב בפסוק י"ח דרים מדבר כמו מתדבר לשון דבר כלו' בעוד שזה מת זה בא. ובפסיקתא הגי' קחס לבדי להגיד לך אף הוא כיון שהגיד בשורתו מת מיד הס"ד עוד זה מדבר. ובדות רבה הגי' מ"ר יודן לבדי [וגו'] עוד זה מדבר אף הוא כיון שאמר בשורתו מיד מת. ובויקרא רבה הגי' מ"ר יודן לבדי ועל לבדי להגיד לך אף הוא כיון שמע מיד מת. וכלו' שלא נמלטתי אלא לבד להגיד לך וכיון ששמע איוב הדבר מיד מת. כו) בפסיקתא הגי' מ"ר ב"ר כיון ששמע איוב כך התחיל מגיים עליו חיילותיו הס"ד וכו' בזויה מכל האומות היתה ארץ כשדים הלוחי וכו' כיון שאמרו לו וכו' אמר אם מן השמים הוא וכו' אלא ואדום וכו'. ובויקרא רבה ג' עוד זה וגו' ויאמר כשדים וגו' ר' שמואל בר נחמן אמר כיון וכו' מגיים חיילותיו וכו' אמר אומה זו בזויה שב' הן ארץ כשדים וגו' לא היתה בזה אלא ליתן איתה כיון שאמר אם אלהים וגו' אמר מה אני יכול לעשות קל מן מן שמים כפל מאן יכולה לעשות ואדום לא אצא פתח לקח לו חרס להתגרד בו. ובדות רבה כמי ה"ג לה והרמינו שם הדגלים וה"ג מגיים חיילותיו למלחמה אמר כמה חיילות אני יכול לחייל כמה גייסות אני יכול לגיים והאומה בזויה שיש בעולם הן ארץ וגו' הלוחי לא היה בא להפיל איתו עלי וכו' אמר מן השמים הוא וכו' מיד ויקח לו חרס וגו'. ונוסחת ואח"כ ויקח וגו' עיקר. וס"ל עכ"פ שהמקראות בא"ז מסורסות. ונראה לפי שהדרש בריש בכים לאן גמלים בקל ואתונות ובשורה הרעה קדרש בקל ואתונות לאן גמלים בכים. וס"ל דעיקר הדר גמלים לאן. ועיין בסוכה פ' החליל שהקב"ה מתחרט על הכשדים שבראם. כז) לשגירת ליבא דקופר הימ. ובפסיקתא הגי' ואף במחלון וכליון היה כן כי בתחלה מתו לאנס ובקרס וסוסיהם ותמוריהם וגמליהם ואח"כ מת הוא ב' וימת אלימלך איש נעמי ואח"כ מתו ב' בניו של' וימותו גם שניהם וי מותו שניהם אכ"כ אלא גם שניהם שמתו בהמתם עמהם. ובדות רבה הגי' ואף במחלון וכליון כך היה בתחלה מתו סוסיהם וכו' ואח"כ וימת אלימלך ואח"כ וימותו גם שניהם מחלון וכליון. ובויקרא רבה קילר בדבר וגרים אף מחלון וכליון כן בתחלה נגעה בהם מדה"ד בנמונס ואח"כ וימותו גם שניהם. והרמינו הענין בתלמודא פ' בהר עיי"ש. לומר שהענו בתוך העשר שניה הוא מבואר שהרי כשמתו מחלון וכליון חזרה נעמי לבית לחם ובעייה היתה כמו שאמרה אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה'. ועיקר

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

הוא מתחיל בגופו אם חוזר בו ובא אשר לו הבית (שם י"ד ל"ה) ואם לאו בדד ישב וגו' (שם י"ג מ"ו) כמ): ובמצרים כן. בתחילה נגעה מדת הדין במטונם ויך את גפנם ותאינתם (תהלים ק"ה ל"ג) ויסגר לברד בעירם (שם ע"ח מ"ח) ואח"כ ויך כל בכור במצרים (שם שם כ"ה) כט). ר' לוי בר זכריה בשם ר' ברכיה בטכסיסי מלכים בא עליהם. בתחלה סכר אמת המים שלהם דם. ואח"כ הביא עליהם קלנים צפרדעים. ואח"כ ירה עליהם חיצים כינים. ואח"כ הביא עליהם לגיונות ערוב. ואח"כ נתן להם דורמסיות דבר כבד מאד. ואח"כ רמה בהם נפט שחין. ואח"כ השליך אבני בליסטרא ברד. ואח"כ העמיד עליהם כובשים ארבה. ואח"כ (הנשו) [חבשן] בפילקיות חושך. ואח"כ הוציא הגדול גדול שבהם והרגו מכות בכורות בחצות הלילה ם). ר' לוי חתניה דר' זכריה בשם ר' ברכיה כאשר שמע

מאיר **מגן דיד** עין

הלאיה הוא ממיתת מחלון וכליון שמיתתם הוא דבר יולא מן ההלגל לבל ממיתת אלימלך אין ראיה שלאשר שכבר היה בא בנים ולא נקבו ליה הכא אלא בכדי. וכמוסחת ויקרא רבה היא עיקר. ומגמון הפסיקתא היא מאומר. כח) כלו' אם היה חוזר בו מתחלה היה מקוים בו ובא אשר לו הבית עכשיו שלא חזר בו בבל אלה כחקיים בו בדד ישב וגו'. ובפסיקתא הגי' ואף כן בנגעים הבאים על האדם תחלה וכו' נעוכים חלילה וכו' מתחיל בבגדיו וכו' שנאמר ושרף את הבגד ואח"כ מתחיל בגופו אם חזר בו יגאלו ואם לאו בדד ישב וגו'. ובכות רבה הגי' ואף בנגעים כן בתחלה הן באין על ביתו אם חזר בו מועב ואם לאו הרי הן נעוכין חלילה שנאמר וכו' אם חזר בו מועב ואם לאו נעוכין בתילה חזר בו מועב ואם לאו באים על הבגדים ונעוכין בסוף חזר בו מועב ואם לאו נעוכין קליעה שב' וכו' אם חזר בו מועב ואם לאו נעוכין שליפה שב' ושרף את הבגד אח"כ הן באין על גופו אם חזר בו מועב ואם לאו יולא ובא אם חזר בו מועב ואם לאו בדד ישב וגו'. ובויקרא רבה הגי' ואף בנגעים הבאים על האדם תחלה הם באים בביתו חזר בו נעון חלילה ואם לאו נעון בתילה הרי הן באים על בגדיו חזר בו נעון בביקה ואם לאו נעון שליפה הרי הם באים על גופו חזר בו יטהר ואם לאו בדד ישב. אמא"ש מולאין הדברים שפיקר המאמר בויקרא רבה ולא בא בלמד אלא הוא למד. שאע"ג שבדל הנגעים בתורה מתחילים באדם ומסיימין בבית. מ"מ כשהם באים על האדם סידורם ביתו בגדו גופו. ומשם הועתק המאמר. ונמדרו חלקי כל המאמר בבות רבה עפ"י ענין הפרשה. ולפנינו עפ"י ענין הפרשה. ע"כ סיימו בבות רבה בענין מחלון וכליון עיי"ש ולפנינו בענין מלרים. אולם בויקרא רבא סיימו בענין הנגעים בענין הפרשה וכפי עיקר כוונת המאמר. גם הרחיבו קנגון ענינו לפנינו ובבות רבה. כט) בפסיקתא הגי' וכן במלרים וכו' ואח"כ ויסגר וגו' וכ"ה בבות רבה. ובויקרא רבה הגי' אף במלרים ויסגר לברד בעירם וגו' ואח"כ ויך גפנם וגו' ואח"כ ויך כל בכור וגי' וגי' ובוכה היא. ם) בפסיקתא ג' לה ר"ל בר ברכיה וכו' בא עליהם הקב"ה כנגון בתחלה בגד אמת המים שלהם שהיו חזרו לדם וכו' קולכין כנגון לפרדעים וכו' בסס מליס כנגון הכינים וכו' כנגון העדוב וכו' דורמסיאות כנגון הדבר וכו' הביא עליהם נפט כנגון השחין וכו' אבני בליסטרא כנגון הברד וכו' הביא עליהם בעבו כנגון הארבה וכו' הביא בפילקיות כנגון החשך וכו' הוליא כל גדול שבהם כנגון מכות בכורות. והועתק זה המאמר בתנחומא ליש פ' בא והלמידו שם בנגנון הדברים עיי"ש. וכן הועתיקו השאילתות סי' פ' ושם ג' ר' לוי ור' זכריה בשם ר"ב אמרו בעבבים של מלכים בא הקב"ה על המלריים בתחלה בבר להם אמת המים ואח"כ הביא עליהם קולכים ואח"כ ירה בהם חלים ואח"כ הביא עליהם לגיונות ואח"כ נתן להם דורמסיות ואח"כ הביא עליהם כבשים ואח"כ חבשן בפילקיות ואח"כ הוליא הגדול שבהם והרגו. בתחלה בבר אמת המים שנאמר ויהפך לדם יאוריהם וגו'. הביא עליהם קולכים שב' ותעל הלפרדע ואח"ר יוסי בר חכינא קירקוריין של לפרדעים היה להן קשה יותר מן הכל (וזה המאמר הוא ג"כ בתנחומא שם ושם ג' קרקורין היה קשה להם מהשמחתם וכן בערוך ערך קל הביא בשם הפסיקתא וג' ואח"כ הביא עליהם קולכין לפרדעים אח"ר יוסי בר בנא קרקורין היה קשה עליהן יותר מהן). ירה בהם חלים הם

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

למצרים יחילו כשמע צר (ישעיה כ"ג ה'). א"ר אליעזר כל צ ו ר מלא בצור הטדינה הכתוב מדבר וכל צ ר חסר במקרא ברומי הרשעה הכתוב מדבר פמ). ר' לוי בשם ר' חמא בי רבי חנינא מי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים. מה מצרים ד ם אף אדום כן דכתיב ונתתי מופתים בשמים וארץ דם ואש (יואל ג' ג') קנ). מה מצרים צ פ ר ד ע אף אדום כן קול שאון מעיר (ישעיה ס"ו ו'). מה מצרים ש ח י ן אף אדום המק בשרו וגו' (זכריה י"ד י"ב). מה מצרים ע ר ו ב אף אדום וירשוה קאת וגו' (ישעיה ל"ד י"א). מה מצרים כ י נ י ם אף אדום ונהפכו נחליה לזפת (שם שם ט'). מה מצרים ד ב ר [וברד] אף אדום ונשפטתי אתו בדבר ובדם [וגשם שוטף ואבני אלגביש] (יחזקאל ל"ח כ"ב). מה מצרים א ר ב ה אף אדום אמור לצפור כל כנף וגו' (שם ל"ט י"ז). מה מצרים ח ו ש ך אף אדום חשך ונטה עליו קו תהו (ישעיה ל"ד י"א) קנ). מה מצרים נטל הגדול שבהם והרגו אף אדום כן וירד (לאיומה) [ראמים עמם] (שם שם ז') ר ו מ י י ם עמם קד). [אמר] ר' אחא בר כהנא חשך ואפילה שמשו במצרים שלשת

מאיר מגן דוד עין

כנים שכ' ותהי הכנס (בתנחומא מפיים היו ככנסים בגופם של מצרים כמנים). הביא עליהם לגיונות ערוב שנאמר ויבא ערוב וגו' (ובתנחומא הני' הביא עליהן בהבייים וכו'). כתן עליהם דורמסיות דבר שכ' דבר כבד מאד (בערוך ערך ד ר ל מ ו ס ובפסיקתא דויהי בחצי הלילה מותן להם דורמוסיות פי' דבר כבד מאד ובילמדנו ויהי משך אפילה לא חזרו הביא עליהן דורמוסיות זה הדבר). ה ש ל י ך עליהם כפע שחין שכ' ויהי שחין וגו' (ועכין זריקת הכפע הזכיר במכילתא דבשלח מס' ב' בד"ה התילנו ש ש כנגד הכפע שלהם ו ש ח י ן הוא לשון חמוס ודלקת ע"כ דרים ליה הכי). השליך עליהן אבני בליסטרא ברד שכ' ויהי ברד וגו'. הביא עליהם כ ב ש י ם אריבה ר"ל כ ו ב ש י ם ו מ ח ז י ק י ם ב ה ם (אולי אלו המלות הם תוספות מגליון) שכ' נטה ידך וגו' (ובתנחומא הני' גירה בהן אוכלוסין (הרבה [אריבה] ובערוך ערך כ ב ש בפסיקתא ויהי וגו' הביא עליהן כובשין (הרבה) [אריבה] ברים מגלת איכה ולבנות דיק כבשון. והעיקר נראה שהם כובשי המומות). חבשן בפלקיות משך שכ ויהי משך וגו' (ובתנחומא לא חזרו חבשן בבית האסורים ובערוך ערך פ ל ק בפיסקא ויהי בחצי וגו' ובילמדנו ויהי חשך ואח"כ חבשן בפילקיות זה החשך ס"א לא חזרו חבשן בבית האסורין פי' בית הסהר בלשון יוון פילקין). הוליא הגדול שבהן והרגו זה מכות בכורות שכ' ויך וגו'. ובילקוט פ' ואתה העתיק מן התנחומא והוא קטוע עיי"ש. ויש בתנחומא שם עוד מאמר ארוך. כל מה שחשבו המצריים על ישראל הביא הקב"ה עליהן וכו'. ודוגמתו בתנא דבי אליהו והעתיקם הילקוט שם עיי"ש. א מ א ' ש מראין הדברים שעיקר המאמר הוא בפסיקתא רבתי שלפנינו ובעל השאילתות וכן מקדרי התנחומא והילמדנו הרחיבוהו ופירשוהו. ואולי הוא קטוע קצת לפנינו ע"י המעתיקים וכמו שנקטע מאמרו של ר"י בר חכינא שהיה לפני הערוך. והפסיקתא הועתקה מפסיקתא רבתי וכל קגנון לשונה הוא מאוחר. קא) בפסיקתא זה המאמר קטוע וחסר. וכוונת המאמר שאף לע"ל יהיה כן ברומי וכדלקמן. ובשאלתות הגי' ר' לוי מתניה ד ר' ז כ ר י ה אמר כאשר שמע למצרים יהי לו לשמע לור (ודרים י ח י ל ו יהי לו) אר"א כל לור מלא שבמקרא וכו'. ובתנחומא ג' לה קתמא והרחיבו. וג' וכל מכות שהביא הקב"ה על המצריים במצרים הוא עתיד להביא על אדום שכ' כאשר שמע וגו' א"ל אלעזר וכו' במלכות אדום הכתוב מדבר ש ה י א מ ל י ר ה ל י ש ר א ל. ובילקוט ואתה קיטע אותו עיי"ש. ועיין בערוך ערך לר שהעתיק כל לור במקרא ש ל ם וכו'. ובב"ר פס"א הגי' א"ר א ל י ע ז ר. ובשמות רבה קפ"ט ג' א"ר אלעזר בן פדת כשם שהביא הקב"ה על המצריים כך הוא עתיד להביא על מלכות הרשעה שכ' כאשר שמע למצריים וגו' א"ר אלעזר כל לר שבמקרא חסר במלכות הרשעה הכתוב מדבר וכל לור מלא בלור המדינה הכתוב מדבר. והוא ג"כ בתנחומא פ' ואתה ושם ג' וכל לור מלא ב ק פ ו ט ק י י א הכתוב מדבר. ואולי קראו לרומי ל ר ע"ש כשמיל חזק מלר וגו' יחזקאל ג'. ועיי' לעיל אות כ' מי חתכיה של מי. קב) במקרא כתוב ובארץ. קג) במקרא כתוב עליה. קד) וקרא כאן קדר המכות על פי קדר הכתובים שדרשם. ובפסיקתא ובשאלתות ובתנחומא שיבו המאמר וקדרו אותו עפ"י קדר המכות. וגי' הפסיקתא ר' ב ש ם ר' ח מ א ב ר מ כ י כ א מה מצריים בדם וכו' והעכו כחליה לזפת ועפרה וגו' כמד"א ו ס ך א ת ע פ ר וגו' וכו' ומה מצריים שחין אף אדום כן שכ' וגקס שוטף ואבני אלגביש (והוא קטוע כאשר העיר ע"ז החכם

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ימים אבל תהו ובהו לא שמשו בעולם הזה. והיכן עתידים לשמש בכרך גדול של רומי ונטה עליה קותהו ואבניבהו (שם). ורבנן אמרי אומות העולם שלא קבלו את התורה שניתנה מתוך החשך עליהם הוא אומר כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים (שם ס' ג'). אבל ישראל שקיבלו את התורה שניתנה מתוך החשך עליהם הוא אומר ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה (שם) סה:

פ"יח

וידבר ה' וגו' דבר אל בני ישראל וגו'
והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן (ויקרא כ"ג י') א)

מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש (קהלת א' ג') אמר רבי בנימן בר לוי בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם מטים לצד מינות. אמרו כך הוה שלמה צריך לומר מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש יכול אף עמלה של תורה בכלל חזרו ואמרו וכו'. כל המדרש כרכתיב במדרש רבות עד ואין אתם מביאין לי העומר ג). אמר רבי אבין בא וראה כמה היו ישראל מצטערים עצמן על מצות העומר דתנינן תמן קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאוהו

מאיר מגן דוד עין

מוהרי"ם באצבר) וכו' וירדו לאמים עמס ו"ל מליל וילדו רומיים עמס כי הנה החשך יכסה ארץ וגו' לאי"כ אמר וכו'. ובשאלתות הגי' ר' לוי בר בי חניכא אמר וכו' (ונקטע שם עכין דס) וילדו [רומים] עמס וכתיב כי הנה החשך יכסה וגו'. ובתנחומא שם ג' לה סתמא מי שפרע וכו' לפרדעים שהיה קולן קשה ובאדוס קול שאון וגו' במלרים ערוב ובאדוס וישוה קאת וקפוד וינשוף ועורב ישכנו בה ונטה עליה קו תהו וגו'. (וכיון דקאי בהאי קרא העתיק כמי הא דראב"כ דלהלן כוף המאמר ואח"כ חוזר אל עכין הדרוש שהרחיבו ומסיים בו בעכין אחר עיי"ש) במלרים דבר וכו' שחין וכו' במלרים ברד ובאדוס וגשם שוטף ואבני אלגביש וכו' במלרים נגף בכוריהם ובאדוס שם כסיכי לפון כלס וגו' (יחזקאל ל"ב) ר"מ אומר וילדו לאמים עמס וילדו עוברי אל עמס (ואח"כ מוסיף ומסיים) במלרים פרע מאליליהם ואח"כ פרע מהם ובאדוס פורע מן השר שלהם תחלה ואח"כ מהם שב' והיה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום וגו'. ועיין ברש"י ישעיה כ"ג ה' שחפר בלשונו אות דוגמת. ונהפכו כחליה לזפת ועפרה לגפרית דוגמת מכת כיס. וכן בבולם. ושם כתב דוגמת. ובכת הזלזלים וגו' דוגמת הברד והארבה ומכת גדול בארץ אדוס בכבד מכות בכורות. ובוסחא אחרת היתה לפניו בפסיקתא. קה) בפסיקתא הגי' ר' אבא ב"כ אמר וכו' ג' ימים שב' ויהי חשך אפלה וגו' וכו' שברומי שב' ונטה וגו' וכו' מתוך החשך כדכתיב חשך עכן ועל פל וכו'. ובשאלתות ברש ר' אבא ב"כ ובבן ראב"כ אמר וכו' דכתיב ויהי חשך אפלה וכו' בכרך שב רומי וכו' אבל ישראל וכו' מתוך החשך שב' ויהי כעמעכס אתה קול מתוך החשך וכו'. ובתנחומא הגי' ראב"כ וכו' בעוה"ז ולא עתידין לשמש והיכן עתידין לשמש בכרך גדול שבקפוטקיא וכו'. אמא"ש מכאן וכן מהא דלעיל אות ק"א אתה אמר שהיו מכניס את רומי קפוטקיא כדי להעלים הדבר. ובפיוס הפ' אשיב אות ק"ח אתה אמר שהיו מכניס את רומי קפוטקיא כדי להעלים הדבר. והפסיקתא וכמו כן מה שנא בשאלתות ובתנחומא הועתקו ממנה ושינו בהם ואין לך ראיה גדולה מזו שנאו בפסיקתא המכות מקולקות והם מידלוס עפ"י מידורן וכמו שרמזתי על זה.

פ"יח א) הוספתי המקרא וכ"ה בפסיקתא וקיצעוהו הסופרים. ועיי' לעיל פי"ז אות א' שבפ' זו קורין ביום הכפ. ב) קיצעו הכותב לפי שהוא כתוב בקהלת רבה. אולם העתיק תחלת המאמר שהוא קלת בשינוי דהתם ג' ר' בנימין בתם וג' אמרו הרי כל מכמתו של שלמה שבא לומר מה יתרון וגו' יכול אף בעמלה של תורה חזרו וכו'. וכל המאמרים שם עד אר"ב בפטורך וכו' הם ג"כ בזיקרא רבה פב"ח ושם ג"כ הגי' ר"ב בן לוי אבל יחקו

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

לעזרה והיו מהבהבים בו את האור כדי לקיים בו מצות קלי דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בקנים ובקולחות חוכמים אותו כדי שלא יתמעך נתנוהו לאכוב והאכוב היה מנוקב כדי שיהא האור שולט בכולו (מנחות פ"י מ"ד) ג). תמן תנינן שטחוהו בעזרה והרוח מנשבת בו נתנוהו לרחים של גרוסת והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה (שם) ד). אמר ר' לוי הרי שעמלת וחרשת וזרעת וניכשת וכיסחת ועידרת וקצרת ועימרת ודשת ועשית אותה ערימה אם איני מוציא לך מעט רוח שתיזרה מהיכן אותו האיש חי. הוי אין אתה נותן לי שכר הרוח מה יתרון לו שיעמל לרוח (קהלת ה' ט"ו) ה). אמר רבי אלעזר [כתיב] לא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו [שבעת] חוקת קציר ישמר לנו (ירמיה ה' כ"ד) הנותן יהב לכון כולא לית אתון צריכין ליה מן הדין. שבועות חוקות [קציר] ישמר לנו מן השרב ומן הרוחות קשים ומן הטללים הקשים ואלו הן שבע שבתות תמימות שבין פסח לעצרת ו). תני ר' חייא שבע שבתות תמימים תהיינה (ויקרא כ"ג ט"ו) ז) אימתי הן תמימים בזמן שאין ישוע ושכניה ביניהן ח). אמר רבי יהושע בן לוי סנטירך אנא ולית את יהיב לי סנטרותי ט). איר ברכיה מגירסך אנא ולית את מטעם לי מן תבשילך דנירע (לך) מה אינון צריכין. הוא שדוד אמר גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננת (תהלים ס"ח י') אם גשם היא צריכה

מאיר מגן דוד עין

לו שם מלמד לחר וזה המלמד שלפניכו יחסו לרשב"ל עיי"ש. לוכס המלמדים שם בשיכויס הרבה ממה שהם בקהלת רבה. ובפסיקתא הועתק כולו ושם הגי' לר"ב ב ר י פ ת וכו'. וכל המלמדים שם בשיכוי ממה שהם בויק"ר ובקה"ר גם בגכון הלשון שם הוא מלומר עיי"ש. ג) במשנה שלפניכו הגי' היו מהבהבין לותו בלוכ וכו' ובקליסות וכו' ולבוב היה וכו'. ובמשנה שבגמרא הוא פ"ו דף ס"ו ע"א ושם הגי' ג"כ והיו וכו' ובקלוחות. ושם הגי' שולט בכלהו. ובלשה שהוא ט"ס. ובפסיקתא הגי' והיו וכו' בקיס ובקלקת וכו' כתבוהו בלבוב והלבוב וכו' שולט בו. ובויקרא רבה הגי' בקופה וכו' לותו בלוכ וכו' ובקלסות וכו' כתבו בלבוב ולבוב היה וכו' שולט בו. ד) במשנה שם הגי' בלחיס וכו' מעלע עשרה וכו'. ובמשנה שבגמרא כמו שלפנינו. ובפסיקתא ליתא למלות מון תכיכן שהרי היא כולו במשנה לחת וג' הבילוהו לרחיס וכו'. ובויקרא רבה הגי' ושטוהו וכו' הבילוהו לרחיס של גרוסיס כל כך למה כדי להוליא ממנו עשרון וכו'. וכ' שבוקתא שלפנינו עיקר ולכך הוסיף מלת מון תכיכן לומר שהרבה היו מלטערין בדבר. ה) במקרא כתוב ומה וגו'. ו) בפסיקתא הגי' לס לין הקב"ה מוליא וכו' מי ולין לתה מתן שכר וכו'. ובויקרא רבה הגי' הרי שחרשת וזרעת ועדרת וכמת וקלרת וכו' ועשית תבולה בגרכיה לס לין הקב"ה מוליא לך מעט רוח שתזרה מהיכן לתה מי הוי לין לתס כותכין לי ללא שכר הרוח מה יתרון וגו'. ובקהלת רבה ג' לכולא בקנגון לחר וה"ג התס ל"ר לבא בא ולשה כמה לער וכמה יגיעה רולין עד שמגיליין לת העומר כדתכיכן כילד עושין שלומי בית דין יולאין בעיו"ט ועושין לותו כליכות במחובר לקרקע כדי שיהא רוח ליקלר וכל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהא נקלר בעסק גדול ל"ר לוי לומר לך הקב"ה לדס הרי חרשת וזרעת וקלרת ועמרת ועשית עלמות עלמות לס לינו מוליא לך מעט רוח יכול לת לזרות ולפילו שכר לותו הרוח לין לתה כותן לי הוי ומה יתרון וגו'. ו) בפסיקתא הגי' ל"ר לבא כתיב וכו' דיהב לכון כולא ולית לתון וכו' הרוחות קשות ומן הטללים רעים ולימתי בלילו' שבתות שבין פסח לעצרת. וכ"ה בויקרא רבה לבא דשם ג' יהיב וכו' מרוחות רעות. ז) במקרא כתוב תמימת. ח) וכ"ה במדרש קהלת. ובפסיקתא בזמן ישוע. ומסרה מלת שלין. ובויקרא רבה הגיהו המעתיקים ושינו וגרסו בזמן שישראל עושין רלונו של מקום. וכבר הביא הרלב"ן שהגיהו בו בזמן שישועה דשכיכה ביניהן. והוא ז"ל פי' המלמד עפ"י סלוקת הכ"ד משמרות כשתתחיל הספירה מיום א' בשבת לא לא יכנסו ב' משמרות אלו לעבודה בין פסח לעצרת אבל כשתתחיל באיזה יומי הם נכנסין לעבודה בין פסח לעצרת. וכבר העתיקוהו מפרשי הרבות. ט) בפסיקתא הגי' סנטרותי כלוס. ובויקרא רבה ג' ל' יהושע פתס ושם ג' דסנטרותי. ובקהלת רבה ג' לה משם ל' יהושע דסכנין בשם ל' לוי ושם ג' מסנטריות. ובערוך ערך סנטר העתיק

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

נדבות. אם טל היא צריכה ת נ י ף א ל ה י ם נ ח ל ת ך ו נ ל א ה י). א"ר בנאה אמר הקב"ה לישראל בני כשהייתי נותן לכם את העומר הייתי נותן לכל אחד ואחד מכם ע ו מ ר ל ג ל ג ו ל ת מ ס פ ר נ פ ש ו ת י כ ם ל א ש ר כ א ה ל ו ת ק ח ו (שמות ט"ז ט"ז) ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר אין אתם נותנים לי אלא עומר אחד משל כולכם. ולא עוד אלא שאינו של חיטין אלא של שעורין. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם ו ה ב א ת ם ע ו מ ר י מ) :

(והבאתם את עמר וגו') אשר קצירו רעב [יאכל] ואל מצינים יקחהו ושאף צמים חילם (מיוב ה' ה') א ש ר ק צ י ר ו זה נמרוד ר ע ב י א כ ל זה אבינו אברהם ו א ל מ צ י נ י ם י ק ח ה ו לא בזיין ולא במגן אלא בתפלה ותחנונים שנאמר וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר וגו' וירדפו עד דן (בראשית י"ד י"ד) יג). ר"ש בן לקיש בשם בר קפרא אומר א ל י ע ז ר לבדו היה בגמטריא שמנה עשר ושלש מאות יג). ו ש א ף צ מ י ם ח י ל ם מי דחק בסמונו של נמרוד אברהם וכל המצומתים לו יד) : ד"א אשר ק צ י ר ו זה פרעה ר ע ב י א כ ל זה משה ואהרן ו א ל מ צ י נ י ם י ק ח ה ו לא בזיין ולא במגן אלא בתפילה ותחנונים שנאמר

מאיר מגן דוד עין

לשון הפסיקתא ופי' פ כ ט ר שומר. י) בפסיקתא הגי' א"ל ל ו י מ ג י ס ך אכא (בלשון מגיס בקדרה עיי' בערוך ערוך ג ס ובערוך מ ג ס) ולית לה מטעים לי מתבשילך דכתב מה איכון לריכים א ס ר ו ח א ס ט ל ו א ס מ ע ל כ מ ו ג ר י י ם ה ז ה ש ט ו ע ס ב ת ב ש י ל ו י ו ד ע מ ה ה ו א ל ר י ך א ס מ ל מ א ס ת ב ל י ן ו ה א ש ד ו ד א מ ר וכו' ואם טל וכו'. ובויקרא רבה ג' מגרסך וכו' דכתב מה איכון לריכין אם טל אם מעל הוא שדוד אמר גשם וגו' אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אם גשם היא לריכה כ ד ב ו ת ואם טל היא לריכה ת כ י ף א ל ה י ם. ובקהלת רבה ג' להא דר' ברכיה בתר דמיים ו א י ן א ת ס מ ב י א י ן ל י ה ע ו מ ר שרגז עליו לעיל הסופר וקיטעו. וג' אר"ב פ ס כ ט ו ר ך אכא ולית לה מטעם לי מ ת ב ש י ל י ד א י ד ע מ ה ו ל ר י ך. והדר ג' הא דר"י קנעורך אכא וכו'. והדר ג' הא דר"א ולא אמרו בלבבם וגו'. והא"ג התם ה א מ י י ב י ן מ ן כ ד ו ן לית אתון לריכין לי ת"ל שבעת סקות קליר וגו' ישמר לנו משרב ישמר לנו מהטלים ר ע י ס ו ה ו א ש ד ו ד א מ ר גשם כדבות וגו' אם גשם היא לריכה כדבה ואם טלים היא לריכה הכיף אלהים. והדר ג' תני ר' חייא וכו'. והדר ג' אר"א בא ורלה כמה לעד וכו' ומפיים בדר' לוי וכו' הוי ומה יתרון לו וגו'. ובערוך עריך מ ג ר ס ך העתיק מהפסיקתא מגריסך אכא לית לה יהיב לי מתבשילך ופי' מ ב ש ל. ובערך עריך מ ג ר ס ך העתיק מן ו י ק ר א ר ב ה פקנעורך אכא וכו' ורמז על הפסיקתא שהגי' מגריסך. פ ס כ ט ר העתיק מן ו י ק ר א ר ב ה פקנעורך אכא וכו' ורמז על הפסיקתא שהגי' מגריסך. וכתב בעל המוסיף פי' בל"ר קונה כל לרכי קעודה בבית ליתן למבשל. יא) בפסיקתא ג' א"ר בנייה וכו' כ ד כ ת י ב עומר וגו' וכו' אין לי אלא עומר א' מכולכם ולא עוד שאינו של חטים וכו'. ובויקרא רבה הגי' א"ר ב ר כ י ה אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל כשהיימי נותן לכם את המן וכו' ולא עוד אלא של שעורים וכו'. ובקהלת רבה א"ר בנאה אמר הקב"ה לישראל דעו מה ביני לביניכם מה כתיב עומר לגלגולת וגו' מן ד י ה ב ו ן א מ ו ן כ ו ל כ ו ן ע ו מ ר ו ל א עומר של חטים אלא של שעורים אעפ"כ ת ה ו ן ז ה י ר י ן ל ה ב י א א ו ת ו ב ע ו כ ת ו לפיכך וכו'. ועיין בדבות שם ושם שמביא שם עובדא מהלולא דבריה דרבי על הלי קרא דמה יתרון והוא בשיבוי סגנין ולפנינו הושמט שלינו מעכין העומר. יב) במקרא כתוב ו י ר ד ף. יג) ב"ר פמ"ג ופמ"ד ובמדבר רבה פי"ח ובתנחומא לך לך עיי"ש ובתרגום יונתן שם. ודרשו מדלא כתיב ו י ר ד פ ו שהשאר נשמעו ולא נשתייר אלא אליעזר. ובמדרש תהלים ק"י תני לה בשם ר' י ו ס י ן ב ר ו של ר' י ו ס י. ואולי הוא ר"ש ור"ל ר' א ל י ע ז ר בנו של ר"י שהוזכר זה הדרוש במדה כ"ט בב"ב מדות דר"א בנו של ריה"ג. ועיין בבדרים ל"ב ע"א דפליגי בה התם. ועי"ע בהגדת בראשית פ"ג ובפדר"א פכ"ז. יד) בפסיקתא הגי' כמו שהיתה לפנינו. ובויקרא רבה ג' ד"א ו ה ב א ת ם א ת ע ו מ ר ה"ד אשר קצירו וכו'. ופי' זה כמרוד בלו' קצירו של כמרוד וס"ל דאמרפל זה כמרוד כמ"ש בב"ר פמ"ב וכ"ה בתרגום יונתן שם. ובדרוש א ל מ צ י נ י ם הרגיו הדברים בלקחר רבה פ"י וג' שם לא בזיין ולא ב ת פ ל ה אלא בתפלה ובתחנונים כד"א לנה וקחרה לחתו זו היא התפלה המגינה על הארה בלנה המגינה על האדם בחלחמה ובזכות

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי (שמות י"ד ט"ו) ושאף צמים חילם מי דחק בממונו של פרעה הרשע משה ואהרן וכל המצומתים להם טו): דיא אשר קצירו זה סיחון ועוג רעב יאכל זה משה ואהרן ואל מצינים יקחהו לא בזיין ולא במגן אלא בתפילה ותחנונים שנאמר ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו וגו' (במדבר כ"א כ"ד) ושאף צמים חילם מי דחק לממונם של סיחון ועוג משה ואהרן וכל המצומתים להם טז): דבר אחר אשר קצירו זה סיסרא רעב יאכל זה דבורה וברק ואל מצינים יקחהו לא בזיין ולא במגן אלא בתפלה ותחנונים שנאמר מן שמים נלחמו הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא (שופטים ה' כ') ושאף צמים חילם מי דחק לממונו של סיסרא דבורה וברק וכל המצומתים להם יז): דבר אחר אשר קצירו זה סנחריב רעב יאכל זה ישעיה וחזקיה ואל מצינים יקחהו לא בזיין ולא במגן אלא בתפילה ותחנונים שנאמר ויתפלל יחזקיהו המלך וישעיהו בן אמוץ הנביא על זאת ויזעקו השמים (דה"ב ל"ב כ') ושאף צמים חילם מי דחק (לממונם) [לממונו] של סנחריב חזקיהו וישעיה וכל המצומתים להם יח): דבר אחר אשר קצירו זה המן רעב יאכל זה מרדכי ואסתר ואל מצינים יקחהו לא בזיין ולא במגן אלא בתפילה ותחנונים שקואפר יוצע לרבים (אסתר ד' ג') ושאף צמים חילם מי דחק (לממונם) [לממונו] של המן מרדכי ואסתר וכל המצומתים להם יט): דבר אחר אשר קצירו אילו שלשים ואחד מלכיות רעב יאכל אילו יהושע וכלב ואל מצינים יקחהו לא בזיין ולא במגן אלא בתפלה ותחנונים שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך (יהושע ז' י') ושאף צמים חילם מי דחק לממונם של שלשה ואחד מלכים יהושע וכלב וכל המצומתים להם כ). (וכו') [וכי] באיזו זכות זכו ישראל (ליקן) [ליתן להם] את ארץ כנען. בזכות העומר. לפיכך משה מזהיר את ישראל והבאתם את עומר כא).

והניף את העומר לפני ה' לרצונכם (ויקרא כג) כיצד היה מניפין רבי חמי בר עוקבא בשם רבי יוסי בר חנינא טוליך ומביא כדי לבטל רוחות קשות מעלה ומוריד כדי לבטל טללים קשים. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אומר טוליך ומביא למי שהעולם כולו שלו מעלה ומוריד למי שהעליונים והתחתונים שלו כב). ור' אבין

התפלה שנתכנה לגנה יקחהו וכו'. ומיתי ראיה מן וילק את מניכיו וגו' דאליעזר לבדו היה ועי"כ שלא בזיין צא עליו שהרי אליעזר בנו של מרוד היה כמפורש בתרגום יונתן שם. ופירשו ושאף ודחק. ופי' המלומתים לו הנלקפים אליו ומתחברים עמו. ועיין בערוך ערך למת. טו) בפסיקתא ובויקרא רבה שם אלא שברבה לא הזכיר אהרן. טז) בפסיקתא המאמר קטוע עיי"ש. וברבה ל"ג אהרן ומדקא"ל אל תירא וגו' משמע שהתפלל ע"ז. יז) בפסיקתא המאמר קטוע עיי"ש. יח) בפסיקתא איתא בקצת נוסחאות של' ויסב חזקיהו פניו אל הקיר והוא משנגת איזה מעתיק. יט) בפסיקתא וברבה שם. ועיין לעיל אות י"ד. וג' באסתר רבה שם ובזכות התפלה שנתכנה לגנה יקחהו להמן ומכיון שעצו תפלה הה"ד עק ואפר וגו' ומה תקנה לעק ואפר אלא תפלה. כ) וכ"ה בפסיקתא. וברבה ל"ג אלא יהושע. כא) בפסיקתא ג' ובאיזה זכות זכו ישראל ליקח וכו' הוי אומר בזכות מצות העומר וכו' ואומר והבאתם וגו'. וברבה ג' ובאיזה זכות וכו' לירש הארץ הוי אומר בזכות מצות העומר דכתיב בניה כי תבואו לפיכך וכו'. ובד"פ הגי' כמו שהגהתי אלא דליתא שם מלת לה"ס ועיין לקמן מדרשו של ר"י. כב) וכ"ה בפסיקתא (ובקצת נוסחאות ר' אבא בר עוקבא) אלא דליתנייהו שם מלת כדי ומלת כולו. אבל ברבה שם מהפך להו וג' הא דריב"מ בשם ר"י ודריב"ל בשם ריב"מ וג' ר' יהושע קמיס. וגרסינן בסוכה ל"ד ע"ב א"ר יומנן מוליך ומביא למי שהעליונים רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים וארץ שלו (ובמנחות ס"ב ע"א ג' אר"מ בר אבא " א אר"י וכו' למי שרוחות שלו וכו' והא דר"י כעין דריב"ל שלפנינו) בוערבא מתני הכי א"ר אמא בר עוקבא אר"י ברבי מנינא מוליך ומביא כדי לעבר רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעבר עלנים רעים וזה מקבים לנוסחתינו.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

אמר דרבי יודא ור' נחמיה היא כג): רבי יעקב בר אביי בשם רבי יודא בר סימון רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש כד). רבי יוחנן אמר לעולם לא תהא מצות העומר קלה בעיניכם שעל ידי מצות העומר זכה אברהם וירש את ארץ כנען שנאמר ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וגו' (בראשית י"ז ח') על מנת ו א ת ה א ת ב ר י ת י ת ש מ ר (שם שם ט') ואיזה זה מצות העומר כה). רבי שמעון בן לקיש אמר לעולם לא תהא מצות העומר קלה בעיניך שע"י מצות העומר עשה הקב"ה שלום בין איש לאשתו הדא היא דכתב והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה קמח שעורים וגו' (במדבר ה' ט"ו) ואיזה זה מצות העומר כו): רבי אבהו ואמרי לה רבי יהושע בן לוי ורבי שמואל בר נחמני ורבנן. רבי יהושע בן לוי אמר היא שעמדה להם בימי גדעון שנאמר ויבא גדעון והנה איש מספר חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שעורים מתהפך במחנה מדין ויבא עד האהל ויכהו ויהפכו למעלה ויפל האהל (שופטים ז' י"ג) כז). מהו צ ל י ל ל ח ם ש ע ו ר י ם רבנין אמרין על שצליל עליהם אותו הדור מן הצדיקים ובזכות מה ניצלו בזכות לחם שעורים ואיזו זו מצות העומר כח). ר' שמואל בר נחמן [אמר] היא שעמדה להם בימי חזקיה והיה כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח עליו בתופים במחולות ובמלחמות תנופה נלחם בם (ישעיה ל' ל"ג) כט). וכי יש מלחמות [תנופה] באותו הדור הוי אומר זו מצות העומר ל). ורבנין אמרין היא שעמדה להם בימי יחזקאל ואתה קח לך חטין ושעורין ופול ועדשים ודוחן וכוסמים ונתתה אותם בכלי אחד ועשית אותם ללחם

כג) כלו' דרבי אבין פליג על ר"מ בר עוקבא ור"ס וסבירא ליה דר"י ור"נ פליגי בזה. כד) כלו' דריב"ל בשם ריב"ס אמר הדרום דלהלן בשם ר"י ור"ל וכדמסיק. ובפסיקתא כתיבר זה המאמר עם הוא דלעיל וה"ג הסם ר' אבין ב ש ם ר"י ו:"נ ור' יעקב בר אבי בשם ריב"ס ור"י ור"ל וכו'. ובדבה הגי' א"ר אבון ו ר' כ מ מ י ה ורבי יעקב בר א ב א בשם ריב"ס ר"י ובשב"ל ה י א וכו' ובשום כוסמאות הם והעיקר כמו שהוא לפנינו. כה) בפסיקתא הגי' ר"א ל א תהא וכו' בעיניך וכו' לישע וכו' וכ"ה בויקרא רבה. כו) וכ"ה בפסיקתא. ובדבה הגי' שלום בין א י ש ל א ש ת ו ה ו י א ו מ ר ב ז כ ו ת קמח שעורים ואולי היא קטיעה. ופי' הדברים לדעתי שבתעוררו אלו החכמים על שבחרו השעורים לקרבן שכבר השיבו ליוחנן חקוקאה כשאמר שעורים נעשו יפות לא ובשר לקוסים ולחמורים (פסחים ג' ע"ב) שהשעורים מאכל בהמה. ולכך דרשו בקרבן זה שהוא רמז ומשל. ועכין הרמז הוא עפ"י מה שדרשו והמשילו כנ"י לחטה בשה"ש רבה פ"ז בפ' בשנך ערמת חטים ולמדו שם א"ל לידי מה חטה זו סדוקה כך ישראל ס ד ו ק ה מ ל ת ן. וכוונתם שבהקרת הערלה נראית הבעורה כדמיון כליות חטה. והחפך אל החטה היא השעורה שקליפתה אדוקה בה והיא דמיון הערלה. והנפת העומר לדעת ר"י הוא רמז לישראל שמסיריס הערלה לעשות רצון אביהם שבשמים ור"ל אמר שהוא רמז על הכנעת תאות המשגל. שהסוס והחמור הם בפי הבריאים דמיון לתאות הזנות ומאכלם שעורים כמאמרם בסוטה שעשתה מעשה בהמה תביא קרבנה מעשה בהמה והנפת עומר השעורים לרמוז על הכנעת התאוה לרצונו יתש"ש ועיין לעיל פ"י אות כ"ב. כז) במקרא כתוב מספר ל ע ה ו וגו' ויכהו ו י פ ו ל ו י ה פ כ ה ו למעלה ו כ פ ל האהל. כח) בפסיקתא הגי' ר' אבהו ו א מ ר י ל ה ר' ש י מ ו ן ואמרי לה ריב"ל ובשב"ל אמר היא שעמדה וכו' (והוא קטוע) מהו צ ל י ל ע ל ש ל ל ע ל י ה ם וכו'. ובויקרא רבה הגי' א"ר א ב ו ה ו ר' ש י מ ו ן ו ר י ב "ל היא שעמדה וכו' מהו צ ל י ל ש ע ו ר י ם רבנן אמרי וכו'. ובילקוט אמור ג' ר י ב"ל א ו מ ר ל ע ו ל ם א ל ת ה י ק ל ה ב ע י נ י ך היא שעמדה וכו'. ובילקוט שופטים ג' ר' אבהו אמר ר' שימון אריב"ל וכו'. וכ"ל שעיקר הנוסחא ר' אבהו ואמרי לה ר' ש י מ ו ן אמר ריב"ל וכו'. ופי' ש ל ל ל ע ל י ה ם מלשון ללו כעופרת והועתק אל לשון כעור וריק כמו לולה ושנער עיי' ערוך ערך ל ל. ובדש"י שופטים ללל ל ל ו ל כתיב שהיה הדור ללול מן הצדיקים. ועיין בילקוט שופטים שם ר' ס"ב ליל פסח היה וכו'. כט) במקרא כתוב יכיח ה' עליו בתפים ו ב כ ר ו ת וגו' וכתיב בה וקרי בם. ל) וכ"ה בפסיקתא. ובדבה שם וכי יש מ ל ח מ ת ת נ ו פ ה וכו'. ובילקוט אמור המאמר קטוע. וכלו' דמפלת סנחריב לא ע"י מ ל ח מ ה היתה אלא בתנופת העומר שבזכותה נגלו עליו קרי

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

למספר הימים אשר אתה שוכב על צדך שלש מאות ותשעים יום תאכלנו (יחזקאל ד' ט') לח) מהו ל ל ח ם ריבה בה שעורים לג) רבי שמואל בר נחמן אמר דברים שהם מצירים את בני מעים לג) שמואל אומר תמן אמרין עבדיה מינה חרא לכלבא ולא (טעמא) [טעמיד] לד). שאלה מטרונית את רבי יוסי בן חלפתא אמרה לו כמה צער נצטער אותו הצדיק כמה עבדים וכמה שפחות יש לו והם מכזין בו במאכל לה) בסוף אמר לה להודיעך שבכל מקום שישראל בצער הצדיקים הווין עמהם בצער לו). רבי לוי אמר היא שעמדה להם בימי המן. בזמן שראה מרדכי להמן שבא לקראתו והסוס בידו אמר דומה אני שרשע זה להרגני בא. ואמר לתלמידיו בירחו לכם שלא תכוו בגחלתי. אמרו בין לחיים בין למות עמך אנו. מה עשה התעטף בטליתו ועמד לו להתפלל. אתא ההוא רשע ויתיב להון גביהון. אמר להון במה אתם עסוקים. אמרו לו במצות העומר שהיו ישראל מקריבין בבית המקדש. אמר להון ודמה הוה הדין עומרא דכסף וזהב או דחיטין ושערין. ואמרין ליה דשערים. אמר להון וכמה הות טימי דידיה בכ' קנטירין או בי' קנטירין. אמרין לו סגין בי' מנין. אמר להון קיימון דנצחין עשרת (מיכון) [מניכון] לעשרת אלפין קינטרי דכספא. כיון דחסיל (מה מלני) [ממצלי]. אמר סב לכוש הדין לבושא. אמר ליה ומה את מכזה מלכותא אית בר נש דילבש (כלילא) [לבושא] דמלכא אי לא סחי. אזל כעי בי בני ולא אשכח. מה עבד. אסר זוניתא על ואסחיי. בתר דנפק אמר ליה סב לבוש הדין [כלילא]. אמר ליה מה אתה מכזה מלכותא אית בר נש דילבש כלילא אי לא מספר. אזל [בעי] לספר ולא אשכח. מה עביד. אזל לבייתיה ואייתי מאני ספר ויתיב ליה מספר ליה ושרי מיתנח. אמר ליה מה לך מתנח. אמר ליה ווי ליה דאבוה דההוא גברא מיעביד קומספנטון קומסקרטור עבד בלני וספרא. אמר ליה ומה הוא שאילה לך לית אנא חמיתיה אבוה דההוא גברא עבד

לה מ ל ח מ ו ת ת כ ו פ ה. לח) דמקלא כתוב ל ך ללחם. לג) כלומר שעיקר הלחם של שעורים היה וכמ"ש שם ובענת שעורים תאכלנה וגו'. ועיי' עירובין פ"ח ע"ח מלי ובענת שעורים וגו' אמר ר' חסדא לשיעורים. ובעין פירש"י. וכ"ל דה"ק לשיעורים של אילו המינים נאמר שיהא ריצם שעורים (ופירש"י ביחזקאל הוא כפי ר"פ בעירובין שם עיי"ש ועיי' רד"ק שם). ויליף לה מן ל ל ח ם שע"כ א' מהג' מינים דחטים קרא חטים ושעורים וכסמים ריצה בו. דאי לאו אינו קרוי ל ח ם שגדולתו של לחם הם החטה מינין השנין בריש חלה עיי' בירושלמי שם. לג) כלו' מאכל עשוי מתערובת אלו המינים מילר אח בני מעים. לד) כלו' בגבל ספרו כן. ורמז הז"א על הא דעירובין שם דגרסינן שם אמר ר' חייא בר אבין אמר רב מערבין בפת עדשים. איני והא ההיא דהואי בשבי ד מ ר ש מ ו א ל ושדייה לכלביה ולא אכלה. ההיא דשאל מינים הויא דכתיב ואתה קח לך חטין וגו'. ופי' שם בתוספות עשו לבקות מה טעמה לפי שליה הקב"ה ליחזקאל לעשותו. לה) כלו' שעבדיו ואמהותיו מלגלגין עליו שיאכל מאכל כזה. לו) כלו' לאחר הרבה תשובות שלא קיבלה ממנו א"ל תשובה זו. וס"ל לרבנן שלכך ריצה בו שעורים שכשתתן בלערם והזכיר להם זכות הנפת העומר ואלמלא זכות זו שעמדה להם היו ראוים לרעבון של כלייה. ובפסיקתא הגי' ו ר ש ב " נ אמר דברים שהם מ ש ל ש ל י ם בני מעים ו ש מ ו א ל א מ ר וכו' ס ר ר ה לכלבא ולא ט ע מ י ה וכו' והם מ ב ז ב ז י ן במאכל ו ב מ ש ת ה (כלו' הם מבזבזין והוא אוכל לחם לר) א מ ר ל ה כ ל כ ך למה להודיעך וכו'. ובויקרא רבה שם הגי' ורבנן אמרי היא שעמדה להן בימי יחזקאל הנ"ד ואתה קח לך וגו' ר' א מ א ב"ל מ ל פ ת א א מ ר ריצה בהן שעורין דשב"ר אמר ר י צ ה ב ה ן ד ב ר י ם שהן מ ר י ל י ן לבני מעים (כלומר מסלסלים. ורמז בעל עץ יוסף לשבת ק"ח ע"א אוכליה כהמא דשערי וכו' כי היכי דליסתלסל ועיי"ש. ובאמת שראיתו בטלה שהרי אוכליה ג"כ כמא דהרסנא ומשקיים שיכרא וכו' עיי"ש) ו ש מ ו א ל א מ ר ת מ ן א מ ר י ן וכו' כמה עבדים וכמה שפחות יש לו והן מ פ ס ל י ן ב א ו כ ל י ן ו מ ש ק י ן ש ל ו א"ל כל כך למה וכו' (ופי' מ פ ס ל י ן כמו מ ב ז ב ז י ן). ובילקוט אמור הגי' ר' א מ א ב ר א מ ר ר י צ ה ב ה ע ש ו ר י ם ר שב"ב אמר דברים שהם מ ר פ י ס את בני מעים מעורבה וכו' (והא דשמואל אמר וכו' ליתא) והן מ ב ז ב ז י ן ב מ א כ ל ו ב מ ש ת ה א"ל להודיעך וכו'. ובילקוט יחזקאל הגי' ר"א בר א כ י נ א אמר ריצה בה שעורים

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

בלני וספר עשרים ושתים שנה בכפר קרינוס ואת משכח דאילין מאני ספרא דידיה. א"ל קום רכיב על הדין סוסיא. אמר ליה לית בי חילא דאנא גבר סב ואת הוא דגרמת לנפשך. אמר ליה קום סק דאנא מאמיך קדלי ואת דרים עלי וסליק ורכיב למקיימא לכון ואתה על במותימו תדרוך (דברים ל"ג כ"ט) נ). כיון שרכב על הסוס התחיל מקלס להקב"ה ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני ה' העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור (תהלים ל' ב' עד ד'). תלמידיו מה היו אומרים זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה וגו' (שם שם ה' וו'). אותו הרשע מה היה אומר ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם ה' ברצונך העמדת להררי עוז חסתרת פניך הייתי נבהל (שם שם ז' ומ'). אסתר מה הייתה אומרת אליך ה' אקרא ואל שדי אתחנן מה בצע בדמי וגו' (שם שם ט' וי') כח). ישראל מהו היו אומר שמע ה' וחנני ה' היה עוזר לנו הפכת מספדי למחול לי וגו' (שם שם י"א וי"ב) לט). א"ר יצחק אמר ר' פנחס בקריאת שמע היה עוסק ולא הפסיק שנאמר למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך (שם שם י"ג) מ).

לשב"כ אמר דברים שהם מגילים את בני מ ע י י ס ת מ ן ע ב ד י ן מיניה וכו' כלבעל א ו ת ו ל ד י ק א " ל ל ה ו ד י ע ך וכו' אף עמהם בלעד ו כ ש ה ם ב ש ל ו ה א ף ה ל ד י ק י ס ו ה ק ב " ה ע מ ה ם ב ש מ ח ה ו כ ה " א י ש י ש עליך לטוב וגו'. לז) בפסיקתא הגי' א ת מ ו ל א כ י ו ן שראה מרדכי להמן והסוס בידו אמר כמדומה כי שאין רשע זה בא אצא להרגני וכו' ש מ א תכוו בגאלתי א"ל בין למות בין לחיים לא כשבוק יחך מה עשה כתעטף בטליתו ועמד להקב"ה בתפלה ובתחנונים בא המן ויצב לו א"ל במה אתם עסוקים א"ל באלות העומר שהיו ישראל מקרבין ביום הזה בביהמ"ק א"ל ו מ מ ה הדין עומרא מהבא או מכסף או דהטים או דשעורים א"ל דשעורים א"ל וכמה הוא עימי בי' קנטרין או בעשרים קנטרין א"ל סגיין בי' מכין א"ל ק ו מ ו דנלחין עשרת מכון לעשרת אלפין קנטרין דכספא כיון דחסל מ ן מ ל ל י אמר ה מ ן ל מ ר ד כ י סב לבוש הדין לבושא דמלכותא א"ל מה וכו' אית ב"כ לבש ל ב ו ש א דמלכותא ולא סחי אזל בעי ב ל כ א וכו' אסר זוכיתיה ועבל ואסחיה כיון דכפיק א"ל סב לבוש הדין כלילא וכו' כלילא דמלכותא ולא מספר אזל ב ע י ס פ ר א ולא אסכמיה וכו' ואייתי מאני ספרא מ ג ו ב י ת י ה ויתיב ומסר ליה ס ר י מ י ת כ מ א"ל ו ו י ל י ה ל ה ו א ג ב ר א ד ע ב י ד ק ו מ ו ס פ כ ט ו ן ק ו מ ס ק ל ט ו ר ו א י ת ע ב י ד ב ל ן ו ס פ ר א"ל ולית אנא מכיס לאבוי דהאי בגרא שחיק טמיא בלבי וספר בכסר קרינוס ו א ת מ ש כ מ מ א כ י ס פ ר א ד י ד י ה וכו' ל י ת ב ח י ל י ד א כ א ס ב א"ל ק ו ס ד א כ א מ מ י ך ק ד ל י וכו'. ועיי' בויקרא רבה שם ובאסתר רבה פ"י והרבה שיטות בבנטון זה הספור. ופי' ז ו כ י ת א חגורה עיין בערוך ערך ז כ ס וערך ז ן. ו ש ר י מ י ת כ ח התחיל להאנח. ק ו מ ס פ כ ט ו ן בערוך ערך ק מ ו ס פי' ק ו מ י ס נגיד וקומיספנטון פי' המוסיף ראש ונגיד על הכל. ובויקרא רבה הגי' קומיס ב ג ר ו ן ולפני בעל הערוך ליתא. ובאסתר רבה הגי' ד ו מ י ן פנטין ופי' ד ו מ י ן שר עיין בערוך ערך ד מ י כ ו. ק ו מ ס ק ר ט ו ר בערוך שם הגי' ק ו ז מ ו ק ל ט ו ר ומן ויקרא רבה העתיק קומיס קלאטור. ולפנינו הגי' שם מאן דעביד קומיס קלטיר מאן דעביד מנסטאר פלטין. ובאסתר רבה הגי' ק כ ס י ן קלטור. ואולי הוא ר"ס. וכתב המוסיף פי' ממונה על שלוחי ב"ד ושלריך להיות קומיסקלטור או קוזמוקרטור ופי' אדון עולם. וא"ל שכופתא שלפנינו עיקר ופי' שר וכנגיד של המושל. ועיין בערוך ערך ס ט כ ט ו ן שנופתא אחרת היתה לפניו בויקרא רבה שם. ו א ת ה ו א ד ג ר מ ת וכו' כלומר אתה גרמת לך הדבר שאתה אומרת שיעשה כך למי שהמלך חפץ ביקרו ועיין בויקרא רבה ובאסתר רבה שם. מ א מ י ך ק ד ל י משפיל עורף לאחרי. לח) במקרא כתוב ואל א ד כ י. לט) במקרא כתוב עוזר ל י. מ) בפסיקתא הגי' התחיל מ ק ל ס וכו' אי' פנחס וכו' (אל"י ליתא) וכ"ה בויקרא רבה. ובאסתר רבה מסיים ו ל ו ה"ק מ ה ה י ת ה א ו מ ר ת למען יזמרך וגו' ועיין בתלגוס שני לאסתר שם ומ"ש שבק"ש היה עומק לפי שבעת שחרית אירע הענין. ועיין בפירש"י דתהלים שם שהביא כל הענין בשם פ ס י ק ת א ז ו ט א: א מ " א ש בפסיקתא נסדרה כאן עוד פי' אחת ישור או כשב ובה פתיחתא קמייתא לדקתך בהרבי אל וגו'. פ"ב ר"ת פתח מי הקדמני וגו'. פ"ג ר' יעקב בר זבדי בשם

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

פ"יט

ויהי בשלח פרעה [וגו'] (שמות י"ג י"ז) א)

ילמדנו רבינו השולח יד בפקדונו של חבירו כיצד הוא נגבה ב). כך שנו רבותינו השולח יד בפיקדון ב"ש אומרים ילקה בחסר וביתר ובית הלל או' כשעת הגזילה רבי עקיבא אומר כשעת התביעה (נ"מ פ"ג מ"נ) ג). ואמרו רבותינו ודאי כל מי ששולח ידו בפקדונו של חבירו ראוי שתישבר זרועו. ממי את למד. מפרעה שהיו ישראל נתונים בידו פקדון וביקש לפשוט יד בהם ושבר הקדוש ברוך הוא את זרועו שנאמר בן אדם את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי (יחזקאל ל' כ"א). ומניין שהיו ישראל בידו פקדון שכן הוא אומר למשה שיאמר לישראל פ ק ד פ ק ד ת י א ת כ ם (והעליתם) (שמות ג' ט"ז) ד). ולפי שהיו ישראל מתייאשים מן הגאולה אמר הקדוש ברוך הוא לך אמור להם כשם שבעל הפקדון אימתי שרוצה הוא נוטל פקדונו כך אתם אימתי שיגיע זמניכם מיד אני מוציא אתכם מידו. אמרו לו ישראל רבון העולמים ראה היאך כופר כך וממאן לשלחנו שנאמר לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח (שם ה' ב'). אמר להם הקדוש ברוך הוא חייכם יש לכם לראות הפה שאמר מ י ה' סופו לומר ה' ה צ ד י ק (שם ט' כ"ז) והפה שאמר ל א י ד ע ת י א ת ה' סופו לומר ה ע ת י ר ו א ל ה' (שם שם כ"ח) הפה שאמר ג ם א ת י ש ר א ל ל א א ש ל ח סופו להיות אוחז כל אחד בידו ומשלחו. מניין ממה שקרינן בענין ו י ה י ב ש ל ח פ ר ע ה ה).

[ויהי בשלח וגו'] כך פתח רבי תנחומא בי רבי אמרו לאלהים מה נורא מעשיך (תהלים ס"ו ג') ו). א"ר יוחנן בשם רבי אליעזר בנו של ר"י הגלילי אמרין לפעלא טבא יישר א מ ר ו ל א ל ה י ם וגו' ז). (ורבותינו אמרו) הנהרגים הורגים (השמידי) [הנשמדים] משמידים הנצלבים צולבים. ה מ ן העץ אשר הכין למרדכי להשכים ולצלוב אותו והוא משכים ונצלב עליו (הוא אמרו) [הוי אמרו] לאלהים [מה נורא מעשיך ח)]: [ברוב עוזך יכחשו לך אויביך] (תהלים שם) רבותינו אמרו י כ ח ש ו ל ך א ו י ב י ך יתכרון קומך בעלי דבבך. כשיראה הרשע בא בתוקפו להתגאות לפניך ברוב עוזו יהי נשבר

ר' אבהו פתח ולא יהיה עוד וגו'. פ"ד מה שהיה בבל הוא וגו'. פ"ה עמי מה עשיתי לך וגו'. פ"ו הן אחס מאין וגו'. פתיחתא ז' בראעתם ישמחו מלך וגו'. ולא"כ דורש פסוקי הפרשה עד וכי תזבחו זבח תודה וגו' ועד בכלל. וכל הפיקקא הזאת כולא היא לפניכו בויקרא רבה פכ"ז וכ"ה בתנחומא פ' אמור עיי"ש. ולפי מ"ש לעיל פי"ז אות א' אין לפסיקתא זו מקום לפניכו והיא קדורה עפ"י המנהג שנזכר מן הגמרא שם.

פ"יט א) בפרשה זו קורין בז' דפסח ועיין לעיל פי"ז אות א'. ב) כלומר כילד נגבה ממנו העונש. ג) בשעה שלפניכו הגי' ובה"א כשעת ה ו ל א ה. וכנו' הולאה מצית בעלים ועיין בגמרא שם. ד) כ' הז"א אולי ל"ל וכה"א פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם וגו'. ה) עיין במכילתא ריש בשלח ובשמות רבה פ"ה. ו) פתיחתא זו בפסיקתא פיתחא ב' ושם היא קתמא וכ"ה בשמות רבה פ' בשלח. ז) בפסיקתא הגי' א"ר י ו ח נ ן א מ ר ו לפעלא טבא א י ש ר ו והוא קטוע. ובשמות רבה שם פ"כ הגי' כמו שהוא לפניכו. ושם ג' יישר כ ח ך. ח) בפסיקתא הגי' אחר אלא א י י ש ר. מה גורא מעשיך מה דחילין איכון מנגייה דידך הנהרגים הורגין את הורגיהם והנצלבין צולבין את צולביהן המשוקעין שוקעין את שוקעיהן הפה שאמר כל הבן הילוד וגו' הושלך ליס וכו', ובשמות רבה שם הגי' אחר י י ש ר כ ח ך. כ י ל ד הנצלבין צולבין את צולביהן הנהרגין הורגין את הורגיהן המן חשב לתלות את מרדכי ותלו אומו ואת בניו פרעה אמר כל הבן הילוד וגו' והוא הושלך ליס שנאמר מרכבות פרעה וגו' הוי אמרו לאלהים מה גורא מעשיך. ובאסתר רבה פ"י בפ' ומרדכי יצא וגו' ג' הה"ד אמרו לאלהים מה גורא וגו' מה דחילין איכון מנגות שלך הנהרגים וכו' הנצלבים וכו' המשוקעין ביס משקעין את משקעיהן הוי ברב עוזך יכחשו לך אויביך. ונראה שהוא קטוע קיצא. ובמדרש תהלים כ"ב ג' ד"א למנצח על אילת השחר זש"ה אמרו לאלהים מה גורא מעשיך ר"א ב כ ו של י ה " ג א ו מ ר מ ה דחלין איכון מנגייא דילך הנהרגין וכו' והנצלבין וכו' והמשתקעים וכו' והנשרפין שורפין את שורפיהן והנשלכין לגוב האריות

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ברוב עוזך (וגו') ט) ורבי ברכיה אמר יכזבו לך כמו וכחש בעמיתו (ויקרא ה' כ"א). אמר דוד רבונו של עולם כשיהיו הרשעים באים להתגאות בפניך בסיהם יהיו חוזרין ומשקרים ושוברים דבריהם כדי שיהיו מתביישים י). וכן אתה מוצא בהרבה רשעים. נבוכדנאצר תחילה כשמתעסק עם חנניה מישאל ועזריה מהו אומר להם ומאן הוא אלהא דישזבנכון מידי (דניאל ג' ט"ו) אמר ליה הקדוש ברוך הוא הא רשע היית מתגאה (לעיני המומר) [לפני] ואומר מאן הוא אלהא (המר דוד) כשנעשה בך מידת הדין יש לך להיות (המריס) [אומר] הוא אלהא (אלהים). אמר דוד אמרו לאלהים מה נורא מעשיך ברוב עוזך יכחשו לך אויביך יא).

פ"כ

עשרת הדברות א)

[פתיחתא]

פרשת מתן תורה ב)

אמרה רוח הקדש] על ידי שלמה מלך ישראל לחייו כערוגת הבושם מגדלות

מאיר מגן דוד עין

משליכין את משליכיהן כילד פרעה וכו' כנוכדנאצר אמר תתרמון לגוא אתון מרא כעמה אמכירום (פי' שרוף חליו עיין בערוך ערך א מ ק פ י ר ו ם) ואותן שהשליכו אותן כשרפו שנאמר גבריא אלך די הפיקו וגו' המן הרשע עומד כל הלילה ומתקן קורה של כ"אמה לתלות את מרדכי עליו ונתלה הוא ובניו עליו שנאמר ויתלו את המן וגו' ועל ישראל נגזר עליהם להשמיד וגו' ונהפך על שונאיהם הדבר שם' ונהפוך הוא וגו'. ועיין בילקוט ריש פ' בא וריש פ' בשלח ובתהלים סס. ועיין בערוך ערך מ כ ג כ ו ן. ולפניכו עיקר כמו שהגהתי. ועכ"פ המאמר שלפניכו הוא קצוב. ט) מלשון ובשרי כ ס ש משמן. י) כ"ז ודלהלן ליתא בפסיקתא. ובשמות רבה שם ג' מהו ברב עוזך יכחשו לך אויביך י ש ת ר ו ו ל' ברכיה אמר יעשו כזבים בדבריהם כעכין שכ' וכחש בעמיתו אחה מולא וכו'. ועיין בילקוט שם. יא) כן לריך להגיה וכבר הגיה כעין זה הז"א. ובד"פ איתא י ש ל ך ל ה י ו ם א ו מ ר ל כ ס ה ו א א ל ה א א ל ה י ו. וכ"ז הוא שיבוש. ובשמות רבה שם ג' אתה מולא כנוכדנאצר אמר ורוה די רביעאה דמה לבר אלהין (דניאל שם) מה עשה לו הקב"ה מסרו למלאך השטן וכו' התחיל אומר צריך אלהון די שדרך וגו' וכו' הוי ברב עוזך יכחשו וגו' יעשו כזבים דבריהם ועוד אמר כנוכדנאצר וכו' הוי ברב עוזך וגו' פרעה ע"י שאמר מי ה' מזר ואמר ה' הצדיק וע"י שאמר וגם את ישראל לא אשלח היא היה מחזר על פתחיהן של ישראל ואומר להם לכו לשלום לאו לשלום הוי ברב עוזך וגו'. ועיין בילקוט שם דחשיב כמי לנכמריב. ועיין שם דברשם שהוא מהתכמומא ובתכמומא שלפניכו ליתא. א מ " א ש כראין הדברים שפי' זו היא מקוטעת ומשובשת. ובפסיקתא כמלאו לפי' בשלח שיטות רבות. פיתחא א' ברלות ה' דרכי איש. וכעין פתיחתא זו בב"ר ריש פכ"ד ועיין בילקוט משלי שם שנראה שהיתה לפניו בתכמומא וקיטעא ממנה בילקוט ריש בשלח. פ"ב אמרו לאלהים וגו' אלא שהיא קצוב ממה שהיא לפניכו. פ"ג תחת גערת בחצין וגו' ויקודם על מבילתא דבשלח משל לא' שאמר לעבדו הבא לי דג והועתק בילקוט בשלח סוף ל' רכ"ה. פ"ד הכמכת מבהו הכהו וגו' וקיטעא ממנו בילקוט שם ל' רכ"ו. פ"ה גן נעול לאותי כלה ופתיחתא זו היא בשה"ש רבה פ"ד בפ' גן נעול. ואח"כ דורש ו י ה י ב ש ל ש מי לוח זוי בג' שעות והוא ג"כ בשה"ש רבה שם. וכעין אלו השיטות כמלא ג"כ בשמות רבה פ' בשלח. ואח"כ דורש והולך הפסוקים דפ' בשלח. ובפ' ויקח משה את עלמות יוסף מתחיל לדרוש בדורו של שמד ומאריך אח"כ בפיוטים מרשב"י ול"א בר"ש בתוספות דברים אחרים ומחר אל הפסוק שהפסיק בו ומסיים הפי' בפסוק והעליתם את עלמותי. וכל אלו הפיוטים הם בלשון גמרא ירושלמית עיי"ש. וכבר כמלאו בשמות רבה בפרשה שם שם פתיחתות ורק אחת מהן היא פתיחתא שלפניכו. וכראה שאיזה מאילו הפתיחתות היו ג"כ מקודלות בפסיקתא רבתי ונקטעו והם חסרים.

פ"כ א) כ"ה בד"פ ובספרים ליתא פרשת הדברות. ב) כל אילו הפסיקתות מכאן ולהלן עד פי' כ"ה ליתנייהו בפסיקתא. ובעין אלו הפסיקתות מורה עליהן שנסדרו לחג השבועות ועיין עוד לקמן

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מרקחים שפתותיו שושנים נופת מר עובר (שה"ש ה' י"ג) ג). כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה. לא אמרו אלא כנגד אותה שעה. כשניתנה התורה לישראל נזדעזעו כל העולם כולו ונתקבצו אצל בלעם הרשע ואמרו לו שמא מבול מביא לעולם או עולם נידון כבראשונה. בלעם הרשע פתח לפני בליעל ודבר השיב. אל תיראו מלכי אדמה ואל תבהלו רוזני ארץ. שוכן שחקים בכבודו נגלה על בניו ברחמים. והוסיע לתת לעמו תורה וחכמה ומוסר לידידיו ד): ולמה ניתנה תורה בסיון ולא בשאר ירחים. למה הדבר דומה למלך שעשה חופה לבתו ואמר אדם אחד מגדולי המלך נאה לה לבת המלך להרכיבה על הפיל כשהיא יושבת באפריון ולסלסלה בכל גדולי מלכות. ענה (אחר) [אחר] ואמר פיל גבוה ואין (לה) [לו] הדר (ויש לה) [ואין לו] יופי ונאה להרכיבה על הסוס ולהראות יופיה בכל גדולי המלכות. ענה אדם אחד פיל גבוה וסוס נאה ואין להם פה לדבר וידים לספוק ורגלים לרקוד (ולהרכיב) [ונאה להרכיבה] על כתיפים להראות את יופיה. כך הקב"ה לא נתן התורה לא בניסן ולא באייר מפני שמזל ניסן טלה ומזל אייר שור אין נאה להם לקלס ולשבח ה) לכך נתן הקב"ה התורה בסיון מפני שמזל סיון תאומים ותאומים אדם הוא ואדם יש לו פה לדבר וידים לספוק ורגלים לרקוד ו): וכשנתן הקב"ה תורה לישראל ארץ שמחה ושמים בוכים. ומפני מה ארץ שמחה ושמים בוכים. למלך שעשה חופה לבתו. בני כרכים לא נכנסו אצלו ולא נתנו שבח. בני כפרים נכנסו ונתנו שבח למלך בנבלים וכינורים ובכל מיני זמר. יצא הכרוז מלפני המלך ואמר בנוהג שבעולם בני כרכים שידעו בכבוד של מלך (לא) [להם] היה נאה לקלס בתו של מלך. כך הקב"ה בשעה שנתן תורה לישראל ארץ נתנה שבח ושמים לא נתנו שבח. אמר הקב"ה לשמים אתם ששרוין למעלה לכם לקלס לכבודי ולבתי יותר מן הארץ. אמרו לפניו. רבון העולמים ארץ תתן שבח שהתורה ניתנה לה ואנו שיוצאת ממנו ניתן שבח ולא נתעצב ז) שנ' ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה וגם שמים נטפו (שופטים ה' ד') ח): מפני מה ברא הקב"ה את עולמו בניסן ולא (בניסן) [בראו] באייר ט). לפי שבשעה שברא הקב"ה את עולמו אמר לו לשור החושך סור מלפני מפני שאני מבקש את העולם לבראות באורה. ושרו של חושך דומה (לשד) [לשור]. באותה שעה אמר הקב"ה שר חושך (לפני מי) [סור] מלפני ואם אין אתה סר מלפני אני נוער בך שאני מבקש לבראות את עולמי באורה י). ואחרי האורה מה אתה בורא. אמר לו חושך יא).

מאיר מגן דוד עין

ריש פכ"ח וסוף פכ"ד. ג) כנ"ל להגיה והז"ל הגיה ז ה ש ל מ ר ה כ ת ו ב ו"ל שלין כאן שום מקרא דקאי עליה. ד) כלומר שזה המקרא כדרש על מ"ת וכן תרגמו יונתן תרין לוחי אבנין דיהב לעמיה כתיבן בעשר עטין דמין לשטי גבת בומאה מרבין דקדוקין וטעמין היכמא דבינוכיתא מרבי בומאין וקפוותי דחכימוי דעסקין באורייתא זלחין טעמין בכל קטר ומלמר עומהון כמילא בחילא. ובשבת פ"ח ע"ב ג' ואריב"ל מ"ד לחייו כערוגת וגו' כל דיבור ודיבור שילא מפי הקב"ה נחמלא כל העולם כולו בשמים וכו'. ומקיפא דקרא מ ו ר ע ו ב ר דרש שנדעבעב העולם וכדיליף מיכיה בשבת ל' ע"ב כל חיי שיושב לפני רבו ולין שפתותיו נועפות מור תכוינה וכו' כלו' דליתיב בחימתא. והא שנתקבלו כל האומות אצל בלעם היא במכילתא פ' יתרו פ"א בקבון אחר ועיין בנסמן שם בת"ע אות ז'. ופי' א ו ע ו ל ם נ י ד ו ן כ ב ר א ש ו נ ה כמ"ש בספרי האזינו פי' שי"א עד שלא בא אברהם בציבול היה המקום דן את העולם כאכזרי וכו' עיי"ש (והז"ל הגיה נידון כ ב ר א ש ה ש נ ה אי נמי שנ"ל ועולם נידון וא"נ). והז"ל הגי' פתח ל ב נ י בליעל ואולי נ"ל לפני ב נ י בליעל. ה) השור מלוין בגבהו והעלה ציפיו. ו) עיין בזוהר יתרו ע"ח ע"ב ואולי שהשמש בפסיקתא זו. ז) בתמיה. ח) במקרא כתוב גם. ט) כנ"ל להגיה. וס"ל דבניסן נברא העולם. י) וכן הגיה הז"ל. יא) הז"ל רמז על מה שאמרו בשבת ע"ז ע"ב. מ"ע עיזי מקנן ברישא והדר אמרי א"ל בבריתו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא (ופירש"י פתם עזים שחורות פתם רחלות לבנות). הרי שמדמה טלאים לאור שהם מעוטפים בלמר לבן עכ"ל. ואוקיף עליו דגרסינן בחגיגה ב"ה ע"ב אמר רבה לדידי חזי לי רידיא דמי לעיגלא וכו' ופירש"י מלאך הממונה על הגשמים כך שמו ושם י' ע"א דרשי חשכת

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

ואחר החושך מה אתה בורא. אמר ליה תאומים. ומפני מה אתה בורא תאומים. שעתיד לראות אדם באור ובחשך מפני שמזל תאומים אדם יג). ואחריו מה אתה בורא. סרטן. מפני שאדם מקמיץ מן החורין ומן הסדקים [כסרטן. ואחריו מה אתה בורא ארי. כשאדם מקמץ מן החורים ומן הסדקים חוזר] (לומר) ומתגבר כארי. ואחריו מה אתה בורא. בתולה. שעתיד אדם לשמח בבתולה יג). ואחריו מה אתה בורא. מאזניים. (כיון) שמעשיו שקולים במאזנים. ואחריו מה אתה בורא. עקרב. כיון ששוקלים אותו ויש בו עונות מורידים אותו לגיהנם. ואחריו מה אתה בורא. קשת. שמא תאמר כיון שירד לגיהנם אין לו תעלה כיון שמבקשים עליו רחמים זורק אותו מגיהנם כחץ מן הקשת. ואחריו מה אתה בורא. גדי. שמא תאמר כיון שעלה מגיהנם פניו משחירים הוא מרקד ועולה כגדי. [ואחריו מה אתה בורא. דלי. שאני זורק עליו מים טהורים לטהרו מעונו] יד). ואחריו מה אתה בורא. דגים. כיון שישראל על העולם אין כל עין שולטת בהם ולא

מאיר מגן דוד עין

מיס חשיך עכשי סגין מוהי. כמגינו למידין שדימו חשכת העכשיס לשור. יג) בילקוט ראובני פ' בראשית צפ' ויאמר אלהים יהי אור וגו' העתיק מן קודי רזא שמלא במדרש וז"ל. כשקרא הקב"ה לאור אמר לשר חשך שדומה לשור שור מפני כי אני רואה לברואת העולם באורה א"ל מפני מה הברואתו קודם ממני א"ל אם אין אתה כל ממני הריני גוער בך ומאבדך מן העולם כי אני בוראו הוא טלה אש מזל כיסן א"ל אחרי האור מה אתה בורא א"ל אומך חשך דומה לשור מזל אייר א"ל ואחרי מה אתה בורא א"ל תאומים מזל סיון אדם שנשתמש באור ובחשך וגו אתן ב' לוחות מוחאמות וכו' (ובצר רמז הז"א ת"ז). יג) בילקוט ראובני שם. א"ל ואחריו מה אתה בורא א"ל סרטן מזל תמוז שאדם מקמץ מן החורים ומן הסדקים כסרטן ואחריו מה אתה בורא א"ל ארי מזל אב כשאדם מקמץ הרי הוא כארי ואחריו מה אתה בורא א"ל בתולה מזל אלול שעתיד אדם ל ש מ ח ב ת ו ל ה. ובתחומא פ' האזינו איתא ולכך העמידם (לשמים וארץ) לעדות ד א י ת א ב פ י ק ת א אדם כמשל ל"ב מזלות בתחלה בשנולד נדמה ב ת ו ל ה שהוא רך ומתגבר כ ש ו ר כשגדל ונעשה ת א ו מ י ס כלו' שלם וגדל בו יה"ר ותחלחו חלש כ ס ר ט ן ואח"כ כשנתגדל נתגבר כ א ר י ה ואם חוטא נ ע ש ה ב ב ת ו ל ה וכו'. ובאמת שפגמון ענין זה איכו מתכיס כלל לפגמון הענין שלפניכו. ובפ' כל הקמח ערך ראש השנה כתב. מתוך קדור שמות י"ב מזלות מופת ועדות על ההשגחה ועל עונש ושכר והוא שמזל טלה הראשון הוא מזל האור ומזל שור השני הוא מזל המושך ו ד ר ש ו ר ב ו ת י כ ו ז ב ר ו כ ס ל ב ר כ ה דרכן של טלאים לבניס ודרכן של שוריס שמוריס וכו' ומתך להס תאומים לפי שהתאומים הוא אדם והיה אדם ע ת י ד ל ה ת ב ה ג באור ובחושך וכו' והאדם הזה שהוא תאומים כבראו חלוש כסרטן הזה שהוא ערץ חלוש וכשהוא גדל יה"ר מתגבר עליו כאריה והוא בטבעו חזק בתאוות הגשמיות ונמשך אל המומר שהמשילו הכתוב לנקבה בהרבה מקומות וידוע כי הבתולה מעורבת בתיכי המעבוגים יותר משאר הנשים ולפיכך המשיל עידוכי הע"ז לעבדי בתולה ולכך סמך לו בתולה וכו'. והבריס אלו מעורבים. קלתס כמוקחא שלפניכו וקלתס כמו שהוא בתחומא. והז"א העתיק דברי התחומא וכתב אפשר שר"ל ש ל ב ו א ע ו ס ב ב ת ו ל ה כדאמרינן ותירוש יגובב בתולות מי שלבו לעוס כבתולה יין מפקחו. ואח"כ העתיק נוסחת ילקוט הראובני וכתב נראה שר"ל שטבע הבתולה הוא משמח כדאמרינן שלא תתעבר ותכחיש יופיה וענין ש מ ן הוא שחוטא בענין שמחת עבית וגו' וכן השמן לב העם הזה עכ"ל. ועכ"פ נראה שיש להגיה לפניכו שעתיד אדם ל ש מ ן ב ב ת ו ל ה. והוא כענין טפש כחלב לבם וגו' (תהלים קי"ט) וכלו' שיהיה לבו לעוס כבתולה. יד) בילקוט ראובני שם. ואחריו מה אתה בורא א"ל מאזנים מזל תשרי ב ש א ד ם ש מ ן ב ב ת ו ל ה שוקלים אותו במאזנים ואחריו מה אתה בורא א"ל עקרב מזל מרחשון כיון ששוקלים אותו במאזנים ויש בו עונות מורידין אותו לגיהנם מ ק ו ם ש ה כ מ ש י ס ו ע ק ר ב י ס שם ואחריו מה אתה בורא א"ל קשת מזל כסלו כיון שהוריד לגיהנם אין ע ל י י ה וכיון שמבקש עליהם רחמים הריני זורק מן הגיהנם כחץ מן הקשת ואחריו מה אתה בורא א"ל גדי מזל עבת שמא תאמר כיון שירד לגיהנם ועלה אין בו בם ומשחירים פניס אלא מרקד ועולה כגדי ואחריו מה אתה בורא א"ל דלי מזל שבט שאני זורק עליו מים טהורים לטהר מעונו. ובתחומא שם הנוסחא ואם מוסיף שוקלים אותו במאזנים ואם יעמוד במדרו מורידין אותו לשאול תחתית

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

מזל (אלא) [ולא] שעה גורמת טו). ומפני מה [לא] ברא הקב"ה את האדם תחילה טז). שכל העולם כולו בזיו אחד נברא יז). ואחריו מה אתה בורא יח). כוכב הנוגה יט). לפי שצפה הקב"ה שעתיד דור המבול לזנות. כיון שצפה בהם הבדילו (זמן) [זה] בפני עצמו [וזה בפני עצמו]. עמד ועירבן זה בזה כוכב זה איש הנוגה זה האשה כ). ומפני מה ברא כוכב חמה כא). זה אבינו אברהם שמצהיל את כל העולם כולו כחמה. ואחריו מה אתה בורא. שבת י. שעתידים אומות העולם למשול בהם בישראל. ואחריו מה אתה בורא. צדק. שעתיד הקדוש ברוך הוא להצדיק עליהם את הדין. ושמא תאמר ניצולים מן הדין לכך ברא הקב"ה מאדים שנופלים בגיהנם שחמה היא כב) (שנאמר כשומעים את קול השופר) : ובשעה שנתן הקדוש ברוך הוא

שאול וגיהנם כעקרב המוטל לארץ ולשמים ואם ישוב זורקין אותו לחוץ כמולה החץ בקשת לכך רגילין להזכיר המתים וכו' כשפוסקין לדקה בשבילן מולילין ומעבלין אותו כחץ מן הקשת מיד כעשה רך ונקי כגדי ומטהרין אותו כשעה שנולד ומזין עליו מים טהורים מדלי. ובכד הקמח שם. ובא ולימד שאם ימשך אחר החומר וכו' הנה כל מעשיו כשקלים במאזנים לכך קמוך לו מאזנים וכו' ואם ימלא רובו חייב יורידוהו לגיהנם לכך קמוך לו עקרב לשון כחשים ועקרבים שהם משלים גופניים לרמוז על ייסורי גיהנם ואסר שיקבל דינו בגיהנם יזרקוהו משם בקשת הזורק את החץ לכך קמוך לו קשת וע"ז אמרו רבותינו ז"ל יורדין לגיהנם ומלפלפין ועולין ובעלותו משם ירקד כגדי המשילו לבהמה טהורה רואים לקרבן וכו' וקמוך לגדי דלי כי הש"ת יזרוק עליו מים טהורים וכו'. ועיין לקמן סוף פ"מ שדרשו שם ג"כ מזל מאזנים, טו) בילקוט ראובני מקיים כיון שעלה מגיהנם יורש הכל שאין עין הרע שולטת בו כדגים שבים שאין עין שולט בהם. ובתנחומא מקיים וגדל ברוב הנאה כדג הנהנה מן המים כך הוא עובל בכל שעה בנהרי אפרסמון וכו'. ובכד הקמח מקיים ואז יירש העוה"ב שאין העין שולטת בו כדגים שבים שאין העין שולטת בהם לכך קמוך לו דגים. ועיין בביאור הרד"ל בפדר"א פ"ו אות י"ב. ועיין בית המדרש מ"ו למוהר"א יעבלינענק לד מ' פתח ר' כהוראי כתיב בחדש השלישי למה לפי שהוא מזל אדם מכל מזלות אין בהם מזל אדם אלא תאומים לבד (והוא מילקוט קטן שמידל לו איזה דרשן מדרשים לג' רגלים לחנוכה ופורים ולר"ה ויוה"כ והחכם מוהר"א הדפיסם וקראם בשם פפיקתא מדתא ועיין מה שרמז החכם הנ"ל בהקדמתו שם לד כ'). וילקוט זה הוא מסכים עם לשון הזהר שרמזתי עליו לעיל אות ו' כל שאר מזלי ליתלון פה ולשון וכו'. ובאשגירה ליבא דרשו כן דמזל בתולה נמי אדם הוא ואית לה פה ולשון וכן דלי הוא בלורת אדם (עיין בחיי עה"ת פ' בראשית). ואולי שהמלקט הזה יפד דבריו על הזהר. ופי' ולא שעה גורמת היינו מזל שעה דאין מזל לישראל כדאמרינן בשבת קנ"ו ע"א. וכמו שהגהתי כראה עיקר. טז) כנ"ל להגיה. וכנו' למה לא בראו תאומים שהוא אדם בתחלה. יז) וחמה ולבנה שמשו כאחד שווין בגבהם ובתוארן ובאורן כדאיתא בפדר"א ריש פ"ו וע"כ התחיל בטלה שהוא סימן האורה ולא התחיל בתאומים שהם סיים ותחלתו מורה על הפילוד וכעין שאמרו בב"ר פ"ח שלוש אומר אל יברא דכוליה קטטה. ואמרו שם פי"ד ויילר ב' ילידות ילידה לאדם וילידה לחוה. יח) כנו' אחריו על אותו הזיו דהיינו חמה ולבנה. יט) כנו' ב' מזלות אלו שהם ככב וכנה בבראו כא' להיות דו פרצופין כאחד. כ) כנו' ולפי שלפה שנורמים לזנות הפרידן שלא יהיו דו פרצופים אלא הסכימם זה אצל זה. וס"ל להאי מדרשא דמתחלה לא נקדרו על קדר של"ש מנכ"ל (עיין בפדר"א פ"ו ובדרש"י עירובין כ"ו ע"א) אלא בתחלת הבריאה הקדר כשתתחיל ממחה הוא מלב"ך. כא) לא אמר כאן ואחריו מה אתה בורא שהרי חמה הוא קודם ובכב הנוגה אלא בא לדרוש למה לא היה די בבריאת הלבנה לבד ואמר שהיא תרמוז על אברהם שיתברכו בו כל גויי הארץ אבל הלבנה אינו רומזת רק על ישראל. כב) כנו' שאם של גיהנם חמה היא והיא מאדמת כנ"ל בתיקון ופי' המאמר הקשה הזה. והז"א פירקו והוסיף בו והגיהו כן מ"מ בלא האורה תחלה שכל העולם כולו נזיו אחד נברא ומפני מא בראה כובבא חמה וכו' כולו כמה ואחריו מה בראה כובבא נוגה עמד ועירבן זה בזה ולפי שלפה וכו' זה בפ"ע וזה בפני עצמו ואחריו מה אתה בורא לבנה אלו ישראל שמשלו

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

תורה לישראל מלאכים שמחים והקב"ה [עצב שנאמר כשמעכם את הקול מתוך החשך וגו'] (דניאל ה' כ') כג). וכי איפשר לומר שהקב"ה היה שרוי בחשך והלא כבר נאמר ונהורא עימיה שרי (דניאל ב' כ"ב). למלך בשר ודם שנתן בתו לאחד מגדולי המלך והתנה עמו ואמר לו. אתה יודע שאני מלך ובתי בת מלך ויודע אתה שבתי רכה וענוגה ורוח רעה אינה יכולה לסבול כד) אל תוציאנה בלילה (וגל עמה) [שיארע מה] שמא יפול על בגדה כה) ואל תתעסק בדברי עבירה שהיא (סונאה) [שונאם] כו). וקיבל עליו כל התנאים הללו. ומסר בתו לשושביניה. וכיון שהביאוה לבית מלך והעמידוה בחצר החיצונה (רלה) [ראו] חתנו של מלך (מזיכה ושבה) [שזונה ישבה] לו בחיקו. וכל אחד ואחד כחבירו אמרו מה נעשה כז). אם אנחנו מוליכים אותה לאחורה היא אומרת לאביה ויהרוג אותנו כח). מה נעשה נשמוט אותה. מיד (מוטה) [שמטוה] כט). כך הקב"ה כשנתן תורה לישראל כל צבא מרום שמחים והקב"ה [עצב] ל). אמרו לפניו. רבש"ע שמחה שבראת בעולמך לא שלך היא. אמר להם אין אתם יודעים בסוף דבר לא). שנתנה תורה על לוחות הראשונים לא יהיה לך אלהים אחרים (שמות כ' ג') וכיון שהביאום משה ויהושע וראו את העגל והם משתחוים לו אמרו מה נעשה. נחזור לפני הקב"ה כבר מאבד את ישראל. מה נעשה נשבר אותם. ושברו אותם שנאמר וישבר אותם תחת ההר (שם ל"ב י"ט). [לכך נאמר] שפתותיו שושנים נומפות מור עובר ראוי למקרא לומר מר קבוע לב): לפי שבשעה שבנה שלמה את בית המקדש נתמלא כל העולם ריח בשמים (סוף) [לסוף] ראה שעתיד ליחרב. היה שלמה בוכה אמר ריח זה לבטלה. אמר לו הקב"ה אל תתעצב שאני בונה אותו בניין שלם בין שדי ילין (שה"ש ל' י"ג) לכך נאמר לחיו כערוגת הבשם לג):

תנו רבנן אנכי ה' אלהיך (שמות כ' ב') בשעה שעלה משה למרום באותה שעה באתה ענן ורבצה כנגדו. לא היה יודע משה אם לרכב עליה אם לאחוז בה. מיד פתחה ונכנס בתוכה שנאמר ויבא משה בתוך הענן (שם כ"ד י"ח) ויכס הענן (שם שם ט"ו) לד) ונשאתו ענן והיה מהלך ברקיע ופגע בו קמואל המלאך. שהיה ממונה על שנים עשר אלפים מלאכי חבלה שהם יושבים בשער הרקיע. גער במשה ואמר מה לך בקדושי עליון. אתה ממקום הטנופות באת ומהלך במקום טהרה. ילוד אשה מהלך במקום אש. אמר לו משה. בן עמרם אני שבאתי לקבל תורה לישראל. כיון שלא הניחו. (הכהן) [הכהו] משה פצע (למד ומלבדו) [אחד ואבדו] מן העולם. והיה משה מהלך ברקיע כאדם שמהלך בארץ. עד שהגיע למקום הדרגיאל המלאך שהוא גבוה מחבירו ששים רבוא פרסאות וכל דיבור ודיבור שיוצא מפיו יוצאים בדיבור שנים ברקים של אש. פגע במשה. אמר לו מה לך במקום קדושי עליון. כיון ששמע

לל בכה ואחריו מה אתה בולא שבתאי וכו' שנופלים בניהם שאש של גיהנם שמומה היא (ר"ל שדומה). כג) וכן הגיה הז"א. כד) כלו' אפילו היא לא יכולה לסבול. כה) כ"ם בד"פ. (והז"א קלאו שאל עמה ומדמק לפרש מלשון שאור) וכלו' שמא יארע דבר מה ויפול דבר טינוף על בגדה. כו) כ"ה בד"פ. כז) כלו' שהכניסו לדעת אחת ואמרו. כח) שיתלה הקרמון בנו. כט) כלו' והלכו להם להמלט מחמתו של המלך כך וכו'. ולף שאין המשל דומה לגמרי אל המשל לא הקפיד הדומה בזה. ל) וכן הגיה הז"א ונשמטה המלה כאן ולעיל מפני כבודו של מעלה א"כ שהשמיטה איזה מעתיק עפ"י הגמרא דברכות ה' ע"א מוכר ענב ולוקח שמא אצל הקב"ה איכו כן עיי"ש. לא) כלו' אין אתם רואים מה שעתיד להיות וכדמפרש והולך. לב) כ"כ להגיה ופוף המאמר קצוע שלפי הענין הוא דורש מור ענבר על הלוחות שכשתברו. ומאמר לפי שעה וכו' דלהלן הוא דבר אחר שדורש בזה המקרא. ורמז הז"א על הפדר"א פמ"א שדרש שם ג"כ כענין זה. אמרו שם ולמה השמיע הקב"ה את קולו מתוך האש והמשך ולא מתוך האור לה"ד למלך וכו' א"ל יודע אני שאין בני ממתין את אשתו אלא מ' יום וכו' עיי"ש. לג) כלו' שבזה המקרא נאמר לרוב המור דודי לי בין שדי ילין ורמז עליו שהוא עתיד להיות מור קצוע. לד) ובריאה דקרא כמיב ויעל משה על ההר ויכס וגו'.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

קולו נבהל מפניו וזלגו עיניו דמעות וביקש ליפול מן הענן. באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב״ה (ועלה) ויצתה בת קול ואמרה לו להדרניאל. דעו שמימיכם אנשי מריבה אתם. כשביקשתי לבראות את אדם הראשון עשיתם לפני קטיגור ואמרתם מה אנוש כי תזכרנו (תהלים מ׳ ה׳) ולא עזכתם אותי עד ששרפתי מכם כתות באש לה). ועכשיו אתם עומדים (נמדינה) [במריבה] ואין אתם מניחים אותו ליתן תורה לישראל. שאילמלא אין ישראל מקבלין את התורה אין דירה לא לי ולא לכם לו). כיון ששמע הדרניאל כך אמר לפניו. גלוי וידוע לפניך שלא ידעתי שברשותך בא עכשיו אני אעשה לו שליח ומהלך לפניו כתלמיד לפני רבו. והיה מהלך לפניו עד שהגיעו לאשו של סנדלפון. אמר לו הדרניאל למשה עד כאן היה לי רשות להלוך מכאן ואילך אין לי רשות להלוך מפני אשו של סנדלפון שלא ישרפני. כיון שראה משה את סנדלפון נבהל מפניו וזלגו עיניו דמעות ובקש ליפול מן הענן וביקש רחמים מלפני הקב״ה וענהו. בא וראה כמה חביבים ישראל לפני הקב״ה באותה שעה ירד הקב״ה בעצמו מן כסאו ועמד לו לפני סנדלפון עד שעבר. ועל אותה שעה אמר ויעבור ה׳ על פניו וגו׳ (שמות ל״ד ו׳): אמרו עליו על סנדלפון שהוא גבוה מחביריו מהלך חמש מאות שנה ומשתמש אחר המרכבה וקושר כתרים לקונו. וכי תעלה על דעתך שיודעים מלאכי השרת היכן הוא והלא כבר נאמר ברוך כבוד ה׳ ממקומו (יחזקאל ג׳ י״ב) ואילו מקומו לא ראו. אלא משביע את הכתר ועולה ויושב בראש אדונו. וכשעה שיגיע כתר כל חיילי מעלה מזדעזעים וחיות דוממות ונהמות כארי לז). באותה שעה עונין כולם ואומרים קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות (ישעיה ו׳ ג׳). בשעה שהגיע לכסאו מתגלגלים גלגלי כסאו ומתרעשים אדני שרפרף וכל הרקיע כולם אוחזם חלחלה לח). כשעה שהוא עובר על כל חיילי מרום וכתר שלו פותחים פיהם ואמרים ברוך כבוד ה׳ ממקומו (יחזקאל שם) לט). בא וראה שבחו וגדולתו של הקדוש ברוך הוא בשעה שמגיע כתר לראשו מחזיק עצמו לקבל כתר מעבדיו. וכל חיות ושרפים ואופנים וגלגלי המרכבה וכסא הכבוד בפה אחד אומרים ימלוך ה׳ לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה (תהלים קמ״ו י׳) מ): כיון שעבר פגע בו ריגיון נהר

לה) עיין לעיל פי״ד לות כ״ג. ועיקר המאמר דהכא הוא לר״י אמר רב בסנהדרין ל״ח ע״ב ואמר שם הושיט אצבעו קטנה ביניהם ושרפם עיי״ש. לו) כלומר שחוזר העולם לתוהו ובוהו כמ״ש להלן בפי׳ דלקמן. לז) הז״א העתיק מהליוכי וחיות הקדש דוממות ושרפי הקדש מהמות כארי. ובסדורי תפלות שהועתק זה המאמר במקום קדושה דמכשה ליחיד הגי׳ כמו שהוא לפנינו אלא שבקלמן הגי׳ ד ו מ מ ו ת. לח) בסידורי תפלות הגי׳ ו ב ש ע ה ש מ ג י ע ל כ ס א וכו׳ ו כ ל ר ק י ע י ן א ו ח ז ת ן מ ל ח ל ה. לט) בסדורים שם הגי׳ ובשעה שהוא עובר על כ ס א ו כל חיילי מרום וכתר ה כ ב ו ד שלו וכו׳. מ) ובסידורים שם הגי׳ כ מ ה ג ד ו ל ת ו ו ש ב ח ו וכו׳ ש ב ש ע ה שמגיע ה כ ת ר וכו׳ ה כ ת ר מעבדיו וכו׳ ושרפים וגלגלי וכו׳ וכסא הכבוד ו ח י י ל י מ ע ל ה ו מ ע ה מ ת ג ד ל י ן ו מ ת ג ב ר י ן ו מ ת ג א י ן ז כ ו ת כ י ס ה ו ד ו ה ד ר ו מ ל י כ י ם כ ו ל ם בפה אחד ואומרים וכו׳. ולגב שהזכיר את סנדלפון הזכיר את שימושו להפסיק בסידור עלייתו של משה בשביל כתר רגיון. ועד גבול זה הם ג׳ מדרגות שהם קמוחל הדרניאל וסנדלפון. ומדרגה הא׳ הוא קמוחל ממונה על י״ב אלף מלאכי חבלה והכהו משה ואבדו. והוא כעין שאמרו בגדרים ל״ב ע״א שמשה הרגו לחמה עיי״ש. ונקרא ק מ ו ח ל שקס כנגד אומתו של אל. והפייטן בסילוק ליום ג׳ דשבועות אלה העדות והחוקים פייט. ואלל קמוחל באו כלם לכחש בקסמי קלקולם וכו׳. מכנה כן את בלעם הרשע. ויסוד הדבר בתרגום יונתן פ׳ וירא שתרגם ואת קמוחל אבי ארם ויתן קמוחל רב קסומיא דארמאי. ובב״ל שם פכ״ז אמרו ריב״ל אמר הוא לבן הוא קמוחל ולמה נקרא שמו קמוחל שקס כנגד אומתו של אל. ובסנהדרין ק״ה ע״א ברסיגן תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי וכו׳. וא״כ בלעם הוא בנו של לבן. ושם אמרו בנו בעור אביו אביו בנו הוא לו בנבואות. ופרש״י שבלעם גדול מאביו היה בנבואות. ובילקוט בלק ר׳ תשמ״ו העתיק מהילמדנו ואת קמוחל זה בלעם ולמה נקרא שמו קמוחל שקס כנגד אומתו של אל וכו׳. ונראה דריב״ל ס״ל דהוא לבן הוא בלעם. א״כ שבלעם הוא נקרא ג״כ לבן על שם אביו. וזה יסוד

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

של אש. (שגחליס שורפות) [שגחליו שורפים] את המלאכים ושורפים בני אדם. (כעל) [נטלו] הקב"ה והעבירו ממנו מח): סגע בו גליצור שכתב בו מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איכה ג' ל"ח) והוא מגלה טעמי צור וכנפיו פורשים לקבל הבל החיות. שאלמלא אין מקבלו נשרפים מלאכי השרת מהבל החיות. ושוב מלאך אחד גליצור עומד ואומר שנה זו חיטין יצליחו ויין יזול. ושוב מלאך אחד שנוטל אודות של ברזל ועליהם גחלי ריגיון ומעמידם כנגד (המלאכים) [המלכים] ונגד נגידים כדי שתפול אימתם בעולם. נטלו הקב"ה והעבירו ממנו מד): סגע בו גדוד של מלאכי חבלה שהם סבובים

בעל ההגדה דליל פסח שדרש ולבן בקש לעקור את הכל. שלבן הוא בלעם. וכוונת חלו המלאכים שמשרש כסא ילא לפע ובלעם הוא מיליאי לבן. וכיון שבלעם הוא מתקוממו של משה ושמו קמואל כיבו הסל של מעלה שחבדו משה ג"כ קמואל. והמדרגה הב' הוא הדרכיאל. ובאופן לשבת הגדול יבד הפייטן כוהס מיכאל וגוועה גבריאל זועק אוריאל וגועש רפאל ומהדר הדרכיאל הוד ליה אכתריאל. והמדרגה הג' הוא סנדלפון. ובפיוט האופן לשבת א' אחר הפסח נקרא סנדלפון טפסרם של כתות המלאכים. ובחגיגה י"ג ע"ב ואדא החיות והכה אופן אחד בארץ אצל החיות א"ר אלעזר מלאך אחד שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות בתחיתא תכא סנדלפון שמו הגבוה מחבדו מהלך ת"ק שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו וכו' ועיי"ש בתוספות. מא) רגיון הנהר הוא נהר דינור. וכן מפרש בליוני ואתסכן העתיקו הילקוט ראובני ס"ב מספרים ובמעין חכמה (ביהמ"ד למוהר"א יעבלינענק ס"א לד כ"ח). ובחגיגה שם גרסינן אלף אלפין ישמעוניה לנהר דינור וכו' מהיכן כפיק מזיעתן של חיות ולהיכן שפיך א"ר זעירא בר עוניה על ראש רשעים בגיהנם וכו' א"ל שמואל למייא בר רב וכו' כל יומא ויומא נברא מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי וכו' ועיי"ש בתוספות. ובילקוט ראובני סוף מספרים הגי' כיון שעבר משה בסנדלפון פגע בו רגיון הנהר של אש וגחלים שלו שורפים מס"ש ובו עובלים כולם ויולאים מתחת כסא הכבוד וכו'. מב) בילקוט ראובני שם ופגע בו גליאור המכונה רזיאל וכו' ואמה נקרא גליאור שמגלה טעמי צור רזיאל שומע מאחורי הפרגוד מה שנגזר להיות ומכריז בעולם ועומד אליהו ז"ל על הר חורב ומשמיע קול הכרזה מפיו והולך ומשמיע הקול בעולם וכן כתוב כי עוף השמים יוליך את הקול זה רזיאל ובעל כנפים יגיד דבר זה אליהו (וכן תרגמו יונתן שם אלום רזיאל מלאכא מכריז בכל יומא מן שמיא על טורא דחורב ומהלך קליה בכל עלמא ואליהו כהנא רבה אזיל ופרח באויר שמיא כשרא מרי גפין ומחוי מילין וכו' אלא שהוא בשימוי קלת) אמרו עליו על גליאור שהוא עומד לפני הכסא וכנפיו פרוסות לקבל הבל פיהם של חיות ואלולי כן היו כשרפים כל מה"ש מהבל פיהם של חיות ועוד מדה אחרת של גליאור שכועל כמין מחבת של ברזל והוא של אש ומקבל עליה גחלים של אש מנהר רגיון ומעמיד כנגד מלכים ושרים ונגידי עולם כדי שיפילם ביוום (ומפל) [ותפול] אימתם בעולם וכיון שראוהו משה נזדעזע מיד נטלו הקב"ה והעבירו למשה וכו'. וע"ע במעיין חכמה שם ובהעתקה מהליוני שם. ובנוסחא שלפנינו קרי ליה ושוב מלאך אחד לפי שהוא שליחות אחרת. ופי' אודות של ברזל עיין בערוך ערך אוד שהוא כלי שגורפין בו את התבור. ועיין ברבה פ' ברכה דאומו מלאך שממונה על הכרזה אכזריאל שמו וכו'. וכ"ל שליל אכזריאל שמו. והוא הוא וג' שמות נקראו לו גליאור רזיאל ואכזריאל ע"ש ג' דברים שהוא ממונה עליהם. אמא"ש באופן לשניני עלרת בפיוט אראלים ומלאכים יחד הפייטן. רגיון הנהר מאד חש ויומהר בו להעהר משמלי זוהר חדוש שיר להגהר. פי' גהר כמו גבר לשון לעקה. ונראה שנקרא רגיון לפי שבא מזיעתן ומוס תאותן של חיות. תרגוס התאוה תאוה ראיג ליגתא עיין במתורגמן ערך רגג. אח"כ יחד יעורר מיכאל ויזמר גבריאל שואג קמואל וגועה רפאל ומהדר הדרכיאל. ולפי מה שרמזתי לעיל אות מ' מוכח שע"ש כאן ול"ל שואג אוריאל. וכן בכל מקום אלו הם ד' מחנות שכינה עיי' בזוהר בהעלותך קנ"ד. ועיין בזוהר בראשית כ"ג ע"ב דהוא אוריאל הוא כוריאל. שוב יחד פוחד סנדלפון (פי' שהוא מפחד המלאכים מאשו) לבד דופן ידפון (פי' שהוא עומד מאחורי הפרגוד ועיין בזוהר בשלח כ"ט ע"א ומלת ידפון הוא פעל כנגזר ממלת דופן) טעמי חין יחפון (פי' שאופף בחפציו טעמי התפלות) כתר מהן לכפון ומשביע לחפון על ראש מע"ה (פי' שמשביע הכתר להיות פונה על ראש מע"ה וכע"ש בתוספת חגיגה שרמזתי עליהם לעיל אות מ'). ואח"כ יחד יקדש

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

לכסא הכבוד שהם גיבורים ועצומים. כיון שהגיע משה אליהם בקשו לשורפו בהבל שבפיהם. מה עשה הקדוש ברוך הוא פירש עליו מזיוו והעמידו לפני כסאו ואמר. משה השב להם תשובה למלאכי השרת (ולמר) [ואמור] להם מג). מאחז פני כסא פרשז עליו עננו (איוב כ"ו ט') אמר רבי נחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינה ועננו עליו. אמר לפניו רבון של עולם מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר (להם) [לו] אחוז בכסא כבודי והחזר להם דבר מד). מיד נתחזק והחזיר תשובה למלאכי השרת. אמר להם כתוב בתורה אנכי ה' אלהיך (שמות כ' ב') כלום אלהים יש לכם מה). כתוב בתורה לא יהיה לך אלהים אחרים (שם שם ג') חלוקה יש לכם שתי רשויות יש לכם מו). כתוב בתורה כבד את אביך ואת אמך (שם י"ב) אב ואם יש לכם. כתוב בתורה לא תחמוד (שם י"ד) חימוד יש לכם. פתחו ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ (תהלים ח' י') מז). ולא עוד אלא מלאך המות מסר לו דבר שנאמר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם וגו' (שם פ"ח י"ט) וכתב ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה וגו' (במדבר י"ז י"ל) וכתב ויקח אהרן כאשר דבר משה (שם שם י"ב) וכתב ויעמוד בין החיים ובין המתים (שם י"ג). אי לאו דאגמרא מי ידע משה מאי מיבעי למיעבד מח): מיד בשעלה משה למרום

מאיר מגן דוד עין

גלילור המגלה טעמי לור מפי ממ"ה המשמיע לכל ילור שכת שובע ובלור (פי' שכת בלורת) וכל דבר האלור בלשון ממ"ה. ויקוד זה הפיוט הוא במאמר שלפניכו. ובאופן לשבת חוה"מ דסוכות יקד המוכי לגיון קובעים הגיון עובלים ברגיון וכו'. מג) כלו' הקב"ה אמר למשה משה השב להם וכו'. ואמור להם מ י ד כ ת ח ז ק וכו'. ומאמר מאחז פני כסא וכו' הוא הוספה מגליון. ובילקוט ראובני שם הנוסחא ופגעו בו גדוד גדול של מלאכי א י מ ה שהם עובדים לכסא הכבוד שהם גבורים ועצומים מכל המלאכים ובקשו לשרפו בהבל פיהם מיד פירש הקב"ה עליו זיו כבודו ואמר למשה השיב להם משובה א"ל מה כתיב בתורה וכו'. מד) איתוסף כאן מאמר זה עפ"י הגמרא דשבת פ"ח ע"ב. ושם גרסינן ואריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה ביניכו וכו' א"ל הקב"ה למשה החזיל להן תשובה א"ל רבש"ע מתירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם א"ל אחוז בכסא כבודי והחזר להן תשובה שב' מאחז פני כסא וגו'. ואמר ר' כחוס מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו וענגו עליו אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה וכו'. מה) כלו' שהשם אלהיס הוא כינוי אל שם העלם בהלטרפותו אל העולם הגשמי ופירוש המקרא כך הוא אנכי ה' הוא אלהיך שהשם ה ו י ה הוא נושא המאמר ומלת א ל ה י ך הוא כשומו כאשר פי' הראב"ע שם (ועיין מ"ש בפ"ע אות קכ"ח בתכילתא דמשפטים מש' דכספא פ"ב) ומלאכי מעלה אינם מכנים אותו בשם אלהים אלא קוראים אותו בשמו העלם כאשר כתוב קדוש וגו' ה' צבאות וגו' וכן ברוך כבוד ה' וגו' כי למעלה ה' אחד ושמו אחד. והז"א הגיה כלום אלהים א ח ר י ם לכם ומהרז"ו הגיה כתיב בתורה אנכי ה' אלהיך חלוקה לכם כתיב בתורה לא יהיה וגו' ב' רשויות יש לכם וא"כ ועיין לקמן אות מ"ז. מו) פי' וכי לבכם הלוק עליכם כלו' וכי אתם יכולים לבא לידי קפק באלהות. מז) בילקוט ראובני ג' לבולא הכי א"ל מה כתיב בתורה אנכי וגו' שמא שעבדתם למלכים וילאתם בני חורין שאתם צריכים לתורה. כתיב לא יהיה וגו' שמא ע"ז יש ביניכם שאתם צריכים לתורה. כתיב לא תשא וגו' שמא משא ומתן יש ביניכם שאתם צריכין לעשות שבועה. כתיב זכור וגו' שמא פעולה יש בכם שאתם צריכים בשבת לנוח. כבד את אביך וגו' אב ואם יש לכם שאתם צריכים לכבדם. כתיב לא תרצח כלום ש"ד יש ביניכם שאתם צריכים לתורה. כתיב לא תנאף כלום נשים יש ביניכם שאתם וכו'. כתיב לא תגנוב כלום יש ממונות בלקיב וכו'. כתיב לא תענה שמא עדות שקר יש ביניכם וכו'. כתיב לא תחמוד שמא בתים ושדות וכרמים יש ביניכם שאתם צריכים לתורה מיד חזרו מלאכי השרת והודו לדבריו של הקב"ה ואמרו ה' אדוננו וגו' ולמדו הקב"ה כל התורה בא' יום ובשבא לילד וכו'. וכ"ה במעין חכמה שם וכענין זה הוא בגמרא דשבת שם עיי"ש. וע"ע במדרש תהלים מזמור ח' ולקמן בפי' עשר תעשר. מח) בילקוט ראובני שם ובשבא לילד ורלה לימתן של מלאכים וגדולי מלאכי לימה מלאכי זיעה מלאכי מלחלה מלאכי רתת מיד אחזו מלחלה ושכחה בשעה אחת מיד קרא הקדוש ברוך הוא ליפיפיה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il

פתח הקב"ה שבעה רקיעים והראהו בית המקדש של מעלה והראהו ארבע ציבעונים שעשה מהם משכן שנאמר והקמות את המשכן [כמשפטו אשר הראית בהר] (שמות כ"ו כ'). אמר לפניו רבונו של עולם איני יודע דמות ארבע צבעונים. אמר לו חזור (לפניך) [לימינך] מט). חזר וראה גדוד מלאכים שלובשים לבוש דומה לים. אמר לו: זו היא ת כ ל ת. אמר לו חזור לשמאלך. חזר וראה אנשים לובשים לבוש אדום. אמר לו מה אתה רואה. אמר לו אנשים לובשים לבוש אדום. אמר לו היא א ר ג מ ן. חזר לאחוריו וראה גדוד שהם לובשים לבושים לא אדום ולא ירוק. אמר לו זו היא ת ו ל ע ת שני. חזר לפניו וראה לפניו גדודים שהם לבושים לבוש לבן. זו היא ש ש מ ש ז ר כ): מיד פתח הקב"ה שבעה רקיעים ונגלה עליהם עין בעין ביופיו ובכבודו וכתוארו ובכתר שלו ובכסא כבודו. כיון ששמעו א נ כ י ה' א ל ה י ך (שמות כ' ב') מיד יצתה נשמתם של צדיקים והחייה אותם שנאמר גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה (תהלים ס"ח י') כח). מה עשה הקב"ה הוריד עליהם לארץ מאה ועשרים ריבוא מלאכי השרת. כל אחד ואחד מישראל אוחזים אותו שני מלאכי השרת. אחד מניח את ידו על לבו ואחד מגביה את צוארו כדי שיראה להקב"ה פ נ י ם ב פ נ י ם: ולמה נגלה להם פנים בפנים. אמר להם ראו שנגליתי לכם בכבודי ובתפארתי. שאם יש דור שמתעה אתכם ואומר נלך ונעבוד אלהים אחרים אמרו לו. יש לנו אלהים שאנו עובדים אותו. בזמן שאין אנו עובדים אותו (מולידין) [מורידין] בגיהנם כנ). ועתיד הקב"ה להמלך מלכותו על כל ישראל כג):

פכ"א

ע ש ר ד ב ר י ם כ)

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך
מארץ מצרים מבית עבדים (שמות כ' ב') ג)

עלי עשור עלי נבל עלי הגיון בכנור (תהלים ל"ג ד'). תנא ע"ש ר' יהודה

מאיר מבן דוד עין

שר התורה ומקר לו התורה עלוכה בכל ושמורה וכל מלאכי השרת כעשו לוהביו וכל לחד מקר לו דבר רפואה וסוד שמות שהם יולאים מכל פרשה ופרשה וכל שמושיהן וכן הוא לומר עלית למרום וגו' ולף מלאך המות מקר לו דבר שכך כתיב ויתן לח הקטרת ויכפר על העם וכו'. ובשבת שם פ"ט ע"ח מקיים מיד כל לחד ולחד כעשה לו לוהב ומקר לו דבר שכ' עלית למרום וגו' לקחת מתנות בלדם בשכר שקרלוך לדם לקחת מתנות לף מלאך המות מקר לו דבר שנלמר ויתן לת הקטורת וגו'. ולומר ויעמוד בין המתים וגו' לי ללו דלמר ליה מי הוה ידע. מט) וכ"ה בד"פ. כ) בשמות רבה קוף פל"ה לומר לפניו רבון העולם ללוה לני שלני יכול לעשות כלילו ל"ל כתבניתם בתכלת ובלרגמן ותולעת שני [ושש] וכשם שלתה רולה למעלה כך עשה למטה וכו'. וע"ע בבמדבר רבה פי"ב בד"ה לליכה ורליכה ובשה"ש רבה קפ"ג. כח) בשבת פ"ח ע"ב ול"ל יהושע בן לוי כל דבור ודבור שילא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של י ש ר א ל שנא' כפשי ילאה בדברו וכו' הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה לותם שנלמר גשם נדבות וגו'. ובשה"ש רבה פ"ה גרים לה קתמא כפשי ילאה בדברו מקול דבורו הרלשון שלמר לנכי ה' ללהיך. ובשמות רבה פכ"ט בפתיחתא שמעה עמי שכיון שבלו לסיני ונגלה להם פרחה נשמתם על שדבר עמהם שכ' כפשי ילאה בדברו לבל התורה בקשה עליהם רחמים וכו'. ובמכילתא יתרו פ"ע תני לה בשם רבי יהודה בר לבעלי לפי שהיו משולהבין בחמה של מעלן לומר הקב"ה לענני כבוד הזילו טל חיים וכו'. ושם לומרו דסיוע המלאכים היתה לפי שהיו כרתעים לחוריהם ועיי"ש במ"ע לות י"ד. ועיין לקמן פכ"ח מה שדרשו על רכב ללהים רבותים. כב) כלו' מוריד לותמו ונקיע הכי משום ביש גדלה. כג) ועיין בפדר"ל פמ"ח. הז"ל הגיה שלם יש דור ש י ב ל מ י שמתעה וכו' ול"ל: ל מ " ל ש כל קנגון לשון פיקקל זו מוכח שכתוקפה כעין פ ת י ח ת ל לל עשרת הדברות. ועיין במדרש י' הדברות (בית המדרש ח"ל לד ס"ט) שכבר כשתמש במלמר שלפכינו והרכיב בו ממדרשים לחרים.

פ"כא ל) בלי ספק שהיה כתוב עשר דבריל ותרגומה ללשון עברית עשר דברים ולין זה לל לשון תורה ולל לשון חכמים דבלשון תורה הול ע ש ר ת ה ד ב ר י ם ובלשון חכמים ע ש ר ת ה ד ב ר ו ת. ב) הוספתי המקרל וכל"ל ללל שהשמיטוהו הסופרים. ל מ " ל ש בתכוונל פ' יתרו